

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АЕРОКОСМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
М. Є. ЖУКОВСЬКОГО «ХАРКІВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

*читай,
аналізуй,
спостерігай,
опановуй,
підкорюй,
імпровізуй,
самовдосконалюйся !*

науково-виробничий журнал

№ 3 (35), 2019

Харків 2019

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

№ 3 (35) 2019

Науково-виробничий журнал

засновано у 2010 році

Співзасновники: Східноукраїнський національний університет імені В. Даля; Національний аерокосмічний університет імені М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Журнал зареєстровано в Міністерстві юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ № 23547-13387 ПР

від 31.08.2018 р.

ISSN 2221-8440 (Print)

ISSN 2663-2896 (Online)

TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC REFORMS

№ 3 (35) 2019

The scientific and production journal was founded in 2010

Founders: Volodymyr Dahl East Ukrainian National University; National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»
Registered by the Ministry of Justice of Ukraine

Registration Certificate

КВ № 23547-13387 ПР

dated 31.08.2018

ISSN 2221-8440 (Print)

ISSN 2663-2896 (Online)

<http://nti.khai.edu/ojs/index.php/cher>

Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України № 515 від 16 травня 2016 р.

Журнал індексується міжнародними наукометричними базами :

Index Copernicus International (*Польща*);

Ulrich's Periodicals Directory (*США*);

Research of Bible (*Японія*); РІНЦ (*Росія*);

Scientific Indexing Services (*США–Австралія*);

Google Scholar; CrossRef; WorldCat;

Eurasian Scientific Journal Index;

Open Academic Journal Index;

International Innovative Journal Impact Factor.

Головний редактор:

Т. В. Калінеску, д-р екон. наук, проф.,

заслужений діяч науки і техніки України, Scopus ID 57201301529

Відповідальний редактор:

Г. С. Ліхоносова, д-р екон. наук, доц., Scopus ID 57201290872

Редакційна колегія:

Л. А. Костирко, д-р екон. наук, проф. (*заступник головного редактора*); С. К. Рамазанов, д-р екон. наук, д-р техн. наук, проф. (*голова редакційної колегії*); М. Г. Безпарточний, д-р екон. наук, доц.; І. Р. Бузько, д-р екон. наук, проф.; В. В. Дружиніна, д-р екон. наук, проф.; Ю. Ю. Д'яченко, д-р екон. наук, проф.; І. В. Заблудська, д-р екон. наук, проф.; О. В. Панухник, д-р екон. наук, проф.; Е. Гамс, Ph.D. in Economic, проф. (*Естонія*); В. Драшківич, Ph.D. in Economic, проф. (*Чорногорія*); Ю. Закжевський, Ph.D. in Economic (*Польща*); Н. М. Іманов, д-р екон. наук, проф. (*Азербайджан*); М. Т. Койчуєва, д-р екон. наук, проф. (*Киргизстан*); В. Г. Папава, д-р екон. наук, проф. (*Грузія*); П. Димова Пеева, д-р наук, проф. (*Болгарія*); А. Ф. Расулев, д-р екон. наук, проф. (*Узбекистан*); М. У. Рахімбердінова, Ph.D. in Economic (*Казахстан*); Б. Сегаль, Ph.D. in Economic, проф. (*Угорщина*); Л. Стемплевська, Ph.D. in Economic (*Польща*); А. Стратан, д-р екон. наук, проф. (*Молдова*); Сузі Сухендра, Ph.D. in Economic (*Індонезія*); У. С. Хикматов, д-р екон. наук, проф. (*Таджикістан*); Н. Цогані, Ph.D. in Economic (*Греція*).

Відповідальний за випуск: Дружиніна В. В., д-р екон. наук, проф. (*Україна*).

Рекомендовано до друку та поширенню в мережі Internet:

Вченою радою Національного аерокосмічного університету імені М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (протокол № 2 від 26 вересня 2019 р.).

Вченою радою Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (протокол № 1 від 27 вересня 2019 р.).

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв підприємств, організацій, установ та іншої інформації несуть автори статей. Висловлювані у статтях думки можуть не співпадати з точкою зору редакційної колегії та не покладають на неї ніяких зобов'язань.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою авторів та редакційної колегії.

© Національного аерокосмічного університету імені М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2019

© National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», 2019

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons із зазначенням авторства — Некомерційна 4.0 Міжнародна.

Номер пропонує
БЛОГ ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Калінеску Т. В.
Національні тенденції у формуванні фінансово-інвестиційних поглядів в освіті _____ 5

ТЕМАТИЧНІ РУБРИКИ

• **Економіка**

Дегтярьова О. В.
Організаційно-економічний механізм побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств _____ 6

Калінеску Т.В.
Концепція формування змішаної економіки в умовах функціональної соціалізації виробництва __ 15

Ліхоносова Г. С., Нецвітаєва О. І.
Механізми бюджетування діяльності підприємства : можливості управління фінансовою безпекою _____ 24

Мустафаєв А. А.
Мультипликативный эффект как метод оценки эффективности и конкурентоспособности АПК северного региона _____ 31

• **Фінанси, банківська справа та страхування**

Биханова А. С., Ургушева С. С.
Современное состояние и особенности ипотечного кредитования в Республике Казахстан _____ 41

Костирко Л. А., Соломатіна Т. В.
Оцінка ризиків при формуванні фінансової політики аграрних підприємств _____ 48

Татар М. С., Нужнова Ю. А., Косяк О. О.
Створення банківських кластерів для підвищення інноваційності банківської системи України __ 56

Татар М. С., Нужнова Ю. А., Рябус К. М.
Вплив іноземного капіталу на банківську систему України в умовах глобалізації _____ 66

• **Менеджмент**

Гатило В. П.
Оцінка ефективності діяльності підприємства щодо створення сприятливого іміджу на ринку праці __ 76

Розмислов О. М., Сєребряк К. І.
Парадигма ефективного функціонування інвестиційного процесу соціально-економічного розвитку регіону _____ 83

• **Облік і оподаткування**

Stoliarchuk H., Lanchinska V.
Enterprises' information interaction with banks under the social banks concept _____ 92

• **Публічне управління та адміністрування**

Асадуллина Н. Р.
Пути оптимизации государственных закупок в республике Узбекистан _____ 101

НОВИНИ НАУКИ ТА ПРАКТИКИ

Оновлені принципи фінансування вищої освіти _____ 106

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ РЕКОМЕНДУЄ

Нові видання економічної літератури _____ 107

ПЕРЕЛІК РЕЦЕНЗЕНТІВ ПОТОЧНОГО ВИПУСКУ ЖУРНАЛУ

Вимоги щодо змісту та оформлення статей до науково-виробничого журналу «ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Sentence of number
BLOG SHEFF-EDITOR

Calinescu Tetyana
National tendencies in forming the financially-investment aspects in education _____ 5

TOPICAL SUBJECTS

• *Economy*

Degtiarova O.
Organizational and economic mechanism for building forecasts of production
and economic activities of enterprises _____ 6

Calinescu T.
Conception of forming the mixed economy in conditions of functional socialization of production _____ 15

Likhonosova G., Netsvitaieva O.
Budgeting mechanisms of enterprise activity: financial security management opportunities _____ 24

Mustafaev A.
Multiplicative effect as a method for estimating efficiency
and competitiveness of the north region agro-industrial complex _____ 31

• *Finance, Banking and Insurance*

Bikhanova A., Urgusheva S.
Current status and features of mortgage lending in the Republic of Kazakhstan _____ 41

Kostyrko L., Solomatina T.
Assessment of risks at the form-building financial policy of agrarian enterprises _____ 48

Tatar M., Nuzhnova Yu., Kosyak O.
Banking clusters creation for Ukraine banking system innovativity increasing _____ 56

Tatar M., Nuzhnova Yu., Riabus K.
Foreign capital influence on ukraine banking system in globalization _____ 66

• *Management*

Hatylo V.
Assessment of the effectiveness of enterprise activity in the aspect
of creating a favorite image in the labor market _____ 76

Rozmyslov A., Sieriebriak K.
Paradigm of effective function of investment process for economically social region development _____ 83

• *Accounting and taxation*

Stoliarchuk H., Lanchinska V.
Enterprises' information interaction with banks under the social banks concept _____ 92

• *Public administration and administration*

Asadullina N.
The ways to optimize public purchases in the Republic of Uzbekistan _____ 101

NEWS SCIENCE AND PRACTICE

Updated higher education financing principles _____ 106

EDITORIAL BOARD RECOMMENDS

New edition of economic literature _____ 127

THE LIST OF REVIEWERS OF THE JOURNAL'S CURRENT ISSUE

REQUIREMENTS the content and the articles to scientific production journal
"TIME DESCRIPTION OF ECONOMIC REFORM"

Національні тенденції у формуванні фінансово-інвестиційних поглядів в освіті

Мабуть більшість викладачів, що працюють у середній школі, вже і не пам'ятають, коли вперше була введена економічна освіта тут, що передбачала знання з будь-яких аспектів економіки, у тому числі з формування бюджету держави, його фінансових ресурсів, про існування обов'язкових платежів у вигляді податків і т.п. До цього навчального процесу (проведення занять, підготовки підручників для школярів) залучались відомі фахівці, науковці й педагоги з певним досвідом роботи у цій сфері та профінансовано багато освітніх проектів як з державного й місцевого бюджетів, так і з бюджетів окремих установ. Сьогодні пропонується Міністерством освіти і науки України ввести вже в середній школі нові напрями економічних знань, що стосуються планування сімейних і особистих фінансів та нових фінансово-інвестиційних поглядів. Це, безумовно, корисна справа. Проте, ніякі зміни у середній школі не дадуть будь-якого соціально-економічного ефекту, якщо не вводити ці предмети в ранг обов'язкових, саме тих, що закладають основи будь-яких знань та компетенцій, що формують поведінку майбутнього члена суспільства (те, що сьогодні називається «поведінкова економіка») та його відношення до прав і обов'язків, що сформульовані у Конституції держави.

Слід сьогодні говорити і про якість викладання математики у початковій та середній школах, коли, наразі, маємо найбільші конкурси до вступу у виші саме на ті спеціальності, які не потребують ЗНО з математики та інших точних природничих наук. Звідки ж тоді ефективно розвиватись державі і використовувати економно її фінансові ресурси, коли майже більшість предметів, що має відношення до цього, викладаються факультативно, а більшість студентів, котрі сьогодні вибрали фахову спеціальність з фінансів, не знають і не володіють елементарними математичними знаннями, не говорячи вже про окремі економічні навички. Окрім того, більшості студентам технічних спеціальностей, що навчаються у вишах, зовсім не передбачені у їх освітніх програмах певні фінансові знання. А це переважно ті, що будуть, наразі, впроваджувати і реалізовувати курс країни на її діджиталізацію (або «цифрову економіку»).

Зараз досить часто по телебаченню показують як слід виховувати наших дошкільнят, щоб мати таких трудоголів як у Кореї, Японії чи Китаї, або естетично морально та відповідально вихованих членів суспільства, як у Польщі, Франції, Швеції, Фінляндії та інших країнах. Безумовно, ми маємо взяти за основу досвід усіх країн, але запроваджувати свій, що є підсумковим витоком з наших історичних, культурних й освітніх традицій. Бо нам є ким і чим пишатися, також ми маємо певні потреби й орієнтири, на що спрямовувати наші зусилля для досягнення й реалізації вибраних доктрин держави.

Тому на початку нового навчального року хочу усім побажати натхнення у освітянській справі та пропоную долучитися до обговорення більшості наболілих освітянських проблем на сторінках нашого видання. Доброго усім настрою, бажання творити і донести до нашого підростаючого покоління майбутніх фахівців те розумне, добре, вічне, що дозволяє нам сьогодні сказати : «Слава Україні!».

Головний редактор науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»

Т. В. Калінеску

УДК 338.33

JEL Classification: L21, L22

ДЕГТЯРЬОВА О. В.¹

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ПОБУДОВИ ПРОГНОЗІВ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.01

Постановка проблеми. Прогнозування вже багато десятиліть є дискусійним питанням, що пояснюється економіко-історичним контекстом, що визначає організаційно-економічний механізм прогнозування. *Метою статті* є розробка організаційно-економічного механізму побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств та оцінка його ефективності. *Предметом дослідження* виступає організаційно-економічний механізм побудови прогнозів виробничо-господарських підприємств. Висунута робоча *гіпотеза дослідження* включає в себе ідею, що вимоги до створення організаційно економічного механізму економічної системи такі ж самі як і до створення інформаційної системи. *Методи, які використані в дослідженні* це абстрагування і екстраполяція. У процесі дослідження розглянута запропонована Карлом Віггера класифікація вимог до інформаційних систем. *Виклад основного матеріалу.* На сьогодні прогнозування є невід'ємною частиною робочих процесів, що проходять на підприємстві і ці процеси реалізуються завдяки певним організаційно-економічним механізмам. У статті розглянуто поняття організаційно-економічного механізму побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств. Проаналізовано останні публікації в цій науковій галузі знань. *Оригінальність та практична значимість дослідження.* Вперше автором запропоновано, базуючись на гіпотезі, що економічна система є перш за все інформаційною системою, використовувати систему вимог до інформаційних систем розроблену Wieggers K. Більш того автором розроблено та визначено вимоги до економічної системи з урахуванням організаційно-економічного механізму управління, описано в рамках системи вимог функції системи прогнозування. *Висновком* з проведеного дослідження є необхідність побудови такої інформаційної системи, яка б враховувала виконувала всі описані функції організаційно-економічного механізму прогнозування. Перспективами подальших досліджень є дослідження найкращих методів, побудови прогнозування з урахуванням циклічного характеру економіки.

Ключові слова:

організаційно-економічний механізм, прогнозування, виробничо-господарська діяльність, функціональні і нефункціональні вимоги.

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM FOR BUILDING FORECASTS OF PRODUCTION AND ECONOMIC ACTIVITIES OF ENTERPRISES

Formulation of the problem. For many decades, forecasting has been a debating issue, explained by the economic-historical context that defines the organizational and economic mechanism of forecasting. The purpose of the article is to develop an organizational and economic mechanism for making forecasts of production and economic activity of enterprises and to evaluate its effectiveness. *The subject of the research* is the organizational and economic mechanism for the construction of prognosis of industrial enterprises. The working *hypothesis of the research* includes the idea that the requirements for creating an organizational and economic mechanism of the economic system are the same as for creating an information system. *The methods used in the research* are abstraction and extrapolation. The classification of information systems requirements proposed by Karl Wieggers is considered in the research processes. *Statment main material.* Today, forecasting is an integral part of the workflows that take place at the enterprise and these processes are implemented through certain organizational and economic mechanisms. The article considers the concept of organizational and economic mechanism of forecasting production and economic activity of enterprises. Recent publications in this scientific field of knowledge have been analyzed. *Originality and*

¹ Дегтярєва Ольга Вікторівна, асистент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Degtiarova Olga, assistant at Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-4524-7915

e-mail: o.degtyarova@khai.edu

practical significance of the research. For the first time, the author proposed, based on the hypothesis that the economic system is primarily an information system, to use the system requirements for information systems developed by Wiegiers K. Moreover, the author developed and defined the requirements for the economic system, taking into account the organizational and economic management mechanism, described within the system. requirements of the prediction system function. *The conclusion of the research* is the need to build such an information system that would take into account all the described functions of the organizational and economic mechanism of forecasting. The prospect of further research is to study the best methods, building forecasting, taking into account the cyclical nature of the economy.

Key words:

organizational and economic mechanism, forecasting, industrial and economic activities, functional and non-functional requirements.

**ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ПОСТРОЕНИЯ ПРОГНОЗОВ
ПРОИЗВОДСТВЕННО-ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Постановка проблемы. Прогнозирование уже много десятилетий является дискуссионным вопросом, что объясняется экономико-историческим контекстом, определяющим организационно-экономический механизм прогнозирования. *Целью статьи* является разработка организационно-экономического механизма построения прогнозов производственно-хозяйственной деятельности предприятий и оценка его эффективности. *Предметом исследования* выступает организационно-экономический механизм построения прогноз производственно-хозяйственных предприятий. Выдвинутая рабочая *гипотеза исследования* включает в себя идею, что требования к созданию организационно-экономического механизма экономической системы такие же как и к созданию информационной системы. Методы, использованные в ис-нии это абстрагирование и экстраполяция. В процессы исследования рассмотрена предложенная Карлом Виггера классификация требований к информационным системам. *Изложение основного материала.* Сегодня прогнозирования является неотъемлемой частью рабочих процессов, проходящих на предприятии и эти процессы реализуются благодаря определенным организационно-экономическим механизмам. В статье рассмотрено понятие организационно-экономического механизма построения прогнозов производственно-хозяйственной деятельности предприятий. Проанализированы последние публикации в этой научной отрасли знаний. *Оригинальность и практическая значимость исследования.* Впервые автором предложен-НОВОСТЬ, основываясь на гипотезе, что экономическая система является прежде всего информационной системой, использовать систему требований к информационным системам разработанную Wiegiers K. Более того автором разработаны и определены требования к экономической системы с учетом организационно-экономического механизма управления, описано в рамках системы требований функции системы прогнозирования. *Выводом* из проведенного исследования является необходимость построения такой информации ной системы, которая бы учитывала выполняла все описанные функции организационно-экономического механизму прогнозирования. Перспективами дальнейших исследований является исследование лучших ме-тогда в, построения прогнозирования с учетом циклического характера экономики.

Ключевые слова:

организационно-экономический механизм, прогнозирование, производственно-хозяйственная деятельность, функциональные и нефункциональные требования.

Постановка проблеми. Сучасний звіт постійно змінюється впливаючи на різні механізми, що використовуються для побудови прогнозів. Тим не менше, на сьогодні перед підприємствами стоїть проблема створення вимог до побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств з урахуванням організацій-но економічного механізмів побудови прогнозів. На сьогодні існує багато методів прогнозування, що базуються або на фактично наявній інформації, що характеризує об'єкт прогнозування, або на інформації визначеній фахівцями-експертами,

та насамкінець, на комбінованій інформації (фактографічній та експертній).

Оскільки, прийняття рішень менеджментом підприємств базується на прогнозуванні очікуваної ситуації як на внутрішньому так і на зовнішньому середовищі, саме вибір конкретного організаційно-економічного механізму прогнозування визначає успішність того чи іншого вибору. Більш того ефективність прогнозування виробничо-господарською діяльності не завжди є результатом використання наукових знань, або набутого досвіду. Це є також результатом

вдалого використання конкретних механізмів побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств, що склалися історично та на базі національних особливостей функціонування прогнозування виробничо-господарської діяльності.

Таким чином, будучи основою рішень, що їх приймає менеджмент, організаційно-економічний механізми побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств потребує дослідження результатом якого буде вирішення такого практичного завдання як визначення та оцінка ефективності механізму побудови прогнозів на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій На сьогодні організаційно-економічний механізми побудови прогнозів були досліджені в роботах багатьох як українських так і закордонних вчених. Проблематику прогнозування виробничо-господарської діяльності досліджено у наукових трудах таких вітчизняних науковців як Анчішкін А., Геєць В., Ілишев А., Кучерук В, Мельник А, Михасюку І, Тейлу Г. та іншим. Також значної уваги заслуговують такі закордонні науковці як Arthur F. Burns та Wesley C. Mitchell [1], Robert Lehmann [2], Timmermann, A. [2], які розглянули найсучасніші та найбільш уживані методи прогнозування виробничо-господарської діяльності та запропонували свої власні моделі та методи прогнозування з урахуванням циклічності економічних процесів.

Паралельно з цими дослідженнями нами було розглянуто роботи науковців, в яких досліджуються теоретичні аспекти побудови організаційно-економічного механізму управління діяльністю підприємством та організаціями, а саме як Артеменко Л.Л. [5], Белая И. П. [6], Вихров М. С.[.7], Іванченко, Д.Ф. [9], Ілляшенко Н.С. [10], Качмарик Я. Д [11], Кравцова Т. А. [12], Пантелєєва Н.М. [13], Тридід А. Н. [16], а Тульчинська С. О [17]. В більшості своїй, цими вченими механізм побудови прогнозів (прогнозування) визначається, як система об'єктивно діючих і свідомо регульованих правових, організаційних та важелів зовнішньої середовища, які в сукупності визначають кінцеві результати господарської діяльності.

Отже, у дослідженнях розглянутих науковців досліджено теоретико-методологічні засади управління діяльністю організацій, а також організаційно-економічний механізми

окремих функцій підприємств (Наприклад, таких як управління інноваціями, управління операційним прибутком, забезпечення доходності, конкурентоспроможності підприємств та інше.). Отже, не зважаючи на той факт, що саме побудова прогнозів виробничо-господарської діяльності є основою управлінських рішень, досі не визначено дієвого, комплексного та ефективного організаційно-економічного механізму побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств. Більш того, потребують подальшого дослідження такі питання:

- організація та побудова прогнозів виробничо-господарської діяльності;
- удосконалення структури організаційно-економічного механізму прогнозування;
- методичні аспекти оцінки ефективності та вимоги прогнозування виробничо-господарської діяльності підприємств.

Метою статті є розробка організаційно-економічного механізму побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств та оцінка його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні прогнозування є невід'ємною частиною робочих процесів, що проходять на підприємстві і ці процеси реалізуються завдяки певним організаційно-економічним механізмам.

Визначення поняття «механізм» звучить наступним чином: «система, призначена для забезпечення організації функціонування і життєдіяльності господарчого суб'єкта» [14]. Технічні, технологічні, соціальні і навіть культурні зміни впливають на сам механізм разом із розвитком суспільного виробництва. Звідси і витікають зміни в самому організаційно-економічному механізмі змінюючи процеси взаємодії підсистем, за допомогою нових економічних методів та важелів, зміни форм структури керування економічною системою. Абстрагуючи та визначаючи сучасне підприємство як систему, із обмеженою кількістю функцій, мета яких задоволення безпосередньо цілей існування господарського підприємства на даному етапі суспільного виробництва, вважаємо доцільним процес прогнозування виконувати в два етапи, першим з яких є визначення відповідності виробничо-господарського підприємства вимогам як зовнішнього так і внутрішнього середовища, а другим безпосередньо – прогнозування.

Сприймаючи виробничо-господарське підприємство в якості системи, автором за-

пропоновано використати та впровадити нову класифікацію вимог до системи які використовуються на сьогодні для створення інформаційних систем (Wiegiers K. [4]), одним з різновидом яких є виробничо-господарське

підприємство. Функціональні та нефункціональні вимоги до сучасної інформаційної системи за Wiegiers K виглядають наступним чином:

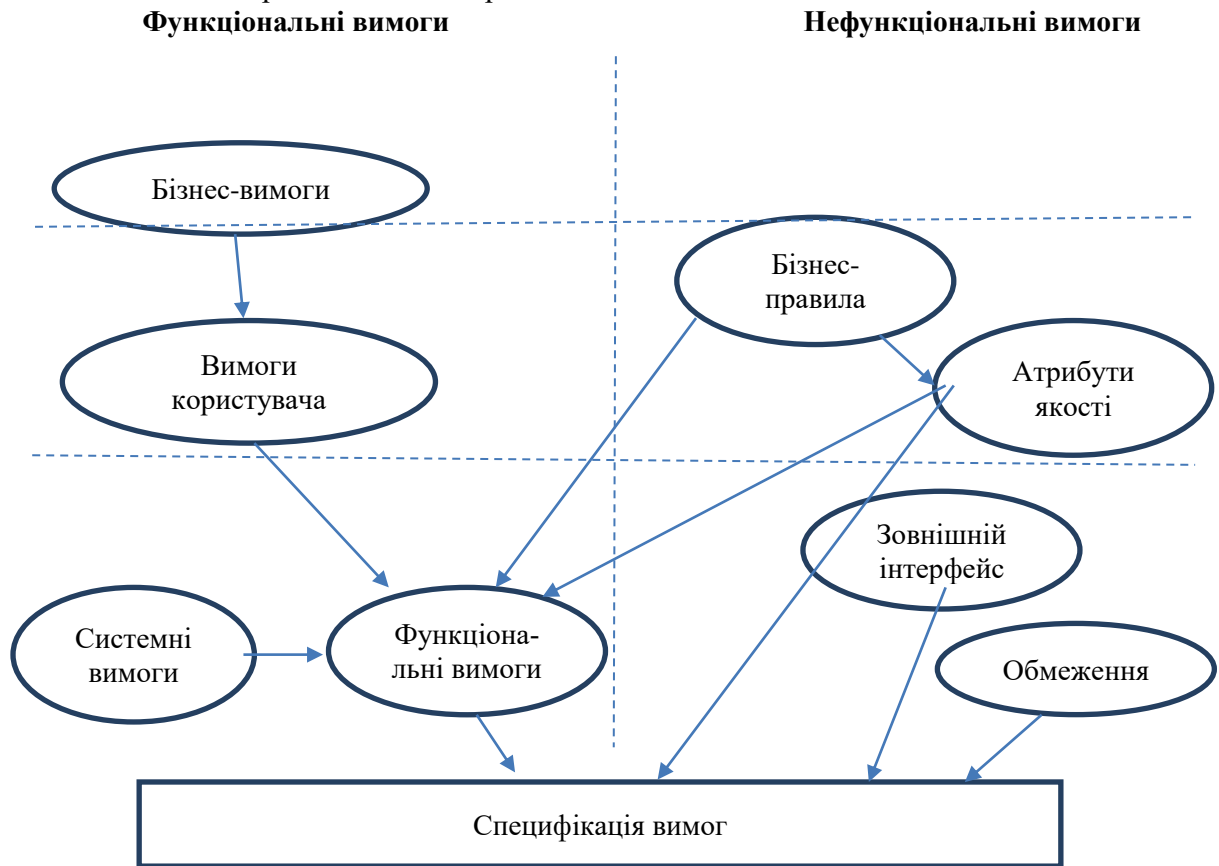

Рис. 1. Функціональні та нефункціональні рівні вимог до інформаційних систем за К.Wiegiers
Джерело: розроблено автором на підставі [4]

В запропонованій Wiegiers K класифікації усі вимоги поділяються на функціональні та нефункціональні. Функціональні вимоги – включають перелік функцій, що має виконувати система, який механізм її реагування на вхідні дані, яка має бути її типова поведінка, та як вона не повинна себе поводити. На рис.1 відображено, які з вимог відносяться до функціональних вимог, а які до нефункціональних.

Безпосередньо бізнес-вимоги (business requirements) це вимоги в якості яких виступають високо рівневі цілі організації або замовників системи, які пояснюють навіщо організації потрібна ця система, які цілі за допомогою її впровадження організація намагається досягти, вимоги самого ринку. В якості вимог користувачів (user requirements) виступають цілі і задачі які допоможе система вирішити користувачам («яку бізнес-проблему вирішує система?»). Під саме функціональними вимогами (functional requirements) ма-

ється на увазі функціональність системи, яку розробникам необхідно побудувати для того, щоб користувачі змогли виконати свої задачі в рамках бізнес-вимог (тобто, що саме повинна робити система). Термін системні вимоги (system requirements) визначає такі високо рівневі вимоги до апаратури для того щоб на ньому використовувати певну інформаційну систему., яка скла.

Під нефункціональними вимогами розуміють характеристики системи та її оточення (включаючи часові обмеження, законодавчі, галузеві стандарти і т. інш.), тобто ці вимоги не описують що повинна робити система, а як вона це повинна робити. Бізнес-правила, що відносяться до нефункціональних вимог (business rules) включають корпоративні політики, державні постанови, промислові стандарти, та алгоритми. Бізнес-правила не є безпосередньо вимогами до інформаційної системи, але вони часто накладають певні обмеження, визначаючи функції

які повинна мати система, що підпорядковується певним правилам. Інколи бізнес-правила стають джерелом атрибутів якості, які повинні реалізовуватися в функціональності системи.

В якості атрибутів якості (quality attributes) виступає додатковий опис інформаційної системи виражений через опис її характеристик важливих для користувачів. До таких характеристик належать легкість та простота використання, легкість переміщення, цілісність, ефективність та стійкість до збоїв. Інші нефункціональні вимоги описують зовнішню взаємодію між системою та зовнішнім світом, а також обмеження дизайну та реалізації. Обмеження (constraints) стосуються вибору можливості розробки зовнішнього виду та структури продукту. Отже, таким чином,

чим більш інформаційна система відповідає як функціональним так і нефункціональним вимогам, тим більш успішна вона буде. Тобто, тільки приймаючи виробничо-господарське підприємство, в якості інформаційної моделі яка повинна відповідати певним вимогам (як функціональним так не функціональним), можна будувати прогнози, покращуючи організаційно-економічний механізм їх побудови.

Використавши метод екстраполяції та метод синтезу, автором пропонується адаптувати класифікацію вимог, запропоновану Вігерсом до підприємств виробничо-господарської діяльності. Нами вважається за доцільне використання наступної класифікації вимог (Табл. 1) з урахуванням особливостей саме економічної системи:

Т а б л и ц я 1

Вимог до економічної системи з урахуванням організаційно-економічного механізму управління

Функціональні вимоги
<i>Бізнес вимогами</i> в даному ракурсі виступають високо рівневі цілі організації для задоволення яких це виробничо-господарське підприємство було створено, навіщо це підприємство потрібно суспільству..
<i>Вимоги користувачів</i> вимоги - включають в себе цілі і задачі які виробничо-господарське підприємство повинно допомагати вирішувати споживачам продукції виробничо-господарського підприємства, тобто яку потребу ринку воно задовольняє.
<i>Функціональні вимоги</i> - це безпосередньо ті функції якими повинна бути наділено виробничо-господарське підприємство, тобто, перелік робочих процесів які повинна виконувати система.
<i>Системні вимоги</i> - це високо рівневі вимоги до виробничо-господарського підприємства, такі як це географічні, політичні, екологічні, вимоги, тобто помістивши виробничо-господарське підприємство в певну систему, система повинна підтримувати та витримувати роботу цього підприємства.
Нефункціональні вимоги
<i>Бізнес правила</i> - це такі вимоги до діяльності підприємства, які регулюють його функціональну діяльність. До цих вимог можна віднести державне законодавство, промислові стандарти, корпоративні політики та організаційно-економічні механізми побудови процесів на підприємстві.
<i>Атрибути якості</i> – до цього типу вимог нами запропоновано віднести якісні характеристики роботи виробничо-господарського підприємства що є важливими для споживачів продукції, користувачів цієї економічної системи (умови труда робітників, рівень якості основних засобів та нематеріальних активів (патентів та інших об'єктів інтелектуальної власності, ділової репутації).
Вимоги до <i>зовнішнього вигляду (інтерфейсу)</i> важливі для великих виробничо-господарських підприємств, виконуючі які економічні суб'єкти створюють або підкреслюють свій бренд, статус і т. інш.
<i>Обмеження</i> - це такі вимоги які зменшують можливості вибору структури підприємства, форми організації підприємства, його масштабів.

Джерело: розроблено автором

Визначивши нову класифікацію вимог, яким повинно відповідати виробничо-господарське підприємство, автором пропонується її використання менеджментом ви-

вничо-господарських підприємств. Так, менеджер організації отримує можливість впровадження системи прогнозування діяльності підприємства, тільки, якщо воно відповідає

вимогам, класифікацію яких зазначено вище (Таблиця 2). Хоча, в більшості випадків вимоги є суб'єктивними характеристиками, або такими, що існують лише в даний конкретний момент циклічного розвитку існування підприємства, організаційно-економічний механізм побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств є складовою механізмів управління виробничо-господарським підприємством та вимагає побудови прогнозів на всіх рівнях: виробничих, фінансових, економічних. На думку автора, основною функцією даного механізму є реалізація побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності для розробки, прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на задоволення поставлених функціональних та нефункціональних вимог до підприємства. Автором визначено та пропонується до прогнозування і планування розвитку підприємств звідси віднести наступні функції:

- аналіз бізнес-вимог до підприємства у майбутньому;
- аналіз потреб ринку сьогодні та майбутніх тенденцій, а також чинників які вплинуть на ці потреби (SWOT – аналіз, PEST - аналіз; аналіз конкурентних сил за Портером та інші методики);
- аналіз функцій підприємства та їх відповідність до вимог бізнес вимог та вимог користувачів економічної системи (фінансовий та економічний аналізи, планування та бюджетування);
- аналіз можливих змін системних вимог (форсайт-технології прогнозування політичного, екологічного економічного стану системи [8]);
- прогнозування змін в бізнес-правилах системи (прогнозування впливу змін законодавства, поява нових промислових стандартів і т.д.);
- аналіз наявних умов праці, основних засобів, нематеріальних активів та прогнозування впливу їх зміни на показники діяльності підприємства задовольняючи нефункціональні вимоги;
- прогнозування розвитку бренду, ділової репутації (маркетингові методи прогнозування);
- аналіз та прогнозування появи можливих обмежень в діяльності підприємства (технології форсайт-прогнозування).

Оскільки функцій багато, і вони займають багато часу, саме якісний організаційно-економічний механізм управління прогнозуванням підприємства стає основою підвищення його ефективності (рис. 2).

В результаті можна побачити, що існує багато проблем пов'язаних із організаційно-економічним механізмом управління:

Проблема 1: Перевірка достовірності інформації, яка потрапляє для аналізу.

Вирішенням цієї проблеми буде налагодження якості інформаційних потоків, а також налаштування системи збору і обробки інформації.

Проблема 2 Вибір методів аналізу отриманої інформації.

Вирішенням цієї проблеми буде вибір саме тих методів та методів які економічно та фізично доступні менеджменту підприємства. Постійний моніторинг успішності впровадження конкретного методу, пошук (розробка) нових

Проблема 3. Оцінка ефективності обраного методу прогнозування.

Порівняльний аналіз факту і прогнозних даних, аналіз впливу чинників на отримані результати надають можливість більш якісно прогнозувати виробничо-господарську діяльність підприємств.

Вперше автором запропоновано, базуючись на гіпотезі, що економічна система є перш за все інформаційною системою, використовувати систему вимог до інформаційних систем розроблену Wiegiers K. Більш того автором розроблено та визначено вимоги до економічної системи з урахуванням організаційно-економічного механізму управління, описано в рамках системи вимог функції системи прогнозування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, таким чином, організаційно-економічний механізм це така економічна система, ціль якої забезпечення організації функціонування і життєдіяльності на базі економічних чинників. Прогнозування розвитку виробничо-господарських підприємств можливе тільки для усієї економічної системи, яка має відповідати певним вимогам. Автором запропоновано адаптувати методику виявлення вимог до побудови інформаційних систем для оцінки якості роботи економічної системи.

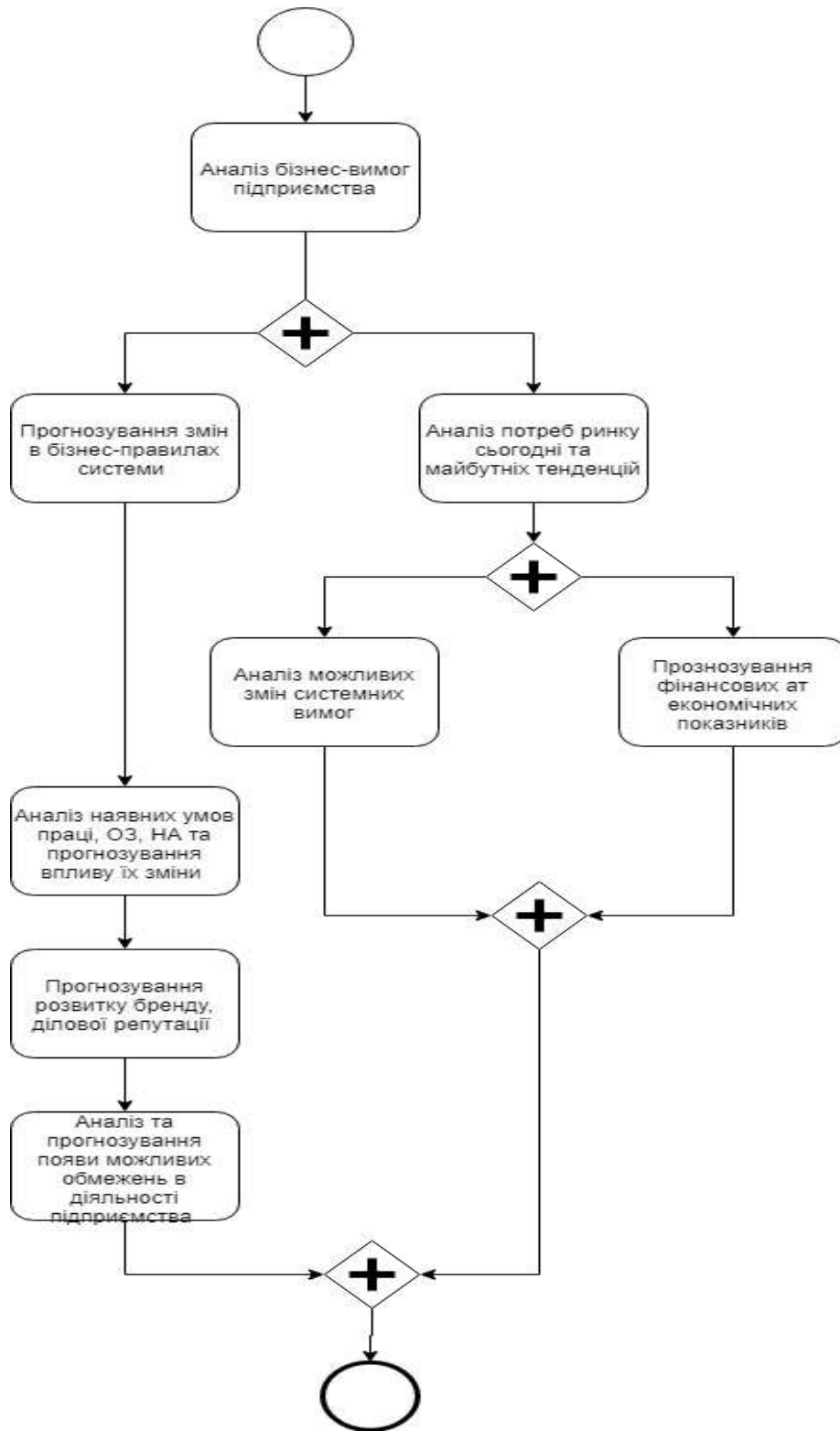

Рис. 2. Узагальнена схема організаційно механізму побудови прогнозів виробничо-господарських підприємств (за BPMN нотацією).

Джерело: розроблено автором

В результаті запропоновано перелік вимог до економічної системи та функції прогнозування у ракурсі цих вимог. Перспективи подальших досліджень можуть бути у визначенні співвідношення економічних ва-

желів впливу на якість прогнозування та покращення механізму його роботи.

Література

1. Arthur F. Burns and Wesley C. Mitchell, *Measuring Business Cycles*, New York, National Bureau of Economic Research, 1996;
2. *Lehmann, R.* (2016) *Economic growth and business cycle forecasting at the regional level*. München : Ifo-Institut, Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, 146 p.
3. *Timmermann, A.* (2006). *Forecast Combinations*. In G. Elliott, C. Granger and A. Timmermann (eds.), *Handbook of Economic Forecasting*, vol. 1, 4, Elsevier, Amsterdam, pp. 135-196.
4. *Wieggers, Karl E.* (2003). *Software Requirements (2nd Edition) (Developer Best Practices)*. Redmond, WA: Microsoft Press, 544 p.
5. *Артеменко Л. П.* Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю промислового підприємства / Л. П. Артеменко, А. С. Піддубна // *Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. – 2015. – № 12. – С. 259–264.
6. *Белая И. П.* Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем / И. П. Белая, П. В. Егоров // *Вісник Донецького університету*. Сер. В: *Економіка і право*. – Донецьк: Вид-во ДонНУ, 2004. – № 2. – С. 7–16.
7. *Вихров М. С.* Сущность организационно-экономического механизма управления агробизнесом / М. С. Вихров // *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект: сб. науч. тр.* – Донецк: – 2012. – Ч. 2. – С. 66–68.
8. *Дегтярьова О. В.* Форсайт-технології зміни пріоритетів виробничо-господарської діяльності підприємств / О. В. Дегтярьова // *Часопис економічних реформ*. – 2019. – № 1 (33). – С. 20–27.
9. *Іванченко Д. Ф.* Організаційно-економічний механізм управління операційним прибутком підприємства: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Д. Ф. Іванченко. – Одеса: Одеський національний економічний університет, 2016. – 226 с.
10. *Ілляшенко Н. С.* Формування організаційно-економічного механізму прогнозування перспективних напрямів інноваційного розвитку промислового підприємства / Н. С.

Ілляшенко, А. С. Росохата. // *Ефективна економіка*. – 2015. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_32

11. *Качмарик Я. Д.* Економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства : [монографія] / Я. Д. Качмарик, П. О. Куцик, Р. Л. Лупак., І. Я. Качмарик. – Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2012. – 208 с.

12. *Кравцова Т. А.* Проектирование организационно-экономических механизмов управления развитием порта / Т. А. Кравцова // *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті: зб. наук, праць*. – 2009. – № 30. – С. 93–110.

13. *Пантелєєва Н. М.* Організаційно-економічний механізм управління інноваціями банківської системи / Н. М. Пантелєєва // *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. – 2013. – № 1 (16). – С. 123–128

14. *Савіна С. С.* Організаційно-економічний механізм управління підприємством молочної промисловості / С.С. Савіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf>.

15. *Измалков С. Б.* Теория экономических механизмов / С. Б. Измалков, К. И. Сонин, М. М. Юдкевич // *Нобелевская премия по экономике 2007 г., Ч. 1.* [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://institutiones.com/theories/259-2007-1.html>.

16. *Тридед А. Н.* Концепция построения организационно-экономического механизма формирования стратегии развития предприятия / А. Н. Тридед [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.eprints.ksame.kharcov.ua>

17. *Тульчинська С. О.* Функціонування організаційно-економічного механізму інноваційного процесу / С. О. Тульчинська // *Стратегічні пріоритети : [наук.-аналітичний щоквартальний зб. НІСД при Президентові України / гол. ред. Ю. Г. Рубан]*. – 2008. – № 1(6). – С. 89–95.

References

1. *Burns, A. F. & Mitchell, W. C.* (1996). *Measuring Business Cycles*, New York, National Bureau of Economic Research.
2. *Lehmann, R.* (2016) *Economic growth and business cycle forecasting at the regional level*. Munich: Ifo-Institut, Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München, 146
3. *Timmermann, A.* (2006). *Forecast Combinations*. In G. Elliott, C. Granger & A.

Timmermann (eds.), Handbook of Economic Forecasting, vol. 1, 4, Elsevier, Amsterdam, 135-196.

4. *Wieggers, Karl E.* (2003). Software Requirements (2nd Edition) (Developer Best Practices). Redmond, WA: Microsoft Press, 544.

5. *Artemenko, L. P. & Poddubna, A. S.* (2015). Organizational and economic mechanism of managing the competitiveness of an industrial enterprise. Economic and Economic Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", 12, 259–264.

6. *Belaya, I. P. & Egorov, P. V.* (2004). Conceptual model of organizational and economic mechanism for managing the flexibility of production systems. Bulletin of the Donetsk University. Ser.: Economics and Law. Donetsk: Publishing House, 2, 7–16.

7. *Vihrov, M. S.* (2012). Essence of the Organizational-Economic Mechanism of Agribusiness Management. Problems of Development of Foreign Economic Relations and Attraction of Foreign Investments: Regional Aspect: Sat. scientific tr. Donetsk, Part 2, 66–68.

8. *Degtyareva, O. V.* (2019). Forsy-technology of changing the priorities of production and economic activity of enterprises Time description of economic reforms, 1, 20–27.

9. *Ivanchenko, D. F.* (2016) Organizational and Economic Mechanism of Operations Profit Management of the Enterprise: Thesis for a Candidate's Degree in Economics, specialty 08.00.04 Economics and Enterprise Management (by economic activities). Odessa: Odessa National University of Economics, 226.

10. *Illyashenko, N. S. & Rosokhata, A. S.* (2015). Formation of the organizational-economic mechanism of forecasting perspective directions of

innovation development of industrial enterprise. Effective Economics, 1. Retrived from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_32

11. *Kachmaryk, J. D. & Kutsyk, P. O. & Lupak, R. L. & Kachmaryk, I. Ya.* (2012). Economic mechanism of ensuring the competitiveness of the commercial enterprise. Lviv: Pyramid Literary Agency, 208.

12. *Kravtsova, T. A.* (2009). Design of organizational and economic mechanisms for managing port development. Development of methods of management and management of transport: Coll. of sciences, laundry, 30, 93–110.

13. *Panteleeva, N. M.* (2013). Organizational and economic mechanism of management of innovations of the banking system. Bulletin of the National Bank of Ukraine's Banking University, 1(16), 123–128.

14. *Savina, S. S.* Organizational and economic mechanism of dairy industry management. Retrived from: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/770.pdf>.

15. *Izmalkov, S. B. & Sonin, K. I. & Yudkevich, M. M.* (2007). Theory of economic mechanisms. The Nobel Prize in Economics 2007, Part 1. Retrived from: <http://institutiones.com/theories/259-2007-1.html>.

16. *Trided, A. N.* The Concept of Building an Organizational and Economic Mechanism for Forming an Enterprise Development Strategy. Retrived from: <http://www.eprints.ksame.kharcov>

17. *Tulchinskaya, S. O.* (2008). Functioning of the organizational and economic mechanism of the innovation process. Strategic priorities: scientific-analytical quarterly collection. NISD under the President of Ukraine, 1(6), 89–95.

Стаття надійшла

до редакції : 14.08.2019 р.

Стаття прийнята

до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Дегтярьова О. В. Організаційно-економічний механізм побудови прогнозів виробничо-господарської діяльності підприємств / О. В. Дегтярьова // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 6–14.

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ ЗМІШАНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

DOI: 10.32620/cher.2019.3.02

Постановка проблеми. Передумовою виникнення змішаної економіки в Україні є модель її соціально-економічного розвитку, що передбачає поєднання приватних й державних форм власності, планового й ринкового управління, проведення інституціональних та соціальних реформ задля прогресивного руху вперед. В процесі побудови змішаної економіки в Україні все більше поглиблюється розбіжність між запроєктованою та реальною дійсністю. Тому виникає потреба у формуванні нової концепції розвитку змішаної економіки, виходячи із законів розвитку суспільства та економічного закону відповідності попиту існуючим пропозиціям. *Метою дослідження* означено обґрунтування системи відносин, що склалися у сучасній змішаній економіці під впливом історичних, технологічних, соціально-економічних світових та внутрішніх політичних процесів в Україні, та розробка концепції соціалізації виробництва, виходячи з умов функціонування економіки країни. *Об'єктом дослідження* виступає економічна діяльність та процеси соціалізації, що відбуваються на виробничих підприємствах різних галузей та регіонів, котрі функціонують в сучасних формах розвитку змішаної економіки в Україні. *Методологічною основою дослідження* стали способи і принципи наукового пізнання, загальні та спеціальні методи, прийоми, що використані у процесі обґрунтування необхідності і доцільності соціалізації виробництва в умовах змішаної економіки, а саме: методи систематизації і узагальнення, що використані для аналізу існуючих підходів до формування напрямів соціалізації виробництва; індукції та дедукції – для обґрунтування прикладної цінності використання запропонованої концепції соціалізації виробництва в умовах існуючих форм змішаної економіки в Україні; аналогії – для оцінювання застосування світового досвіду до умов соціально-економічного розвитку економіки, українського суспільства та її громадян. *Основною гіпотезою дослідження* стало припущення, що застосування узагальненої концепції соціалізації змішаної економіки дозволить спрямувати увагу на забезпечення особистісних інтересів кожної людини – безпосереднього учасника будь-якого виробничого процесу. *Виклад основного матеріалу дослідження.* Доведено, що характерним для змішаної економіки є визначення пріоритетів, своєрідних орієнтирів, до яких слід відносити не лише національні пріоритети, але й сучасні особливості розвитку країни. Сьогоднішні глобалізаційні виклики актуалізують та орієнтують суспільство на вирішення проблематики етичних взаємовідносин, збереження життя людини, підтримки його добробуту та якості, самореалізації та самоорганізації кожного члена суспільства, розвиток різноманітних сфер соціуму, тобто на необхідності зосередитись на соціалізації змішаної економіки. Означено, що соціалізація - це процес формування соціальних якостей особистості, завдяки яким вона адаптується до суспільства та впливає на рівень розвитку усіх сфер його діяльності. *Оригінальність та практичне значення дослідження.* Запропонована узагальнена концепція та підходи до процесу соціалізації виробництва в умовах змішаної економіки мають оригінальність та практичну значимість і дозволяють змодельовати та уявити механізми соціалізації змішаної економіки, виходячи з тих соціально-економічних тенденцій та внутрішніх політичних процесів, що відбуваються в Україні; спрямувати увагу на забезпечення особистісних інтересів кожної людини, котра є безпосереднім учасником будь-якого виробничого процесу. *Висновки.* Соціалізація є основою міждисциплінарного дослідження; визначити доцільність розгляду та гармонізації взаємовідносин між людиною та суспільством; довести, що успішність процесу соціалізації залежить від реалізації і задоволенні інтересів і потреб суспільства, існуючих можливостей запровадження вибраних цінностей в змішану економіку та сприйняття цих орієнтирів українським соціумом та кожним окремим громадянином.

Ключові слова:

змішана економіка, соціалізація виробництва, інтереси особистості, пріоритети, орієнтири, цінності, потреби суспільства.

¹ **Калінеску Тетяна Василівна**, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Calinescu Tetyana, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of Finances Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-4919-5788

e-mail: tetyana.calinescu@gmail.com

CONCEPTION OF FORMING THE MIXED ECONOMY IN CONDITIONS OF FUNCTIONAL SOCIALIZATION OF PRODUCTION

Formulation of the problem. Pre-condition of origin the mixed economy in Ukraine is a model of its socio-economic development, which foresees combination of private and state patterns of ownership, planned and market management, realization of institutional and social reforms for the sake of progressive forward movement. In the process of construction the mixed economy in Ukraine are more deepens divergence between the projected and real reality. Therefore there is a requirement in forming of new conception of development the mixed economy, what going out the existent laws of society development and economic law of accordance the demand to existent suggestions. *A research purpose* is mark the ground of the system of relations which was folded in the modern mixed economy under act of historical, technological, socio-economic world and internal political processes in Ukraine, and development of conception the socialization of production, what coming from country conditions and operating of economy. *The object of research* there is economic activity and processes of socialization, which take place on the productive enterprises of different industries and regions which function in the modern forms of development of the mixed economy in Ukraine. *Methodological basis of research* became methods and principles of scientific cognition, general and special methods, receptions which are used in the process of ground the necessity and expediency of socialization the production in the conditions of the mixed economy, like as: methods of systematization and generalizations which are used for the analysis of existent approaches to forming the socialization directions of production; inductions and deductions? What are used for the ground of the applied value of the use offered conception of socialization production in the conditions of existent forms the mixed economy in Ukraine; analogies, what are used for the evaluation of application the world experience to the terms of socio-economic development of economy, Ukrainian society and its citizens. *The basic hypothesis of research* became supposition that application of the generalized conception of the mixed economy socialization will allow to point attention at providing of personality interests of everybody, who is direct participant of any productive process. *Statement main material.* It is well-proven that characteristic for the mixed economy is determination of priorities, original reference-points, should to include is not only national priorities, but also modern to the feature of development of country. The today's problems of globalization are actualized and oriented the society on the decision of questions of ethics mutual relations, maintenance of human life, support of his welfare and quality, self-realizations and self-organization every member of society, development of various spheres of society, and it is means, that need concentrated on socialization of the mixed economy. It is marked, that socialization there is a process of forming the social internals of personality, who is adapted oneself to society and influences on the level of development all spheres of its activity. And socialization must answer the economic and social necessities of society, to satisfy individual aspirations not only, but to arrive at collective reference-points, to explain to harmonious development, support of existent traditions and stimulate creation of the special citizen of society. *The originality and practical value.* The offered generalized conception and going near the process of socialization of production in the conditions of the mixed economy have originality and practical meaningfulness and allow to model and imagine the mechanisms of socialization of the mixed economy, what coming from those socio-economic tendencies and internal political processes which take place in Ukraine; to point attention at providing the personality interests of everybody which there is the direct participant of any productive process. *The conducted research are allowed:* to formulate a conclusion, that socialization is basis of between disciplinary research; to define expediency of consideration and harmonization of mutual relations between a human and society; to prove that success of socialization process is depend on realization satisfaction of interests requirements of society, existent possibilities input of the chosen values in the mixed economy and perception of these reference-points Ukrainian society and every separate citizen.

Key words:

the mixed economy, socialization of production, interests of personality, priorities, reference-points, values, necessities of society.

КОНЦЕПЦИЯ ФОРМИРОВАНИЯ СМЕШАННОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ ПРОИЗВОДСТВА

Постановка проблемы. Предпосылкой возникновения смешанной экономики в Украине является модель ее социально-экономического развития, которое предусматривает сочетание частных и государственных форм собственности, планового и рыночного управления, проведения институциональных и социальных реформ с целью прогрессивного движения вперед. В процессе построения смешанной экономики в Украине все более углубляется расхождение между задуманной и реальной действительностью. Поэтому возникает потребность в формировании новой концепции развития смешанной экономики, исходя из законов развития общества и экономического закона соответствия спроса существующим предложениям. *Целью исследования* является обоснование системы отношений, которые сложились в современной смешанной экономике под воздействием исторических, технологических, социально-экономических мировых и внутренних политических процессов в Украине, и разработка концепции со-

циализации производства, исходя из условий функционирования экономики страны. В качестве *объекта исследования* выступает экономическая деятельность и процессы социализации, которые происходят на производственных предприятиях разных отраслей и регионов, которые функционируют в современных формах развития смешанной экономики в Украине. *Методологической основой исследования* стали способы и принципы научного познания, общие и специальные методы, приемы, которые использованы в процессе обоснования необходимости и целесообразности социализации производства в условиях смешанной экономики, а именно: методы систематизации и обобщения, которые использованы для анализа существующих подходов до формирования направлений социализации производства; индукции и дедукции - для обоснования прикладной ценности использования предложенной концепции социализации производства в условиях существующих форм смешанной экономики в Украине; аналогии - для оценки применения мирового опыта к условиям социально-экономического развития экономики, украинского общества и ее граждан. *Основной гипотезой исследования* стало предположение, что применение обобщенной концепции социализации смешанной экономики позволит сосредоточить внимание на обеспечении личностных интересов каждого человека - непосредственного участника любого производственного процесса. *Изложение основного материала исследования.* Доказано, что характерным для смешанной экономики является определение приоритетов, своеобразных ориентиров, к которым следует относить не только национальные приоритеты, но и современные особенности развития страны. Сегодняшние вызовы глобализаций актуализируют и ориентируют общество на решение проблематики этических взаимоотношений, сохранения жизни человека, поддержки его благосостояния и качества, самореализации и самоорганизации каждого члена общества, развития разнообразных сфер социума, то есть на необходимости сосредоточиться на социализации смешанной экономики. Отмечено, что социализация - это процесс формирования социальных качеств личности, благодаря которым она адаптируется к обществу и влияет на уровень развития всех сфер его деятельности. А значит, социализация должна отвечать экономическим и социальным потребностям общества, удовлетворять не только индивидуальные стремления, но способствовать достижению коллективных ориентиров, мотивировать к гармоничному развитию, поддержке существующих традиций и стимулировать создание своего особенного гражданина общества. *Оригинальность и практическое значение исследования.* Предложенная обобщенная концепция и подходы к процессу социализации производства в условиях смешанной экономики имеют оригинальность, практическую значимость, позволяют смоделировать и представить механизмы социализации смешанной экономики, исходя из тех социально-экономических тенденций и внутренних политических процессов, которые происходят в Украине; направить внимание на обеспечение личных интересов каждого человека, который является непосредственным участником любого производственного процесса. *Выводы.* Социализация является основой междисциплинарного исследования; определить целесообразность рассмотрения и гармонизации взаимоотношений между человеком и обществом; доказать, что успешность процесса социализации зависит от реализации и удовлетворении интересов и потребностей общества, существующих возможностей ввода выбранных ценностей в смешанную экономику и восприятие этих ориентиров украинском социумом и каждым отдельным гражданином.

Ключевые слова:

смешанная экономика, социализация производства, интересы личности, приоритеты, ориентиры, ценности, потребности общества.

Постановка проблеми. Фундаментом будь-якої економіки виступають головні її елементи: продуктивні сили, соціально-економічні відносини та механізм регулювання (управління). В залежності від специфіки розвитку окремих її елементів виокремлюються різні типи економік [1, с. 14 - 15]: натуральну, ринкову, командно-адміністративну й змішану. Саме останній тип притаманний як вже досить розвинутим країнам, таким як Німеччина, Японія, Швеція, так і тим, що тільки-но завойовують певні позиції на міжнародній економічній арені, а саме В'єтнам, Індія, Китай та інші. Передумовою виникнення змішаної економіки є модель соціально-економічного розвитку, що передбачає поєднання приватних й держав-

них форм власності, планового й ринкового управління, проведення інституціональних та соціальних реформ задля прогресивного руху вперед [2, с. 383 - 384]. Загалом переважають три варіанти моделей розвитку змішаної економіки: консервативний, ліберальний та соціально-реформістський. Саме останній варіант розвитку взято за основу в Україні і передбачає оптимальне поєднання децентралізації й централізації, планування і стихійного розвитку ринку, саморегулювання й державного управління, індивідуальних та колективних форм власності з метою соціалізації та збалансування економіки. Тому й не дивно виникнення нових моделей розвитку змішаної економіки, як: соціально-орієнтована економіка, модель соціально-економічного розвит-

ку і т.п. Проте в процесі побудови змішаної економіки в Україні все більше поглиблюється розбіжність між запроєктованою необхідністю, що відбиває виклики українського суспільства, та реальною дійсністю [3], що характеризує стан розвитку економіки та свідомості суспільства.

Останні дослідження, що проведені Світовим банком у 2018 році [4] показують, що біля 4% населення України знаходять за визначеною офіційною межею бідності, розрив доходів майже у 3,5 разів між багатими і найбіднішими прошаркам населення. У порівнянні з 2008 роком тільки на 1 тис. доларів збільшився дохід на душу населення, а майже 40 % населення, що відносять себе до середнього класу не можуть дозволити собі нічого, окрім витратити гроші на продукти постійного споживання. Більше того, майже 70% населення вважають себе незадоволеними тими соціальними реформами, що відбуваються в країні [5], а економічна ситуація, що є наразі країні, є більш реально незадовільною, ніж це можна побачити у офіційній інформації. А значить ті темпи розвитку та позитивних змін у економіці України, що декларуються сьогодні новими доктринами розвитку [6, с. 36, 37] та новим Кабінетом Міністрів, можуть бути набагато нижче передбачуваних, попри усі оптимістичні прогнози щодо соціально-економічних змін в країні [7] завдяки збільшенню експорту, в тому числі до Європейських країн у середньому на 5,0 – 6,5% [8, с. 26] у порівнянні з 2013 роком, зростання заробітної плати по регіонах України у середньому на 19% – 69% у порівнянні з 2014 роком [9, с. 32] та забезпечення економічного зростання продуктивною роботою нової української влади.

Тому виникає потреба щодо формування нової концепції розвитку змішаної економіки, виходячи із існуючих законів розвитку суспільства та економічного закону відповідності попиту існуючим пропозиціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрями розвитку змішаної економіки досліджуються вченими усіх напрямів економічної науки і практики. Досвід розвитку країн зі змішаними моделями економіки доводить, що їй властива низка пози-

тивних рис, які забезпечують нову соціально-економічну якість життя суспільства, а саме [10]:

- 1) багатосекторність і поліформізм в економіці;
- 2) економічна свобода і рівність господарюючих суб'єктів;
- 3) соціальна орієнтація та розширення державного контролю та регулювання розміру державних витрат та долі державної власності;
- 4) рухливість у часі і просторі механізму господарювання;
- 5) гнучкість переходу одних форм власності в інші, що забезпечує цілісність економічної системи;
- 6) збалансування різномірних економічних інтересів, котре забезпечує стабільність і стійкість розвитку економіки;
- 7) можливість нівелювати вплив на економіку країни світових фінансових та криз.

Виходячи з вище наведеного більшої актуальності, з точки зору їх соціалізації, набувають такі функції державного управління в Україні як забезпечення [10; 11, с. 220 - 250]:

ефективного розвитку економіки шляхом створення привабливого інвестиційного клімату, проведення антимонопольної та інфляційної політики, підтримки державних фінансів у бездефіцитному стані і таке інше;

економічної стабільності шляхом нівелювання галузевих диспропорцій, реструктуризації національної економіки, досягнення повної зайнятості населення, твердості національної валюти та рівноваги на зовнішньоекономічних ринках і т.п.;

соціальної справедливості шляхом ефективного розподілу доходів у суспільстві, введення і дотримання визнаних у світі соціальних стандартів життя та орієнтирів соціального розвитку відповідно до потреб українського суспільства.

Основними орієнтирами соціалізації при цьому мають стати показники [12, с. 84]:

1. Темпи зростання індексу цін, що не має перевищувати поріг 3-5%;

2. Темпи зростання грошової маси мають відповідати темпам зростання виробництва, але не перевищувати 3-5% на рік;

3. Рівень дефіциту державного бюджету має відповідати 3-5% від ВВП;

4. Державний борг не має перевищувати 60% від ВВП;

5. Обсяг золотовалютних резервів має складати 8% від ВВП та бути достатнім для покриття витрат з імпорту товарів;

6. Для забезпечення розширеного відтворення рівень нагромадження у ВВП має складати не менше 10%;

7. Відношення поточних платежів з обслуговування зовнішньоекономічного боргу не має перевищувати 20% річних доходів від експорту;

8. Рівень безробіття не має перевищувати 15-20% відсотків від загальної кількості працездатного населення;

9. Розрив у доходах 20% найбагатших та 20% найбідніших верств населення не має бути перевищений більш ніж у 12 разів.

Звідси метою даної статті є обґрунтування системи відносин, що склалась у сучасній змішаній економіці, яка функціонує і розвивається під впливом історико-цивілізаційних, технологічних, соціально-економічних світових та внутрішніх політичних процесів, що відбуваються в Україні та розробка концепції соціалізації виробництва, виходячи із існуючих умов функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для багатьох країн, у тому числі і України, характерним для змішаної економіки є визначення пріоритетів, тобто своєрідних орієнтирів. Причому ці орієнтири мають включати не лише національні пріоритети, але й інші сучасні особливості розвитку країни як політична нестабільність, часта зміна урядів, соціально-економічних програм, а значить і економічних пріоритетів; відсутності реформ, їх блокування, що має серйозні наслідки для подальшої соціалізації економіки.

Сучасна змішана економіка України ґрунтується на успадкованих від попереднього часу ендогенних і екзогенних чинниках, що характеризуються неефективним соціальним спрямуванням, нерациональною виробничою структурою та інфраструктурою; макро- та мікроекономічними дисба-

лансами; повзучою і прихованою інфляцією та іншими явищами.

Основою реформування економіки є регіональна диференціація, що потребує ухвалення цілого комплексу заходів для забезпечення макроекономічної стабільності, зростання ВВП і скорочення зовнішнього боргу. І цей напрям має залишатися незмінним, якщо Україна прагне увійти до європейського співтовариства.

Слід провести й найскладніші реформи на ринку праці і у трудових відносинах, а саме зміну ієрархії престижних професій і цінностей. Такі перебудови можуть забезпечити як успішність запроваджуваних в країні реформ, так і, з іншого боку, знижувати соціальний статус деяких професій і людей, що займають певні посади попри наявне високого доходу.

Важливою складовою виступає й збалансованість державного бюджету, проведення вдалої податкової та трансфертної політики держави. За таких умов проблемою є державне регулювання цін. Проте практика інших країн показує [3, с. 11], що з точки зору об'єктивності, саме цінове регулювання має вирішувати соціальні питання, але втручання держави в сферу попиту і пропозиції насправді нічого не дає, бо існуючий дисбаланс краще за все регулюють закони ринку, рівень розвитку вітчизняного виробництва та обсяги імпорту продукції.

Не дає певного ефекту і регулювання доходів населення з боку держави в умовах змішаної економіки, бо ринкові механізми надають рівні можливості вибору (місця діяльності, доступ до товарів та послуг, житла, дозвілля і т.п.), а значить й доходи працюючих повинні бути відповідними їх здібностям, професії, кваліфікації тощо. А якщо ринок не забезпечує таких можливостей, то тоді втручання держави має спрямовуватись на запровадження таких механізмів та активізацію їх соціальної відповідальності.

У авторських баченнях соціальної відповідальності вже неодноразово [13] підкреслювалось, що не може існувати ніяких загально прийнятих стандартів соціальної відповідальності, бо відмінності у інституціональних основах держав, специфічність основ розвитку економіки країни, кожного регіону, галузі, стан розвитку суспільства, рівень трансформації соціальної свідомості та сприйняття демократичних цінностей населенням, їх культурні особливості [14, с. 194 - 197] і таке інше – не сприяють створенню типових моделей щодо закріплення виконання суспільно значимих функцій за

державою чи за бізнесом. Тому переважно в Україні існує соціальне інвестування [15], спонсорство, меценатство, благодійність, рух волонтерства і т.п., котрі формують особливі види морально-етичної, правової відповідальності та можуть застосовуватися кожний окремо або у певному поєднанні.

Сучасні глобалізаційні виклики актуалізують та орієнтують суспільство на вирішення проблематики етичних взаємовідносин, збереження життя, підтримки його добробуту та якості, самореалізації та самоорганізації кожного члена суспільства. Тобто, мова йде про розвиток різноманітних сфер соціуму та про міждисциплінарний аспект соціалізації змішаної економіки. В цих умовах слід звернути увагу на рівень синергійності суспільства, що залежить від ступеню запровадження принципів соціальної справедливості, задоволення колективних та індивідуальних потреб та форм взаємодії суспільства. Сучасні суспільства переважно відносять до суспільств зі змішаною синергією [14, с. 223, 224], що ма-

ють інституції, які формують культуру довіри, як високу синергію, що виявляється у щедрості, надійності, доброзичливості. А значить сучасну змішану економіку можна називати економікою довіри. Проте існують і інші протилежні форми господарювання, в умовах обмеження будь-яких ресурсів, що породжують низьку синергійність та недовіру у суспільстві. Але наявність таких негативів суперечить принципам соціальної справедливості й відповідальності. Тому змішана економіка має закладати основи соціальності у самому високому її сприйнятті суспільством.

Соціалізація – це процес формування соціальних якостей особистості, завдяки яким вона адаптується до суспільства та впливає на рівень розвитку усіх сфер його діяльності, у тому числі економічну [16, с. 54–63].

У табл. 1 наведено сучасні загальні цінності українського суспільства та їх характеристика .

Т а б л и ц я 1

Характеристика сучасних загальних цінностей суспільства

Перелік цінностей	Характеристика змін
1. Виробництво товарів.	1. Перехід від орієнтації на певні споживчі характеристики речей, на виробництво екологічно безпечних товарів, що відповідають вимогам світової спільноти
2. Орієнтація на приватну власність та право власника вільно розпоряджатись результатами своєї діяльності.	2. Перехід від державної власності до роздержавлення та визнання приватного капіталу та власності. Закріплення цього визнання у законодавчій базі, економічній культурі та свідомості населення.
3. Самостійна відповідальність за понесені ризики від володіння власністю	3. Повна рівноправна відповідальність кожного громадянина суспільства (або підприємця) за результати та якість своєї діяльності. Ефективний розвиток соціально-економічних зв'язків та відносин, що запобігають виникнення різного роду ризиків.
4. Оцінювання результатів соціально-економічної діяльності у вартісних показниках.	4. Перехід від планових натуральних відсоткових показників до показників агрегованих, що характеризують реальне соціально-економічне становище у суспільстві за порівняльними показниками, що відповідають рівню розвитку світового суспільства.
5. Мотивація до ефективної праці, що вибудована на принципах підвищення якості робочої сили, використанні капіталу.	5. Процес стимулювання ґрунтуються на формуванні індивідуальної та колективної (суспільної) зацікавленості у результатах праці.
6. Стимулювання ініціативи до самоорганізації, здатності до створення незалежних об'єднань людей для захисту особистих та суспільних інтересів.	6. Виховання патріотів суспільства, спроможних боротися з корупцією, лобізмом особистих інтересів керуючої верхівки суспільства.

Джерело: розроблено автором на підставі [16, с. 56]

Саме в цьому аспекті міститься відповідь на питання про якість, які має реалізувати соціалізація сучасного суспільства:

по-перше, будь-яка соціалізація має бути заснована на економічному історико-культурному досвіді людства, у тому числі своєї країни; по-друге, має відповідати економічним і соціальним потребам суспільства, що корелюється з вимогами функціонуючої економічної системи в країні;

по-третє, мати прагнення до індивідуального задоволення, завдяки досягненню колективних орієнтирів, приналежності людини до окремої соціальної групи;

по-четверте, основними агентами соціалізації мають бути сім'я (родинні зв'язки), заклади освіти, котрі формують необхідні навички, компетенції, ставлення до суспільних й індивідуальних цінностей, заохочує та мотивує до гармонійного розвитку, підтримки існуючих традицій та

створення свого особливого громадянина суспільства;

по-п'яте, різні економічні системи стимулюють і створюють свої особливі властивості індивіда. Зміна соціальних умов викликає зміну економічних цінностей і, відповідно, - зміну орієнтації образу життя особистості.

Отже в основі сучасної концепція формування змішаної економіки має знаходитись економічно орієнтована людина, котра озброєна певними економічними і фінансовими знаннями, індивідуальними й колективними навичками, культурою спілкування, прагненнями досягти максимальної корисності визнання українського суспільства світовим, що дозволить їй правильно зорієнтуватись в економічному просторі та проявити себе в процесі його соціалізації. Звідси, концепцію змішаної економіки можна представити у вигляді двох макро- і мікросистем (рис. 1).

Рис. 1 Концепція змішаної економіки в умовах функціональної соціалізації виробництва
Джерело: розроблено автором

Представлена концепція узагальнює процес соціалізації змішаної економіки, виходячи з тих соціально-економічних тенденцій та внутрішніх політичних процесів, що відбуваються в Україні та дозволяє спрямувати увагу на забезпечення особис-

тисних інтересів кожної людини – громадянина суспільства та безпосереднього учасника будь-якого виробничого процесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень: За результатами проведеного дослідження можна констатувати:

1. В основі концепції формування змішаної економіки знаходяться відповідальність держави стосовно забезпечення прозорого законодавства, рівність всіх економічних суб'єктів перед законом, що дозволить забезпечити зростання економічного потенціалу країни, життєвого рівня населення та кожного громадянина суспільства.

2. Соціалізація та її напрями є розвитку є основою міждисциплінарного дослідження більшості суспільно-гуманітарних наук, що підкреслюють необхідність і доцільність розгляду, гармонізації взаємовідносин між людиною (котра є головного об'єктом дослідження) та суспільством.

3. Доведено вплив новітніх світових аспектів соціально-економічних відносин на напрями соціалізації, що відбивається у змісті напрямів соціалізації та її характері.

4. Динаміка соціалізації залежить від реалізації і задоволенні інтересів і потреб суспільства, можливостей запровадження вибраних цінностей в економіку та сприйняття цих орієнтирів українським соціумом та кожним окремим громадянин.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення чинників, що можуть прискорювати, чи навпаки – гальмувати процеси соціалізації змішаної економіки.

Література

1. Коваленко М.М. Порівняльні економічні системи й публічне адміністрування / М.М. Коваленко, О.С.Лесная. – Харків: Вид-во: ХарРІ НАДУ «Магістр», 2016. – 176 с.

2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1. / Редкол.:... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

3. Шibaєва К.І. Змішана економіка: теорія і сучасна дійсність: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / К.І. Шibaєва. – Донецьк: Донецький національний університет, 2011. – 16 с.

4. Kramar O. The poorest country in the Europe / O. Kramar // The Ukrainian Week. - №4 (134), April 2019. - P. 22 -25.

5. Vikhrov M. “Can’t get no satisfaction...” / M. Vikhrov // The Ukrainian Week. - №6 (132), February 2019. - P. 18 - 19.

6. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. – Львів: Кальварія, 2017. – 168 с.

7. Kramar O. “Is this the end of the era of povetry”? / O. Kramar // The Ukrainian Week. - №4 (136), June 2019. - P. 22 -25.

8. Kramar O. Go West, young trader / O. Kramar // The Ukrainian Week. - №5 (135), May 2019. - P. 26 - 28.

9. Kramar O. System, recovered. Now back it up / O. Kramar // The Ukrainian Week. - №10 (128), October 2018. - P. 30 - 33.

10. Зюзь Д. В. Сутність та чинники розвитку економічної системи / Зюзь Д.В. // Державне будівництво. – №2, 2016. Режим доступу: www.kbura.kharkov.ua

11. Самоорганізація підприємств: тенденції соціалізації економіки: монографія / Т.В. Калінеску, Г.С.Ліхоносова, Г.О. Надьон, С.П. Кілінкаров. - Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. – 396 с.

12. Штулер І. Ю. Історичне та економічне підґрунтя вибору моделі «випереджаючого розвитку» національною економічною системою / І.Ю. Штулер // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. Випуск №1(5), 2016. – С. 81 – 87.

13. Калінеску Т. В. Соціальна відповідальність та розвиток діалогу в українському суспільстві / Т.В. Калінеску // Постулати минулого та перспективи реалізації бюджетно-податкової політики: монографія / [Коллектив авторів], за наук. ред. Т.В. Калінеску. – Северодонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – С. 141 – 150.

14. Соціально-філософські аспекти розвитку економіки, управління та освіти в умовах формування сучасного суспільства: монографія / За ред. М.П. Іщенко, Н.М. Пантелеєвої, І.І. Руденка. – Черкаси: вид-во ПП Чабанеко Ю.А., 2017. – 473 с.

15. Калінеску Т. В. Соціальне інвестування та відповідальність підприємств: монографія / Т.В. Калінеску, О.О. Зеленко, М.О. Наталенко. - Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – 292 с.

16. Соціально-психологічні закономірності становлення економічної культури

молоді: монографія / В.В. Москаленко, О.В. Лавренко, Н.М. Дембицька, І.К. Зубіашвілі [та ін.]; за ред. В.В. Москаленко. - К.: Педагогічна думка, 2015. – 406 с.

Reference

1. *Kovalenko, M.M. & Lesnaia, M.M.* (2016). The comparative economic systems and public administration. Kharkiv: Printed of KharRI NASM “Master's Degree”, 176.
2. Economic encyclopaedia: In three volumes. Volume 1. (2000). By editors S.V. Mocherny and other - Kyiv: Publishing center "Academy", 864.
3. *Shibaeva, K.I.* (2011). Mixed economy: theory and modern reality: autoreferat of candidat’s degree for specialty 08.00.01 - economic theory and history of economic opinion. Donetsk: Donetsk national university, 16.
4. *Kramar, O.* (2019). The poorest country in the Europe. The Ukrainian Week, 4 (134), 22 -25.
5. *Vikhrov, M.* (2019). “Can’t get no satisfaction...” The Ukrainian Week, 6 (132), 18 - 19.
6. Ukraine is 2030: Doctrine of the balanced development (2017). Lviv: Kalvaria, 168.
7. *Kramar, O.* (2019). “Is this the end of the era of povetry”? The Ukrainian Week, 4 (136), June 2019. - P. 22 -25.
8. *Kramar, O.* (2019). Go West, young trader. The Ukrainian Week, 5 (135), 26 - 28.
9. *Kramar, O.* (2018). System, recovered. Now back it up. The Ukrainian Week, 10 (128), 30 - 33.
10. *Zuz, D.V* (2016). Essence and factors of the economic system development. State

- building, 2. Electronic source (Web publication). Retrieved from: www.kbupa.kharkov.ua
11. *Calinescu, T.V. & Likhonosova, G.S. & Nadion, G.O. & Kilinkarov, S.P.* (2012). Selforganization of enterprises: tendencies of economy socialization: monograph. Luhansk: Printed Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 396.
12. *Shtuler, I.Y.* (2016). Historical and economic basis of choice the model of "passing ahead development" by the national economic system. Scientific Bulletin of Mukachevo state university. Series of Economy. Producing 1(5), 81 - 87.
13. *Calinescu, T.V.* (2015). Social responsibility and development of dialog in Ukrainian society. In a book: Postulates of the past and prospect of realization of budgetary-tax policy: monograph. By editor T.V. Calinescu. Severodonetsk: Printed Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 141 - 150.
14. Social and philosophical aspects of economy, management and education development in the conditions of forming the modern society: monograph (2017). By editors M.P. Istshenko, N.M. Panteleeva, I.I. Rudenko. Tcherkasy: Printed of PB Chabanenko Y.A., 473.
15. *Calinescu, T.V. & Zelenko, O.O. & Natalenko, M.O.* (2013). Social investing and responsibility of enterprises: monograph. Severodonetsk: Printed Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, 292.
16. *Moskalenko, V.V. & Lavrenko, O.I. & Dembytska N.M. & Zubiashvili, I.K. & [other]* (2015). Social and psychological conformities of becoming the economic culture of young people: monograph. By editor V.V. Moskalenko. Kyiv: Pedagogical idea, 406.

Стаття надійшла до редакції : 01.09.2019 р.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Калінеску Т. В. Концепція формування змішаної економіки в умовах функціональної соціалізації виробництва / Т. В. Калінеску // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 15–23.

УДК 338.121
JEL Classification: A13, J54

ЛІХОНОСОВА Г. С.¹ НЕЦВІТАЄВА О. І.²

МЕХАНІЗМИ БЮДЖЕТУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА : МОЖЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.03

Постановка проблеми. У статті приводиться авторське думка щодо можливостей використання механізмів бюджетування діяльності підприємства у якості інструментів управління фінансовою безпекою. Лібералізація фінансових відносин і вільний транскордонний рух капіталу призвели до активізації внутрішніх і посилення дії зовнішніх шоків на розвиток економічних суб'єктів. *Метою статті* є дослідження теоретичних аспектів системи бюджетування як інструмента управління фінансовою безпекою підприємства, з метою формування цілісного уявлення про бюджетування як економічної категорії. *Об'єктом дослідження* виступає – процес бюджетування діяльності підприємства, його організаційно-економічні можливості та інструменти управління фінансовою безпекою підприємства. *Методи, використані в дослідженні:* системний підхід, метод узагальнення, порівняння, логічно-змістовний метод, монографічний метод, методи індукції та дідукції тощо. Основною *гіпотезою* є те, фінансова стійкість функціонуючого підприємства залежить від варіанту економічної політики, яка формується за рахунок структури інструментів бюджетування на підприємстві. *Виклад основного матеріалу.* Виявлено мотиви використання даного інструменту на підприємстві. Наведено ефективність використання бюджетування в управлінні фінансовою безпекою підприємства. Бюджетування дозволяє підвищити фінансову обґрунтованість управлінських рішень та ефективність інформаційного забезпечення управління підприємством; розмежувати відповідальність між керівниками різних рівнів організаційної ієрархії за результати і здійснити позитивний вплив на їх мотивацію; узгодити різні напрямки діяльності підрозділів та роботу підприємства загалом на основі єдиного скоординованого бюджету; вдосконалювати поточні бюджети через формування відповідності між плановими і фактичними показниками та результатами; передбачати обсяги матеріальних та фінансових потоків, структуру витрат. *Оригінальність та практичне значення дослідження.* В основі механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства знаходиться системне поєднання певних інструментів, методів, важелів та інформаційно-аналітичного забезпечення, створюваних на базі принципів забезпечення фінансової безпеки, що об'єктивно існують як економічні закономірності, а також виробляються суб'єктами управління фінансової безпеки підприємства для досягнення і захисту фінансових інтересів останнього. *Висновки дослідження.* Впровадження системи бюджетування суб'єкта господарювання уможливорює планування фінансово-господарської діяльності з розрахунком на досягнення конкретного фінансового результату та цільових фінансових показників. Таким чином, бюджетування являє собою ефективний інструмент управління фінансовою безпекою підприємства та виступає одним з основних процесів у системі фінансового планування.

Ключові слова:

бюджетування, інструмент, фінансова безпека підприємства, планування, стратегія.

BUDGETING MECHANISMS OF ENTERPRISE ACTIVITY: FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT OPPORTUNITIES

Formulation of the problem. The article presents the author's opinion on the possibilities of using the mechanisms of budgeting the activity of the enterprise as tools of financial security management. The liberalization of financial relations and the free cross-border movement of capital led to the intensification of

¹ Ліхоносова Ганна Сергіївна, д-р екон. наук, професор кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Likhonosova Ganna, Doctor of Economic Sciences, Professor of Finance Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0001-6552-8920

e-mail: a.likhonosova@gmail.com

² Нецвітаєва Олена Ігорівна, магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Netsvitaieva Olena, Master's degree of Finance, Banking and Insurance Specialty National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-4406-165X

e-mail: lenanecvetaeva1997@gmail.com

internal and external shocks on the development of economic entities. *The purpose of the article* is to study the theoretical aspects of the budgeting system as a tool for managing the financial security of an enterprise, in order to form a holistic view of budgeting as an economic category. The object of the study is the process of budgeting the activity of the enterprise, its organizational and economic capabilities and tools for managing the financial security of the enterprise. *Methods used of the research*: systematic approach, method of generalization, comparison, logical-meaningful method, monographic method, methods of induction and deduction, etc. *The main hypothesis* is that the financial stability of a functioning enterprise depends on the economic policy option, which is formed by the structure of the budgeting instruments of the enterprise. *Presenting main material*. The reasons for using this tool at the enterprise are revealed. The efficiency of the use of budgeting in the management of financial security of the enterprise is shown. Budgeting makes it possible to increase the financial soundness of management decisions and the effectiveness of information support of enterprise management; to differentiate between the leaders of different levels of the organizational hierarchy for results and to make a positive impact on their motivation; to agree on the different lines of activity of the units and the work of the enterprise as a whole on the basis of a single coordinated budget; improve current budgets by matching planned and actual indicators with results; to predict volumes of material and financial flows, cost structure. *The originality and practical significance of the research*. The basis of the mechanism of ensuring the financial security of the enterprise is a systematic combination of certain tools, methods, levers and information and analytical support, created on the basis of the principles of financial security, which objectively exist as economic laws, as well as produced by entities of financial security management of the enterprise to achieve and protecting the latter's financial interests. *Conclusions of the research*. The introduction of the entity's budgeting system enables the planning of financial and economic activities with the expectation of achieving a specific financial result and financial targets. Thus, budgeting is an effective tool for managing the financial security of an enterprise and acts as one of the main processes in the financial planning system.

Key words :

budgeting, tool, financial security of the enterprise, planning, strategy.

**МЕХАНИЗМЫ БЮДЖЕТИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ:
ВОЗМОЖНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ**

Постановка проблемы. В статье приводится авторское мнение о возможностях использования механизмов бюджетирования деятельности предприятия в качестве инструментов управления финансовой безопасностью. Либерализация финансовых отношений и свободный трансграничное движение капитала привели к активизации внутренних и усиление действия внешних шоков на развитие экономических субъектов. *Целью статьи* является исследование теоретических аспектов системы бюджетирования как инструмента управлением финансовой безопасностью предприятия, с целью формирования целостного представления о бюджетировании как экономической категории. *Объектом исследования* выступает процесс бюджетирования деятельности предприятия, его организационно-экономические возможности и инструменты управления финансовой безопасностью предприятия. *Методы, использованные в исследовании*: системный подход, метод обобщения, сравнения, логически-содержательный метод, монографический метод, методы индукции и дидукции тому подобное. *Основной гипотезой* является то, финансовая устойчивость функционирующего предприятия зависит от варианта экономической политики, которая формируется за считается-нок структуры инструментов бюджетирования на предприятии. *Изложение основного материала*. Выявлено мотивы использования данного инструмента на предприятии. Приведены эффективность использования бюджетирования в управлении финансовой безопасностью предприятия. Бюджетирование позволяет повысить финансовую обоснованность управленческих решений и эффективность информационного обеспечения управления предприятием; разграничить ответственность между руками ре-них уровней организационной иерархии за результаты и осуществить положительное влияние на их мотивацию; согласовать различные направления деятельности подразделений и работу предприятия в целом на основе единого скоординированного бюджета; совершенствовать текущие бюджеты через формирование соответствия между плановыми и фактическими показателями и результатами; предусматривать объемы материальных и финансовых потоков, структуру затрат. *Оригинальность и практическое значение исследования*. В основе механизма обеспечения финансовой безопасности предприятия находится системное сочетание определенных инструментов, методов, рычагов и информационно-аналитического обеспечения, создаваемых на базе принципов обеспечения финансовой безопасности, объективно существуют как экономические закономерности, а также производятся субъектами управления экономической безопасности предприятия для достижения и

защиты финансовых интесов последнего. *Выводы исследования.* Внедрение системе бюджетирования предприятия позволяет планирования финансово-хозяйственной деятельности с расчетом на достижение конкретного финансового результата и целевых финансовых показателей. Таким образом, бюджетирование представляет собой эффективный инструмент управления финансовой безопасностью предприятия и выступает одним из основных процессов в системе финансового планирования.

Ключевые слова:

бюджетирования, инструмент, финансовая безопасность предприятия, планирование, стратегия.

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності, скорочення вільних фінансових ресурсів, підвищення їхньої вартості та зниження доступності для підприємств нині гостро постає питання щодо використання якісних управлінських технологій, серед яких одне з провідних місць посідає фінансове планування та бюджетування.

Трансформаційні процеси у світовій та українській економіці суттєво змінили умови реалізації державного менеджменту, особливості проведення господарсько-фінансової діяльності підприємств і специфіку функціонування фінансового ринку. Лібералізація фінансових відносин і вільний транскордонний рух капіталу призвели до активізації внутрішніх і посилення дії зовнішніх шоків на розвиток економічних суб'єктів. Перед державними органами влади постали проблеми збереження національних інтересів і підтримки добробуту господарюючих суб'єктів за рахунок проведення виваженої бюджетно-податкової, грошово-кредитної, інвестиційної та інших політик у період фінансової нестабільності. Суб'єкти господарювання намагаються протистояти деструктивним чинникам за рахунок проведення ефективної антикризової політики. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг як джерело акумуляції сучасних кризових явищ, що поширюються надалі на всі сфери економіки, взагалі вимагають формування нових інструментів забезпечення їх фінансової безпеки [1, с. 6].

Впровадження бюджетування в діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання забезпечує залучення всіх резервів підвищення ефективності функціонування підприємств для виробництва конкурентоспроможної продукції на основі цільової орієнтації та координації роботи всіх структурних підрозділів. Саме бюджетування сприяє формуванню якісної системи планування та управління оборотними активами, капіталом та іншими ресурсами, підвищенню ефективності їх розподілу та використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження процесу бюджетування на підприємствах у своїх працях зробили зарубіжні вчені: І. Ансофф, Р. С. Каплан, О. І. Лаврушин, Е. Майер, М. Мескон, Г. П. Панова, Ч. Т. Хорнгрен та інші. Але вітчизняні умови функціонування суб'єктів господарювання вимагають адаптації та перегляду західних досліджень до особливостей національної економіки. У вітчизняній літературі проблеми бюджетування вивчали А. Г. Загородній, М. С. Пушкар, І.О. Бланк, М. Д. Білик, С. В. Онищенко, Г. Г. Кірейцев, О. С. Стоянова, Л. В. Нападівська, М. Г. Чумаченко, А. Д. Шеремет та інші. Авторські напрацювання представлені дослідженнями щодо організаційних засад обліку та аудиту фінансових результатів підприємств [1, с. 144-148], та можливостями каталізаційного розвитку підприємництва саме через аспект зміни інструментів фінансування [3, с. 7-17].

Бюджетування є складною системою управління сучасним підприємством, тому впровадження його елементів у практику вітчизняних суб'єктів господарювання розглядається як тривалий процес, що охоплює широке коло організаційних, інформаційно-технічних та методичних питань, які потребують подальшого аналізу, вивчення та деталізації.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів системи бюджетування як інструмента управління фінансовою безпекою підприємства, з метою формування цілісного уявлення про бюджетування як економічної категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Впровадження механізму бюджетування на вітчизняних підприємствах є необхідним кроком для досягнення успішного функціонування, підвищення фінансової безпеки підприємства, забезпечення цільового використання та економії ресурсів, прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спря-

мування діяльності під- розділів підприємства на оптимізацію надходжень та видатків.

До визначення терміна «бюджетування» автори наукових праць підходять по-різному. Так, у працях одних науковців бюджетування розглядається як процес. Наприклад, у роботі Р. С. Квасницької [4, с. 54-56] відзначено, що бюджетування – це «безперервний процес складання і коригування бюджетів підприємства на основі взаємопов'язаних прогнозних розрахунків, які визначають надходження і видатки, доходи і витрати, прибутки і збитки, а також контролю та оцінки виконання бюджетів, що сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами та узгоджує між собою основні складові діяльності підприємства – фінанси, постачання, виробництво, збут з метою досягнення певних фінансових результатів».

Інші науковці визначають бюджетування як інструмент управління або управлінську технологію. Так, В. М. Федосова [5, с. 3-23] визначає бюджетування як управлінську технологію, основу фінансової дисципліни, яка використовується для підвищення відповідальності керівників різного рівня управління за фінансові результати, які досягаються очолюваними ними структурними підрозділами.

Більшість науковців ототожнюють бюджетування і планування. Б. Колосок засвідчує, що «бюджетування – це планування діяльності підприємства через розробку системи пов'язаних між собою бюджетів, які комплексно орієнтовані на ринкові потреби й покликані забезпечувати стійкий фінансовий стан і поступовий розвиток підприємства відповідно до його головної мети та статутних документів» [6].

Зважаючи на вищезазначене, можна зробити висновок про те, що частина авторів дають узагальнююче визначення і вважають бюджетування [7, с. 22-26] універсальним інструментом управління, інші дослідники відносять бюджетування більше до фінансової сфери (фінансового менеджменту), треті акцентують увагу саме на прогнозуванні та плануванні.

Визначимо складові механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства. Зважаючи на те, що фінансова безпека є підсистемою фінансового механізму підприємства, механізм її забезпечення повинен формуватися через призму останнього, тобто через систему управління фінансовими відносина-

ми шляхом використання певних принципів, фінансових важелів, інструментів, фінансових методів, правового й інформаційного забезпечення, за допомогою фінансових досліджень, які дозволяють досягти основні цілі підприємства [8, с.128].

Основні елементи (складові) механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства повинні формуватися зважаючи на фінансові інтереси підприємства: зростання ринкової вартості підприємства, максимізація прибутку, достатність основного і оборотного капіталу, наявність необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, оптимізація відрахувань до бюджету.

Окрім того, враховувати принципи управління фінансовою безпекою підприємства: первинність господарського законодавства; застосування програмно-цільового управління; обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії; інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту; забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу; взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства; необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз; відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії; координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві; необхідність і своєчасність удосконалення в разі потреби системи фінансової безпеки підприємства; наявність зворотного зв'язку; необхідність організаційного і методичного оформлення підсистеми фінансової безпеки; мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Отже, бюджетування на підприємстві – один із важливих елементів ресурсного забезпечення управлінського обліку, управлінська технологія, що підпорядкована вимогам фінансової стратегії, включає в себе систему взаємопов'язаних бюджетів та базується на розробці, контролі виконання та аналізі відхилень бюджетних показників від фактичних за центрами фінансової відповідальності з метою досягнення короткострокових та довгострокових цілей для підвищення ринкової вартості підприємства.

Бюджетування дозволяє не тільки планувати й оперативно контролювати потоки фінансових ресурсів, але й визначати причини відхилень та моделювати наслідки різних управлінських рішень. Бюджетування сприяє прийняттю правильних управлінських рішень, допомагає здійснити контроль та управління матеріальними, фінансовими та грошовими ресурсами, що забезпечує підвищення фінансової безпеки підприємства.

Аналіз літературних джерел дозволив встановити, що об'єктом бюджетування є процес планування фінансових ресурсів та

грошових потоків суб'єкта господарювання, а предметом – бюджетні показники і характеристики підприємства, що необхідні для планування фінансових ресурсів і грошових потоків.

Суб'єктами бюджетування виступають функціональні служби та підрозділи підприємства, тобто всі елементи фінансової структури, що формують бюджети цих підрозділів та єдиний консолідований бюджет.

Функції бюджетування наведені у табл.1.

Т а б л и ц я 1

Функції бюджетування діяльності підприємства

Функція	Сутність щодо впровадженні на підприємстві
планування	функція бюджетування, що проявляється в забезпеченні планування фінансово-господарської діяльності підприємства та його структурних підрозділів шляхом розробки фінансових планів, створенні схеми взаємодії бюджетів
прогнозування	розрахунок та обґрунтування прогнозних показників щодо виконання планових завдань на основі даних фінансового та бухгалтерського обліку;
мотивація	формування мотивів поведінки для виконання бюджетних показників, як критеріїв ефективності діяльності як окремих підрозділів, так і підприємства загалом;
контроль	своєчасний контроль за досягненням планових цілей шляхом зіставлення фактичних та запланованих результатів.
координація	взаємодія та узгодження діяльності всіх структурних підрозділів підприємства;
аналіз	аналіз планових і фактичних даних, порівняння планів та результатів, оцінка відхилень та їх причин, виявлення скритих резервів;

Джерело: розроблено авторами

Аналізуючи табл.1., можна сформулювати мету бюджетування. Метою бюджетування є підвищення економічної ефективності функціонування підприємства та його ринкової вартості шляхом покращення схеми взаємодії

всіх його структурних підрозділів для вирішення поставлених завдань.

Основні завдання бюджетування витікають із його головної мети і можуть бути сформульовані таким чином (табл.2.).

Т а б л и ц я 2

Завдання бюджетування для підвищення фінансової безпеки підприємства

забезпечення поточного планування фінансово-господарської діяльності підприємства на визначений період;
виявлення потреби в грошових та інших ресурсах, оптимізація фінансових потоків;
забезпечення координації, комунікації та кооперації структурних підрозділів та центрів фінансової відповідальності;
обґрунтування витрат підприємства, встановлення їх лімітів;
підвищення керованості підприємства та своєчасне виявлення вузьких місць в управлінні;
оптимізація витрат і прибутку підприємства;
оцінка та контроль ефективності роботи підрозділів підприємства, аналіз причин, що викликали проблеми і відхилення та оперативне корегування значень.

Джерело: розроблено авторами

У сучасних умовах господарювання бюджет є невід'ємною частиною планування, прогнозування та контролю основних показників діяльності підприємства, важливим ін-

струментом бізнесу, інструментом управління фінансовою безпекою, обліку та контролю ресурсів і фінансових результатів.

Бюджетування дозволяє підвищити фінансову обґрунтованість управлінських рішень та ефективність інформаційного забезпечення управління підприємством; розмежувати відповідальність між керівниками різних рівнів організаційної ієрархії за результати і здійснити позитивний вплив на їх мотивацію; узгодити різні напрямки діяльності підрозділів та роботу підприємства загалом

на основі єдиного скоординованого бюджету; вдосконалювати поточні бюджети через формування відповідності між плановими і фактичними показниками та результатами; передбачати обсяги матеріальних та фінансових потоків, структуру витрат та ін. [9].

Переваги та недоліки впровадження інструменту бюджетування на підприємстві наведені у табл. 3.

Т а б л и ц я 3

Переваги та недоліки впровадження бюджетування на підприємстві

Переваги	Недоліки впровадження
інтеграція стратегічного та оперативного планування	трудомісткість процесу бюджетування
збільшення якості та гнучкості управління підприємством, підвищення відповідальності за фінансові результати діяльності	недостатня автоматизація системи бюджетування
підвищення координації роботи підприємства в процесі формування та виконання бюджетів загалом	складність і висока вартість впровадження системи бюджетування
можливість оперативного контролю за відхиленням фактичних показників від планових, виявлення їх причин	невідповідність реальних цілей підприємства та цілей бюджетування тощо

Джерело: розроблено авторами

У загальному вигляді можна виділити п'ять етапів впровадження системи бюджетування в організації. Мета першого етапу полягає в розробці моделі структури, що дозволяє встановити відповідальність за виконання бюджетів і контролювати джерела виникнення доходів і витрат. На другому етапі визначається основна логічна схема формування зведеного бюджету підприємства [10]. Під час здійснення третього етапу має бути сформована обліково-фінансова політика організації, тобто правила ведення й консолідації бухгалтерського, виробничого й оперативного обліку відповідно до обмежень, прийнятих при складанні та контролі (моніторингу) виконання бюджетів. Четвертий етап присвячений розробці регламенту планування, що визначає та закріплює процедури планування, моніторингу та аналізу причин невиконання бюджетів, а також поточного коригування бюджетів. П'ятий етап містить у собі роботи зі складання операційного та фінансового бюджетів на плановий період, проведення сценарного аналізу, коригування системи бюджетування за результатами аналізу її відповідності до потреб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Бюджетування підприємства за-

безпечує ефективне функціонування та розвиток суб'єкта господарювання та відповідає вимогам оптимальності, гнучкості, результативності та системності. Воно допомагає прогнозувати зміну кон'юнктури ринку, отримувати конкурентні переваги через створення ефективної системи управління ресурсами, яка дозволяє передбачати можливі проблеми та відповідним чином планувати майбутні дії. Таким чином, в основі механізму забезпечення фінансової безпеки підприємства знаходиться системне поєднання певних інструментів, методів, важелів та інформаційно-аналітичного забезпечення, створених на базі принципів забезпечення фінансової безпеки, що об'єктивно існують як економічні закономірності, а також виробляються суб'єктами управління фінансової безпеки підприємства для досягнення і захисту фінансових інтересів останнього.

Впровадження системи бюджетування суб'єкта господарювання уможливорює планування фінансово-господарської діяльності з розрахунком на досягнення конкретного фінансового результату та цільових фінансових показників. Таким чином, бюджетування являє собою ефективний інструмент управління фінансовою безпекою підприємства та

виступає одним з основних процесів у системі фінансового планування.

Література

1. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів : навч. посіб.; за заг. ред. С. М. Фролова ; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2015. – 332 с.

2. Ліхоносова Г. С. Організаційні засади обліку та аудиту фінансових результатів підприємств / Г. С. Ліхоносова, І. Р. Лазебна // Науковий вісник Ужгородського національний університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 25. Ч. 1. – С. 144–148.

3. Ліхоносова Г. С. Фінансування каталізаційного розвитку підприємництва: європейський вектор / Г. С. Ліхоносова, О. В. Беллов // Науковий погляд: економіка та управління. – 2019. – № 2(64). – С. 7–17.

4. Квасницька Р. С. Бюджетування на підприємстві: суть та основні передумови ефективного застосування. / Р. С. Квасницька, С. О. Джерелейко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2018. – № 5, т. 1. – С. 54–56.

5. Федосова В. М. Сутність і проблематика бюджетування: українські реалії. / В. М. Федосова // Фінанси України. – 2018. – № 1. – С. 3–23.

6. Колосок В. Бюджетування структурних підрозділів / В. Колосок // Схід. – 2017. – № 2 (116). – С. 29–35.

7. Кириченко О. А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи / О. А. Кириченко, І. В. Кудря // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 10. – С. 22–26.

8. Лаврова Ю. В. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства / Ю. В. Лаврова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 29. – С. 127–130.

9. Крайник О. П. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Дакор, 2017. – 260 с.

10. Пушкарь М. С. Управлінський облік: навч. посіб. 2-ге вид., переробл. і доп. Тернопіль: Поліграфіст, 2016. – 160 с.

References

1. . Frolov, M & Kozmenko, O. V. & Boyko, A. O. (Ed). (2015). Management of financial security of economic entities: training. Allowance. Sumy: DVBS “UABS NBU”, 332.

2. Likhonosova, G. S. & Lazebna, I. R. (2019). Organizational basis for accounting and auditing of financial results of enterprises. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. International Economic Relations and World Economy Series, 25, 144–148.

3. Likhonosova, G. S. & Beylov, O. V. (2019). Financing of the Catalyzing Development of Entrepreneurship: A European-Peoples Vector. Scientific view: economics and management, 2 (64), 7–17.

4. Kvasnytska, R. S. & Dzhereleiko, S. O. (2018). Budgeting at the enterprise: the essence and basic prerequisites for effective application. Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences, 5, Vol., 54–56.

5. Fedosova, V. M. (2018). The essence and problem-tics of budgeting: Ukrainian realities. Finance of Ukraine, 1, 3–23.

6. Kolosok, V. (2017). Budgeting of structural units. East, 2 (116), 29–35.

7. Kirichenko, O. A. & Kudrya, I. V. (2009). Improving the management of financial security of enterprises in times of financial crisis. Investments: practice and experience, 10, 22–26.

8. Lavrova, Y. V. (2010). The mechanism of ensuring the financial security of the enterprise. Bulletin of the economy of transport and industry, 29, 127–130.

9. Krainik, A. P. (2017). Financial Management: Educ. tool. Kyiv: Dakor, 260.

10. Pushkar, M. S. (2016). Management accounting: teaching. tool. 2nd ed., Reworked. and ext. TerNopil: Polygraphist, 160.

Стаття надійшла до редакції : 01.09.2019 р.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Ліхоносова Г. С. Механізми бюджетування діяльності підприємства : можливості управління фінансовою безпекою / Г. С. Ліхоносова, О. І. Нецвітаєва // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 24–30.

УДК 336.02

JEL Classification: Q13

МУСТАФАЕВ А. А.¹

МУЛЬТИПЛИКАТИВНЫЙ ЭФФЕКТ КАК МЕТОД ОЦЕНКИ ЭФФЕКТИВНОСТИ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ АПК СЕВЕРНОГО РЕГИОНА

DOI: 10.32620/cher.2019.3.04

Постановка проблемы. Проблема повышения мультипликативного эффекта АПК Республики Коми заключается в поиске путей ускорения процессов социально-экономического преобразования его сфер и предприятий. *Целью исследования* является переход на более интенсивно-инвестиционный путь развития, использование прогрессивных методов ресурсного обеспечения, увеличение в их составе удельного веса интеллектуальной составляющей. *Предметом исследования* является определение уровня мультипликативного эффекта АПК Республики Коми как метода оценки его эффективности и конкурентоспособности для прироста инвестиций и валовой продукции. *Методы экономического исследования* – определение эффективности совокупных затрат, научная абстракция, анализ и синтез, системный подход, исторический и логический метод, наблюдение. *Гипотеза исследования.* Формирование некоторых аспектов долгосрочного развития способствует повышению мультипликативного эффекта АПК региона, устранению случайных ошибок в долгосрочном стратегическом развитии агропромышленных сфер. *Изложение основного материала.* Выявлены основные исходные положения мультипликативного эффекта АПК региона. Определено, что проблемы повышения мультипликативного эффекта АПК региона сконцентрированы не на проблемах учета, контроля и планирования капитальных затрат, а на задачах координации, организации и мотивации имеющихся инвестиционных ресурсов с целью увеличения объема производства и повышения конкурентоспособности товарной продукции. *Оригинальность и практическая значимость исследования* состоит в том, что инвестиционно-инновационная политика в АПК должна быть направлена не на краткосрочное, а на долгосрочное развитие АПК региона. При этом каждая сфера и предприятие АПК региона должны получать ту долю инвестиции, которая позволила бы успешно осуществить поставленные цели по выбранному проекту - завершить его в намеченные сроки с освоением «нового цикла» рыночных преобразований. *Выводы и перспективы дальнейших исследований.* Степень проблематичности данного исследования тесно связана с множеством теоретических подходов и выполняемых практических задач, как интерпретации самих категорий «эффект мультипликатора» и «оценка эффективности и конкурентоспособности», рассматриваемых с различных позиций, так и классификации их взаимосвязанных и взаимообусловленных признаков и новизны в едином контексте. Главная задача обеспечения мультипликативного эффекта АПК региона состоит в достижении прямых связей между капиталом, выпуском и потреблением – обеспечении гармоничного единства сфер снабжения, производства и сбыта.

Ключевые слова:

стратегия, инвестиции, выпуск продукции, эффект мультипликатора, конкурентоспособность, эффективность, прирост, соотношение.

MULTIPLICATIVE EFFECT AS A METHOD FOR ESTIMATING EFFICIENCY AND COMPETITIVENESS OF THE NORTH REGION AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX

Formulation of the problem. The problem of increasing the multiplier effect of the agro-industrial complex of the Komi Republic is to find ways to accelerate the processes of socio-economic transformation of its spheres and enterprises. *The aim of the research* is the transition to a more intensive investment path of development, the use of progressive methods of resource support, the increase in their composition of the share of the intellectual component. *The subject of the research* is to determine the level of the multiplicative effect of the agro-industrial complex of the Komi Republic as a method of assessing its effectiveness

¹ **Мустафаєв Азів Агасалімович**, канд. екон. наук, старший науковий співробітник Федеральної державної бюджетної установи Інститут соціально-економічних та енергетичних проблем Півночі Комі Уральського відділу Російської академії наук, м. Сиктивкар, Комі, Росія.

Mustafaev Aziz, Ph.D. in Economic, Senior Research Fellow Federal government budget institutions Sciences Institute socio-economic and the energy problems North Komi Scientific Center, Ural-division of the Russian Academy of Sciences, Syktyvkar, Komi, Russia.

ORCID ID: 0000-0002-5142-8360

e-mail: mustafaev@iespn.komisc.ru

and competitiveness for the growth of investments and gross output. *Methods of economic research* – determining the effectiveness of total costs, scientific abstraction, analysis and synthesis, a systematic approach, the historical and logical method, observation. *Hypothesis of the research*: The formation of some aspects of long-term development contributes to the increase in the multiplicative effect of the agro-industrial complex of the region, the elimination of random errors in the long-term strategic development of agro-industrial sectors. Summary of the main material. *The statement of basic materials* points of the multiplicative effect of the agro-industrial complex of the region are revealed. It is determined that the problems of increasing the multiplier effect of the agro-industrial complex of the region are concentrated not on the problems of accounting, control and planning of capital costs, but on the problems of coordination, organization and motivation of existing investment resources in order to increase production and increase the competitiveness of marketable products. *The originality and practical significance of the research* lies in the fact that investment and innovation policy in the agricultural sector should not be aimed at short-term, but at long-term development of the agricultural sector in the region. At the same time, each sector and enterprise of the agro-industrial complex of the region should receive that share of investment that would allow it to successfully achieve the goals of the selected project - to complete it on time with the development of a “new cycle” of market reforms. *Conclusions and prospects for further research*. The degree of problematicness of this study is closely related to a variety of theoretical approaches and practical tasks to be performed, both interpreting the categories of “multiplier effect” and “evaluating the effectiveness and competitiveness” themselves, considered from different perspectives, and classifying their interrelated and interdependent attributes and novelty in a single context. The main task of ensuring the multiplicative effect of the agricultural sector of the region is to achieve direct links between capital, output and consumption - to ensure a harmonious unity of the supply, production and marketing spheres.

Key words:

strategy, investment, output, multiplier effect, competitiveness, efficiency, growth, ratio.

МУЛЬТИПЛІКАТИВНИЙ ЕФЕКТ ЯК МЕТОД ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АПК ПІВНІЧНОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Проблема підвищення мультиплікативного ефекту АПК Республіки Комі полягає в пошуку шляхів прискорення процесів соціально-економічного перетворення його сфер і підприємств. *Метою дослідження* є перехід на більш інтенсивно-інвестиційний шлях розвитку, використання прогресивних методів ресурсного забезпечення, збільшення в їх складі питомої ваги інтелектуальної складової. *Предметом дослідження* є визначення рівня мультиплікативного ефекту АПК Республіки Комі як методу оцінки його ефективності та конкурентоспроможності для приросту інвестицій і валової продукції. *Методи економічного дослідження* - визначення ефективності сукупних витрат, наукова абстракція, аналіз і синтез, системний підхід, історичний і логічний метод, спостереження. *Гіпотеза дослідження.* Формування деяких аспектів довгострокового розвитку сприяє підвищенню мультиплікативного ефекту АПК регіону, усунення випадкових помилок в довгостроковому стратегічному розвитку агропромислових сфер. *Виклад основного матеріалу.* Виявлено основні вихідні положення мультиплікативного ефекту АПК регіону. Визначено, що проблеми підвищення мультиплікативного ефекту АПК регіону сконцентровані нема на проблемах обліку, контролю і планування капітальних витрат, а на завданнях координації, організації і мотивації наявних інвестиційних ресурсів з метою збільшення обсягу виробництва і підвищення конкурентоспроможності товарної продукції. *Оригінальність і практична значущість дослідження* полягає в тому, що інвестиційно-інноваційна політика в АПК повинна бути спрямована не на короткострокове, а на довгостроковий розвиток АПК регіону. При цьому кожна сфера і підприємство АПК регіону повинні отримувати ту частку інвестиції, яка дозволила б успішно здійснити поставлені цілі за обраним проектом - завершити його в намічені терміни з освоєнням «нового циклу» ринкових перетворень. *Висновки і перспективи подальших досліджень.* Ступінь проблематичності даного дослідження тісно пов'язана з безліччю теоретичних підходів і виконуваних практичних завдань, як інтерпретації самих категорій «ефект мультиплікатора» і «оцінка ефективності та конкурентоспроможності», що розглядаються з різних позицій, так і класифікації їх взаємопов'язаних і взаємообумовлених ознак і новизни в єдиному контексті. Головне завдання забезпечення мультиплікативного ефекту АПК регіону полягає в досягненні прямих зв'язків між капіталом, випуском і споживанням - забезпеченні гармонійного єдності сфер постачання, виробництва і збуту.

Ключові слова:

стратегія, інвестиції, випуск продукції, ефект мультиплікатора, конкурентоспроможність, ефективність, приріст, співвідношення.

Постановка проблемы. В современных условиях рыночного функционирования АПК Республики Коми основная цель состоит в качественном преобразовании его хозяйственной деятельности - переводе сфер и предприятий на высокотехнологичную индустриальную основу с преимущественным ростом интеллектуальной деятельности. В связи с поставленной целью и поддержанием сложной структуры АПК северного региона возрастает актуальность повышения уровня мультипликативного эффекта АПК региона, достижения оптимальных вариантов размещения сферы производства и производительных сил, увеличения объема и повышения конкурентоспособности выпускаемой товарной продукции. Это требует новых подходов к решению основных задач - своевременному приобретению и эффективному использованию материальных и нематериальных ценностей, выявлению совокупной отдачи от эксплуатации капитальных, трудовых и земельных ресурсов. Эффективное решение поставленной задачи тесно связано с формированием надежных и долгосрочных источников инвестирования АПК региона, улучшением его финансового состояния, снижением степени финансовой зависимости.

Разработанные новые методы и предложения выделяют основные признаки и ориентиры стратегического развития АПК региона, обогащая теорию и практику исследуемой проблемы, так как, с точки зрения теории, инвестиции АПК являются базовым элементом его хозяйственной системы, ключевым фактором увеличения объема производства и повышением конкурентоспособности и платежеспособности. В связи с этим, особое место принадлежит повышению уровня мультипликативного эффекта (коэффициента мультипликатора) АПК региона. По сути, мультипликативный эффект представляет собой метод оценки эффективности АПК через определение зависимости прироста валового продукта (валового дохода) от прироста инвестиций. Мультипликатор – это численный коэффициент, которой отражает тесную связь между величиной инвестиций и объемом выпускаемой продукции или получаемого дохода, причем на величину большую, чем прирост инвестиций.

Исходя из вышеизложенной трактовки, рост автономных затрат в АПК вызывает цепную реакцию в виде роста инвестиций и роста валовой продукции, повышения конкурентоспособности товарной продукции. Периодический рост материальных и нематериальных ценностей (повторяющийся рост инвестиционных расходов) влечет за собой в гораздо большем объеме валовый продукт или доход, чем первоначальная величина инвестиций. По общепринятым констатациям, данное действие следует называть мультипликатором, а совокупность полученных положитель-

ных результатов (исчисление множительного эффекта) – мультипликативным эффектом.

Методологический подход к исследованию, в основу которого положены основные исходные положения мультипликативного эффекта, дает возможность обогатить сущность и содержание инвестиционной и хозяйственной деятельности АПК. Более достоверный научный анализ по данному показателю позволяет не только раскрывать суть полезности вкладываемых и эксплуатируемых средств, но и определять значимость конкурентного преимущества сфер и предприятий АПК. Следовательно, принципы решения любых задач АПК должны содержать не только научно-нормативную и информационную базу, но и координационную, организационную и управленческую структуру «инвестициеобразующих» ресурсов и их отдачи, а также соответствующие элементы капитальных, земельных, трудовых и рыночных перемен.

Данное исследование сконцентрировано не на проблемах учета, контроля и планирования капитальных затрат, а на задачах обеспечения координации, организации и мотивации имеющихся инвестиционных ресурсов АПК с целью увеличения производства и повышения конкурентоспособности товарной продукции. Методологические варианты обеспечения мультипликативного эффекта должны иметь не только научно обоснованную концепцию полноценного инвестирования сфер и предприятий АПК, но и прогрессивные механизмы и методы эффективного функционирования. Следовательно, методы управления инвестициями АПК должны соответствовать наилучшим теоретико-практическим возможностям эффективного хозяйствования его сфер и предприятий – регулярному совершенствованию принципов их инвестирования и функционирования.

Исходя из расширенной трактовки, отметим, что раскрываемость содержания понятия «мультипликативный эффект» имеет принципиальное значение, поскольку она требует обобщения всех материальных и нематериальных ценностей, включая заработную плату и все виды обязательных отчислений. Полезность такого расчетного анализа заключается в том, что при отсутствии в качестве составляющего критерия временного горизонта эффективности вложений, он позволяет установить (путем оперирования показателями доходности инвестиций и распределения валового продукта) отрезок времени максимизации выпуска продукции и получения дохода. Иными словами, обобщенный расчет совокупных затрат позволяет более правильно оценить максимизацию валового продукта, потребления и дохода по вложениям. Если он будет рассчитан на микроэкономическом уровне, то это более четко характеризует картину, раскрывающую уровень

эффективности эксплуатируемых инвестиционных ресурсов в конкретных отраслях и предприятиях АПК, а если на макроэкономическом уровне экономики, то определение степени развития экономических отношений в обществе в целом. Отсюда вывод, что в процессах реализации любого проекта АПК основная задача состоит в постоянном регулировании соотношений между капиталом, выпуском и потреблением, так как уменьшение необходимого объема вложений или сокращение производственной деятельности негативно сказывается на сфере потребления, и наоборот. Это, в свою очередь, приводит к потере стабильности АПК, ухудшению его взаимосвязей с финансовыми, товарными и другими рынками.

Если обратить внимание на формирование рыночных отношений, то заметим, что становление региональных продовольственных рынков в значительной степени сталкивается с нижеследующими проблемами: существующей макроэкономической финансовой нестабильностью; сравнительно высоким уровнем кредитных ставок и налогообложения; дезинтеграцией хозяйственных связей и возникновением межотраслевых и межрегиональных торговых барьеров; препятствиях в становлении региональных рыночных отношений; потерей взаимовыгодных связей между производством и рынком [1, с. 398].

Анализ общих ситуаций формирования инвестиционных затрат АПК и методов обеспечения их эффективности посредством существующих критериев представляет собой комплекс разноаспектных и сложных задач. Несмотря на наличие большого числа возможных стратегических задач, а также нормативных документов, которые могут определить долгосрочные векторы развития АПК региона, отсутствует целостная система инвестиционного развития и получения необходимого объема и качества производимой продукции и дохода в его отраслях, подотраслях и видах деятельности.

Анализ последних исследований и публикаций. Анализируя работы по теме исследования, приходим к выводу, что в зависимости от источников финансирования и уровня использования достижений научно-технического прогресса структура и состав используемых капитальных средств систематически меняются. Торможение процессов наращивания интеллектуального потенциала, в свою очередь, отрицательно воздействует на уровень мультипликативного эффекта, снижает качество и объемы выпускаемой товарной продукции. Многие из авторов ратуют за постоянный рост инвестиций в АПК, за то, что рост инвестиций должны носить перманентно-взаимодополняющий характер для осуществления трансформации «пассивных» ресурсов в активные носители интеллектуального капитала.

Исследования показывают, что проводимые новые разработки по данной проблеме на каждом уровне и в каждом периоде времени требует особого подхода. Это в большей степени связано со сложностью финансово-экономических обстоятельств, труднодоступностью источников финансирования инвестиций. Многие специалисты придерживаются мнения о необходимости сбалансированного развития инновационной и агропромышленной сфер посредством разумной агропромышленной политики, открытия широких возможностей для развития основных факторных составляющих (труд, земля, капитал) АПК региона.

Цель статьи. Главная цель данного исследования состоит в обосновании путей улучшения взаимообусловленности между инвестициями и выпуском продукции. Стратегическая установка и характер решаемых задач требуют особого научно-практического подхода и специальных методов обеспечения эффективности данного взаимоотношения. Особое значение приобретает превращение научных знаний в интеллектуальные продукты и адаптация предприятий к новым условиям конкуренции. Для этого необходимо применить комплекс научно-обоснованных мер, активизировать процессы формирования инвестиционного, научного, производственного, трудового, земельного и потребительского потенциалов.

Изложение основного материала исследования. Проведенный анализ по определению мультипликативного эффекта в сельском хозяйстве Республики Коми за 2010-2018 гг., рассчитанного на основе формулы (1), показывает, что в отдельные годы коэффициенты мультипликатора (ед.) имеют сильное колебание: от -0,6 до 0,4. Это говорит о нестабильном (неустойчивом) финансировании инвестиций в сельском хозяйстве региона, результаты использования которых не увенчались успехом, так как за этот период при значительной вариации инвестиций в основной капитал (от -37,7 до +68,7 %), производство сельскохозяйственной продукции в отдельные годы не имело достаточного и стабильного роста, колебание происходило в интервале от 2,4 до 28,0% (табл., рис.). Положительный индекс продукции в большей степени связан не с приростом физического объема продукции, а с ростом стоимости за счет повышения цен.

Мультипликатор в отрасли «Сельское хозяйство и предоставление услуг в этой области»:

$$1) \quad M = \frac{\Delta \text{Выпуск}_{c/x}}{\Delta \text{Инвестиции}_{c/x}} \quad (1)$$

где M – мультипликатор,
 $\Delta \text{Выпуск}_{c/x}$ – прирост продукции сельского хозяйства в стоимостном выражении,

$\Delta \text{Инвестиции}_{c/x}$ – прирост инвестиций в основной капитал в стоимостном выражении.

**Прирост показателей мультипликативного эффекта,
в % к предыдущему году**

Показатель	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Продукция сельского хозяйства	8,0	0,0	8,1	4,5	4,4	4,2	4,1	3,3	3,2
Инвестиции в основной капитал	8,7	3,2	3,1	37,7	2,1	24,4	9,5	22,2	2,2
Мультипликатор, ед. (коэффициент)	0,4	0,4	0,0	0,4	0,0	0,1	0,3	0,6	0,1

Источник: разработано автором

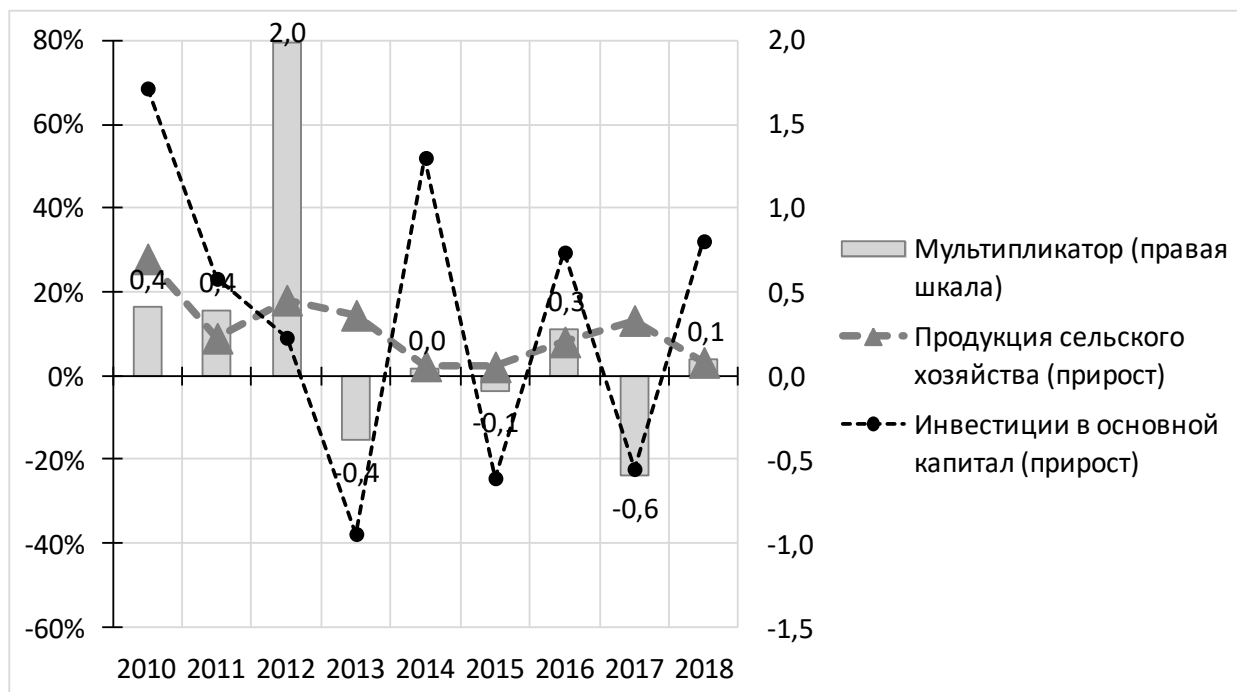

Рис. 1. Динамика мультипликативного эффекта отрасли
«Сельское хозяйство и предоставление услуг в этой области» за 2010-2018 гг.

Источник: разработано автором

Дело в том, что ключевой задачей повышения мультипликативного эффекта и формирования конкурентоспособности сфер и предприятий АПК региона является сохранение целостности их инвестиционного цикла – обеспечение беспрепятственного движения капитальных мощностей и получение соответствующего дохода. Следовательно, полноценный облик инвестиционного цикла (ИЦ) АПК, отражая конкретные цели и характер объединения капитальных, трудовых и земельных ресурсов, занимает центральное место в процессах обеспечения мультипликативного эффекта. Его целостность в большей степени обеспечивается организационными ресурсами – совокупностью организационных форм и технологий. С этой точки зрения, ИЦ представляет собой те функциональные масштабы, в которых обеспечиваются гармонические связи между основными составляющими хозяйственной системы

АПК: финансовой, инвестиционной, научной, производственной, рыночной.

Сегодня многие причины снижения мультипликативного эффекта АПК северного региона связаны не только с медленными темпами инвестирования и неэффективными методами хозяйствования, но и со слабым развитием рыночных отношений, отсутствием полноценной маркетинговой службы. Поэтому ключевую позицию в процессах инвестирования и хозяйствования АПК должны занимать проблемы повышения конкуренто- и платежеспособности его сфер и предприятий, выхода на рынок на основе ценовой политики по номенклатуре и ассортименту выпускаемой товарной продукции.

Следует особо отметить, что увеличение объема вещественных элементов, величины обрабатываемых земель и числа работников, занятых в производстве, не самоцель, а лишь неременное условие роста производства. Критическая нехват-

ка финансовых ресурсов АПК региона сегодня не дает возможность обеспечить его хозяйствующие субъекты необходимым комплексом технологически взаимоувязанных ресурсов. Внедряемые отдельные фрагменты не являются основополагающими для технологической цепочки существующих операций, как в растениеводстве, так и в животноводстве. Сегодня большая часть основного капитала предприятий АПК региона – это, по существу, старые образцы или незначительные модификации предшествующих аналогов. Негативную ситуацию можно наблюдать и в существующем состоянии используемых земель и профессиональном составе работников. Некачественные материальные ценности, ухудшенное состояние земельных и трудовых ресурсов, как правило, приводит к снижению отдачи интегральных показателей используемых ресурсов.

Исходя из вышеизложенного, отметим, что мультипликативный эффект в сельском хозяйстве АПК тесно связан с повышением эффективности основных факторных составляющих (труд, земля, капитал). Рост вложений в данных факторах равносителен увеличению объема и улучшению качества выпускаемой товарной продукции. Рассмотрим индекс интегральной эффективности ($J_{иэ}$) (по методике автора) трех основных факторных составляющих производства в аграрном секторе экономики Республики Коми: индекса фондоотдачи ($J_{фо}$); индекса землеотдачи ($J_{зо}$) и индекса производительности труда ($J_{пт}$).

Общий вид индекса интегральной эффективности ($J_{иэ}$) при наличии N исходных индексов примет следующий вид:

$$J_{иэ} = \sum J_n / N \quad (2)$$

Если в качестве показателей частных эффективностей приняты $J_{фо}$, $J_{зо}$ и $J_{пт}$, то для случая, когда $N=3$, то формула (2) примет вид:

$$J_{иэ} = (J_{фо} + J_{зо} + J_{пт}) / 3, \quad (3)$$

где:

$J_{фо}$ – индекс фондоотдачи (стоимостное соотношение валовой продукции и использованных основных фондов);

$J_{зо}$ – стоимостное соотношение валовой продукции и площадей (га) используемых земельных угодий;

$J_{пт}$ – стоимостное соотношение валовой продукции и числа занятых работников.

Расчеты на основе сопоставимости и эластичности динамики вышеуказанных частных показателей за период 2010-2018 гг. показывают, что почти по всем годам «потери» на снижении фондо- и землеотдачи в условиях равнозначности весов индексов полностью компенсируются ростом производительности труда. Определено, что в общей сложности индекс интегральной эффективности при среднем значении вышеуказанных частных индексов составляет:

$$J_{иэ} = (0,901 + 0,842 + 1,504) / 3 = 1,082.$$

Следует отметить, что показатели индекса интегральной эффективности в отдельные годы были подвержены активным колебаниям. Это связано как с высокой неопределенностью хозяйственной деятельности, так и с изменением характеристик ресурсных потенциалов. Если рост производительности труда тесно связан с резким сокращением численности сельскохозяйственных работников (за годы реформы снижение составило почти в 10 раз), то низкий уровень землеотдачи и фондоотдачи связан с медленными темпами инвестирования сельхозорганизаций, значительным ослаблением инновационной деятельности, сдерживанием процессов перехода на интенсивно-инвестиционный путь развития. При этом исследование показывает, что, если, с одной стороны, степень детерминированности перспективных процессов в АПК региона из-за некоторых негативных внешних явлений (инфляционные факторы, высокий риск, повышение процентной ставки и т.д.) ослабляется, то с другой – в небольшом диапазоне ресурсного обеспечения отдельных крупных предприятий появляется ряд обнадеживающих вариантов позитивного сдвига.

Следовательно, для повышения эффективности и конкурентоспособности регионального сельского хозяйства следует применить не отдельные фрагменты систем машин, а полноценные технико-технологические комплексы, комбинированные и широкозахватные агрегаты, соответствующие традиционной схеме посева, уборки, транспортировки, хранения и переработки сельскохозяйственных культур. Требуется улучшение качественной характеристики структурного состава производственного потенциала аграрных предприятий, трансформации их ресурсов из «пассивного» состава в активные носители интеллектуального капитала [2, с. 92-94].

Большое значение имеет регулярный анализ состояния основных экономических показателей региональной сельскохозяйственной организации, определение их возможностей участия в конкурентной борьбе. Следовательно, методы оценки конкурентоспособности сельскохозяйственных организаций не должны ограничиваться только определенными инвестиционными показателями, а должны учитывать действие факторов, влияющих на конкурентоспособность товарной продукции. Для этого необходимо использовать объективные методы оценки конкурентоспособности АПК, учитывающие воздействие финансового, научного, технико-технологического, организационно-управленческого, инфраструктурного, экологического и рыночного факторов [3, с. 23].

По мнению большинства специалистов, инвестиции – это затраты, выраженные в денежной форме, результаты (отдача) которых проявляются в течение длительного периода времени. Альтернативы для принятия правильных решений об эффективности инвестиций и повышении муль-

типликативного эффекта АПК зависят от следующих обстоятельств: а) разработки инвестиционной стратегии, осуществления учета и контроля над распределением и использованием капитальных средств; б) прогнозных расчетов и вероятностей изменения природно-климатических условий, степени проведения рекреационных работ в экологии; в) формирования полноценной производственной и социальной инфраструктуры, применения эффективных методов хозяйствования; г) ситуации с конкуренцией, изменения степени инвестиционного и хозяйственного риска; д) возможностей влияния различных внешних факторов; е) перехода на более совершенный уровень развития, вероятности выхода на новые продовольственные рынки.

Подчеркнем, что функциональный облик аграрного сектора АПК северного региона требует особого подхода, что в большей степени связано с повышенной потребностью в финансировании его предприятий. Причиной этого является как сложная разнонаправленная организационная структура, так и суровые природно-экономические условия хозяйствования. Исходя из множества объективных и субъективных причин, данная отрасль АПК региона характеризуется как малоприбыльная, с низкой инвестиционной привлекательностью. Кроме отраслевых потребностей, инвестиции в данной сфере осуществляются еще в объекты природы, что при прочих равных условиях хозяйствования делает данную деятельность более капиталоемкой с длительным сроком окупаемости и высокими рисками. Поэтому попытка длительного крупномасштабного инвестирования аграрных предприятий региона остается проблематичной.

По своей функциональной природе (оборот основного капитала), инвестиции в АПК имеют логический «промежуточный финиш» – момент возврата, характеризуемый обеспечением окупаемости капиталовложений, что очень важно для определения степени мультипликативного эффекта. Если инвестиции рассматриваются как средство обеспечения расширенного производства, то их цель включает в себя целый ряд взаимообусловленных процессов – создание и доведение до полной готовности новых производственных мощностей, обеспечение их эффективной эксплуатации, результаты которой ярко отражаются в дополнительно выпущенной товарной продукции и повышении её конкурентоспособности.

Отсюда вывод, что в межотраслевой системе хозяйствования и товарообмена АПК главная роль принадлежит инвестициям. Имен-

но они создают все необходимые предпосылки для поддержания и улучшения характеристик накопительных систем, осуществления качественных преобразований в составе производственных мощностей, обеспечения устойчивого расширенного воспроизводства. С этой точки зрения, инвестиции являются важнейшей составляющей развития АПК – определителем состояния и перспективных возможностей развития его отраслей, подотраслей и видов деятельности.

Ретроспективный анализ показывает, что инвестиции в основной капитал сельского хозяйства Республики Коми носят нестабильный и неравномерный характер. При неопределенности финансирования и часто меняющемся темпе производства регионального сельского хозяйства очень сложно повысить уровень мультипликативного эффекта его предприятий, так как слабое финансирование и «стихийное» осуществление крупных и малых проектов (отсутствие научного обоснования инвестиционной потребности предприятий) ведет не только к падению объема выпуска продукции, но и к деструктуризации производственных мощностей, падению конкурентоспособности. Достаточно сказать, что за период 2010-2018 гг. колебание прироста инвестиций в основной капитал между отдельными видами сельскохозяйственной деятельности составило от 1,5 до 15 раз.

Если обратить внимание на наличие и состав основных фондов сельскохозяйственных организаций, то заметим, что происходит совершенно парадоксальная ситуация, характеризующаяся, с одной стороны, понижательной тенденцией инвестирования сельхозпредприятий, а с другой, повышательной тенденцией роста стоимости основных производственных фондов. В среднем за 2010-2018 гг. темпы падения объема инвестиций и повышения стоимости основных фондов были почти пропорциональны - 1,5:1,5 раза. Причиной этого является то, что в аграрных предприятиях АПК региона при низком уровне инвестирования предприятий происходит периодическая переоценка эксплуатируемых производственных фондов. Такой «искусственный» рост цен (переоценка) основных фондов не способствует улучшению количественных и качественных параметров производимой продукции.

Данный метод переоценки ресурсов отрицательно влияет на повышение уровня мультипликативного эффекта и улучшение конкурентоспособности выпускаемого товара. Следовательно, без увеличения реального объема инвестиций и улучшения качественных харак-

теристик приобретенных капитальных средств невозможно достигнуть нормального уровня мультипликатора и формирования стабильной конкурентоспособности предприятий АПК региона. Дело в том, что переоценка стоимости эксплуатируемых фондов – это не самоцель, а средство образования новых цен на эксплуатируемые ресурсы, «укрепления» уставного фонда предприятий. Регулярно проводимые переоценки основных фондов в большей степени усложняют закономерную процедуру проведения амортизационных отчислений предприятий, создают неблагоприятную атмосферу для их успешного аккумулирования, сохранения и эффективного использования.

Проблема заключается в том, что при активной склонности к уменьшению, процессы инвестирования сельхозпредприятий региона носят не научно обоснованный, а спонтанный характер. Несмотря на «искусственный» рост стоимости основных фондов сельхозпредприятий, их физический объем имеет активную тенденцию к снижению (особенно активной части), ухудшается состояние машинно-тракторного парка. За анализируемый период снижение физического объема используемой техники и оборудования составило: тракторов всех марок – на 23,8%, тракторных прицепов – на 27,4, плугов – на 24,4, машин для посева – на 41,6, культиваторов – на 50,1, машин для внесения твердых и жидких органических удобрений – на 10 и 60% соответственно. При этом количество зерноуборочных и картофелеуборочных комбайнов сократилось в 2,4 раза и на 6%, разбрасывателей твердых минеральных удобрений – на 60,5%, опрыскивателей и опыливателей – на 77%. За эти годы энергетическая мощность в отраслях сельского хозяйства республики снизились от 302,1 до 266,3 тыс. л. с., или на 13%.

Статистические данные показывают, что состояние и движение поголовья скота и птиц в сельскохозяйственных организациях республики следует считать неудовлетворительным. За исследуемый период кроме оленеводства в животноводстве почти по всем видам животных наблюдается активная тенденция к снижению поголовья скота: лошадей – в 1,7 раза, овец – в 10,3, птиц – в 1,4 раза, а свиней – на 10%. В связи с полным исчезновением пчелосемей, данная отрасль в сельскохозяйственных организациях пока прекратила свою деятельность. Аналогичная тенденция снижения поголовья за этот период в хозяйствах населения выглядела так: крупный рогатый скот – в 1,5 раза, в том числе коровы – в 1,6 раза, свиньи – в 2,1, овцы – в 1,3, козы – в 1,2, лошади – в 1,3 раза. При

этом заметно выросли поголовья птиц (в 1,3 раза), а количество пчелосемей увеличилось с 252 до 375 единиц, или почти в 1,5 раза.

Неблагоприятная ситуация в области производства животноводческой продукции характеризуется отсутствием долгосрочной стратегической программы развития животноводства региона. Падение производства молока, мяса и яиц обусловлено не только влиянием кормовой базы, но и нарушением технологий содержания животных и птиц, недостатками в ветеринарном обслуживании, а главное – моральным и физическим износом животноводческих ферм. Масштабность происходящих нарушений в области финансово-экономической, инвестиционно-инновационной и иной деятельности способствовала потере полноценности хозяйственной системы АПК региона.

Если обратить внимание на валовой сбор продуктов растениеводства, то заметим, что за исключением производства картофеля, другие виды продукции не имеют устойчивого развития. Главной причиной развития картофелеводства является увеличение площадей обрабатываемых земель под картофель, особенно за счет хозяйств населения. Падение производства других видов продукции растениеводства тесно связано с уменьшением площадей под посев и снижением урожайности с гектара в сельскохозяйственных организациях. Другими причинами этого является недостаточное обеспечение предприятий основными и оборотными фондами, слабая характеристика экономического потенциала и низкий уровень использования достижений научно-технического прогресса и передового опыта.

Вышеуказанная картина ярко демонстрирует сложное состояние производства аграрных предприятий региона, характеризуемое повышенными темпами изношенности капитальных средств и высоким уровнем сокращения поголовья скота, уменьшением площадей под посевы. Слабая инвестиционная деятельность сельскохозяйственных организаций республики не дает возможности формировать полноценный производственный и потребительский потенциал данных организаций. Дезинвестиционная тенденция (опережение коэффициента выбытия основных фондов над коэффициентом их обновления) приводит к усилению дееспособности имеющихся производственных мощностей и уменьшению объема производства, что тормозит процессы перехода на прогрессивный путь развития, повышения конкурентоспособности аграрного производства. Отсюда вывод, что инвестиции в сельское хозяйство северного

региона пока не вызывают мощный мультипликативный эффект за счет роста производственно-технического спроса и деловой активности предприятий.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Выход из сложившейся ситуации состоит в разработке единой программы, способной определить принципы и необходимые условия эффективного хозяйствования АПК, формирования деловой активности его предприятий. Научный подход к последней должен исходить из принципов разумности и полезности для любого накопленного имущества, которые оправдывают вложения в его создание. Иными словами, капитальные ресурсы АПК следует оценивать не по затратам на их приобретение и использование, которые быстро растут, а исходя из принципов целенаправленного вложения средств в отрасли и хозяйствующие субъекты, из оценки «доходообразующих» факторов, которая тесно связана с интенсивно-инвестиционными методами функционирования [3, с. 88].

Отметим, что медленные темпы инвестиционной трансформации АПК региона завершаются сохранением диспропорциональной тенденции между динамикой роста номинала инвестиций в основной капитал и приростом стоимости реально действующих основных производственных фондов. К наиболее тяжелым последствиям инвестиционного кризиса в АПК северного региона можно отнести резкое сокращение инвестиций и высокую деградацию действующего основного капитала, а также низкий уровень инновационного наполнения инвестиций. Очевидный недостаток инвестиционных ресурсов в АПК северного региона не позволяет внести существенные позитивные изменения в различные параметры инновационных мер в соответствии с физическим ростом производства. Выход из сложившейся ситуации весьма сложен, требует не только решения множества сложных финансовых задач, но и создания более совершенных схем, способных обеспечить равноправное межотраслевое инвестиционное распределение в АПК региона.

Заметим, что с точки зрения производственной деятельности, оборачиваемости ресурсов и действующей системы ценообразования, налогообложения, а также погашения долговых обязательств, аграрный сектор экономики региона существенно отличается от других отраслей экономики. Существующие природно-климатические условия хозяйствования, сложные организационные структуры управления и систематическая нехватка инвестиционных ресурсов не позволяют использовать такую

систему предварительных расчетов, которая применяется в промышленности. Это не дает возможность обеспечить устойчивость мультипликативного эффекта АПК, прогнозировать долгосрочное развитие его приоритетных направлений, уравновесить различные ресурсные параметры эффективного хозяйствования и сбыта товаров. Низкий уровень инвестирования отраслей региона тормозит процессы проведения регулярных мер по реконструкции, модернизации и расширению его производственных сфер, обеспечению нормального уровня дохода.

Результаты исследования показали, что с переходом к рыночной системе хозяйствования коренным образом изменились принципы инвестирования АПК региона. Существующие негативные признаки финансирования инвестиций отразились как в динамике, так и в структуре капитальных вложений, появились диспропорциональные тенденции инвестирования отдельных направлений и территориальных пространств АПК региона. При этом инвестиционные проекты обосновались не только по производству и сбыту продукции, но и по формированию новых организаций и хозяйственных направлений – поддержанию сложной структуры региональной агропромышленной сферы. Диспропорциональное финансирование инвестиций АПК обусловлено как нехваткой финансовых средств, так и нежеланием инвестирования его аграрных и перерабатывающих предприятий.

Обобщая, отметим, что суть современной инвестиционно-инновационной политики состоит не в краткосрочной, а в долгосрочной стратегии развития АПК региона. Основная задача инвестирования состоит в том, что каждая самостоятельная сфера и предприятие АПК региона вне зависимости от сложившейся ситуации должны получить ту долю инвестиций, которая позволила бы ему успешно осуществить поставленные цели по выбранным проектам. При этом устойчивый курс инвестирования АПК региона должен соответствовать не только общим правилам финансирования и функционирования, но и конкретным отраслевым особенностям развития – служить выполнению различных социальных, экономических, экологических, демографических и инфраструктурных и иных задач на основе проводимых прогнозных расчетов.

На основе вышеизложенного следует сделать вывод, что степень проблематичности данного исследования тесно связана с множеством теоретических подходов и выполняемых конкретных практических задач, как интерпретации самих категорий «эффект мультиплика-

тора» и «оценка эффективности и конкурентоспособности», рассматриваемых с различных позиций, так и классификации их взаимосвязанных и взаимообусловленных признаков и новизны в едином контексте. Главная задача обеспечения мультипликативного эффекта АПК региона состоит в достижении прямых связей между капиталом и выпуском продукции, улучшении качественной характеристики используемых ресурсов и товарной продукции – обеспечении гармоничного единства сфер снабжения, производства и сбыта [4, с. 477].

Новый облик экономической жизни АПК региона требует возобновления активного режима инвестиционно-инновационной деятельности, перехода к расширенному воспроизводству, закрепления основных финансово-экономических положений в законодательных актах, дифференцированных по отраслям. Нельзя забывать о том, что увеличение потребительского спроса АПК обеспечивает только текущую динамику производства, а устойчивый рост производства возможен только на основе активизации капиталовложений. Следовательно, все варианты инвестиционной деятельности АПК региона должны служить развитию его материального производства. Дело не столько в снижении инфляции «до нуля» и величине собранных налогов, сколько в устойчивом развитии реальных секторов АПК, обеспечении их высокого мультипликативного эффекта – дополнительно и качественно (конкурентоспособно) произведенном продукте и полученном доходе.

Литература

1. Мелюхина О., Храмова И. Эволюция продовольственной цепочки. Новые операторы на продовольственных рынках России // Агропродовольственный сектор России: на пути к рынку. М.: ИЭПП, 2001. 550 с.

2. Мустафаев А.А. Экономический потенциал – основа устойчивого развития АПК // Факторы и условия устойчивого развития агропродовольственного комплекса и сельских тер-

Стаття надійшла

до редакції : 20.06.2019 р.

риторий. Сыктывкар: ИСЭиЭПС Коми НЦ УрО РАН, 2011. 252 с.

3. Чаплыгина Е.В., Михайлов С.Н. Ресурсный подход в формировании индекса конкурентоспособности организации // Сборник материалов VIII Международной научно-практической конференции «Конкуренция и конкурентоспособность. Организация производства конкурентоспособной продукции». Новочеркасск: ЮРГПУ, 2010. 192 с.

4. Мустафаев А.А., Пономарева А.С. Особенности формирования потребительского потенциала АПК в северных районах // Сборник материалов Международной научной конференции, посвященной памяти и 75-летию со дня рождения академика А. Г. Гранберга. М.: СОПС, 2012. 623 с.

References

1. *Melyukhina O., Hramova I.* (2001) Evolution of the food chain. New operators in the food markets of Russia. Agri-food sector of Russia: on the way to the market. Moscow. IETP. 550.

2. *Mustafayev A.A.* (2011) Economic potential – the basis of sustainable development of agriculture. Factors and conditions of sustainable development of agro-food complex and rural areas. Syktvykar. IESPN, Komi SC, UrD RAS. 252.

3. *Chaplygina E.V., Mikhailov S.N.* (2010) Resource approach to the formation of the competitiveness index of the organization // The materials of the VIII International scientific and practical conference "The competition and competitiveness. Organization of production of competitive production". Novocherkassk. 192.

4. *Mustafayev A.A., Ponomareva A.S.* (2012) Features of formation of consumer capacity of agrarian and industrial complex in northern areas. The Collection of materials of the International scientific conference devoted to memory and the 75 anniversary since the birth of the academician A.G. Granberg. Moscow. CSPF. 623.

Стаття прийнята

до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Мустафаев А. А. Мультипликативный эффект как метод оценки эффективности и конкурентоспособности АПК Северного региона / А. А. Мустафаев // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 31–40.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ОСОБЕННОСТИ ИПОТЕЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

DOI: 10.32620/cher.2019.3.05

Постановка проблемы. Развитие ипотечного кредитования приносит значительные выгоды государству. Прежде всего, оно способствует решению жилищной проблемы, что немаловажно с точки зрения социальной политики. При этом стимулируется собственная инициатива граждан. Кроме того, для кредитования привлекаются внутренние инвестиции - сбережения населения, деньги институциональных инвесторов. *Цель статьи* состоит в отображении современного состояния и особенностей ипотечного кредитования в Республике Казахстан (РК). *Предметом исследования* являются ипотечные отношения по поводу кредитования жилищного фонда в Республике Казахстан. *Методы, использованные в исследовании:* анализ и синтез, индукция и дедукция, логический и исторический метод, научная абстракция и статистические сравнения. *Гипотеза исследования* состоит в обосновании значения ипотеки для повышения стабильности и эффективности функционирования банковской системы страны. Обеспеченные кредиты более безопасны для банков, так как при невозврате кредита банк реализует залог и возвращает свои средства. *Изложение основного материала.* В Республике Казахстан наблюдается рост выданных кредитов населению банками второго уровня на приобретение жилья. В настоящее время ипотечное кредитование в Казахстане является реальной возможностью приобретения недвижимости для многих работающих казахстанцев, имеющих стабильный доход. Особенно учитывая тот факт, что в последнее время во всех ипотечных компаниях обязательный первоначальный взнос снижен с 30% до 10% - 15 % от стоимости жилья, срок кредитования увеличен с 3 до 20 лет, а процентная ставка уменьшилась с 24 % (2001 г.) до 8% (2018 г.) *Оригинальность и практическая значимость исследования.* Предлагаемые меры позволят придать дополнительный импульс для активизации Программы ипотечного кредитования и ускорить реализацию поручений Главы государства по обеспечению граждан доступным жильем. *Выводы исследования.* В краткосрочном периоде массовое внедрение системы ипотечного жилищного кредитования вызовет рост спроса на жилье. В связи с неэластичностью предложения на рынке жилья в краткосрочном периоде естественно, что такая ситуация приведет к росту цен на жилье. Роль государства состоит в постепенном внедрении ипотечного кредитования и одновременно в планомерном расширении рынка жилья путем поддержки строительства новых домов и создания адекватного спроса.

Ключевые слова:

ипотека, процентная ставка, кредит, банк, жилищный заем.

CURRENT STATUS AND FEATURES OF MORTGAGE LENDING IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Formulation of the problem. The development of mortgage lending brings significant benefits to the state. First of all, it helps to solve the housing problem, which is important from the point of view of social policy. This encourages citizens' own initiative. In addition, domestic investment - savings of the popula-

¹ **Биханова Алмагуль Советовна**, старший викладач філії Академії державного управління при Президентові Республіки Казахстан, м. Атирау, Казахстан.

Bikhanova Almagul, Senior Lecturer at the Branch of the Academy of Public Administration at President of the Republic of Kazakhstan, Atyrau, Kazakhstan.

ORCID ID: 0000-0002-4557-3446

e-mail: A.Bihanova@mail.ru

² **Ургушева Самал Серкановна**, старший викладач кафедри «Фінанси» Східно-Казахстанського державного технічного університету імені Д. Серікбаєва, м. Усть-Каменогорск, Казахстан.

Urgusheva Samal, Senior Lecturer of Finance Department of D. Serikbayev East Kazakhstan State Technical University, Ust-Kamenogorsk, Kazakhstan.

ORCID ID: 0000-0002-4537-3545

e-mail: samal_vktu@mail.ru

tion, money of institutional investors - is involved in lending. *The purpose of the article* is to reflect the current state and features of mortgage lending in the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan). *The subject of the research* is mortgage relations regarding housing lending in the Republic of Kazakhstan. *Methods used in the research*: analysis and synthesis, induction and deduction, logical and historical method, scientific abstraction and statistical comparisons. *The hypothesis of the research* is to substantiate the value of the mortgage to improve the stability and efficiency of the banking system of the country. Secured loans are more secure for banks, because when a loan is not repaid, the bank pledges and repays its funds. *Statement main material of the research*. In the Republic of Kazakhstan, there is an increase in loans granted to households by second-tier banks for the purchase of housing. Currently, mortgage lending in Kazakhstan is a real opportunity to buy real estate for many working Kazakhstani people with a stable income. Especially in view of the fact that recently, in all mortgage companies, the mandatory first deposit has been reduced from 30% to 10% - 15% of the cost of housing, the loan term has been increased from 3 to 20 years, and the interest rate has decreased from 24 % (2001) to 8% (2018). *Originality and practical significance of the research*. The proposed measures will provide additional impetus for the revitalization of the Mortgage Lending Program and accelerate the implementation of the President's instructions to provide affordable housing for citizens. *Conclusions of the research*. In the short term, the massive introduction of a home mortgage lending system will cause an increase in housing demand. Due to the inelastic demand in the housing market in the short term, it is natural that such a situation will lead to an increase in housing prices. The role of the state is to gradually introduce mortgage lending and, at the same time, to systematically expand the housing market by supporting the construction of new homes and creating adequate demand.

Key words:

mortgage, interest rate, loan, bank, home loan.

СУЧАСНИЙ СТАН І ОСОБЛИВОСТІ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В РЕСПУБЛІЦІ КАЗАХСТАН

Постановка проблеми. Розвиток іпотечного кредитування приносить значні вигоди державі. Перш за все, воно сприяє вирішенню житлової проблеми, що важливо з точки зору соціальної політики. При цьому стимулюється власна ініціатива громадян. Крім того, для кредитування залучаються внутрішні інвестиції - заощадження населення, гроші інституційних інвесторів. *Мета статті* полягає у відображенні сучасного стану і особливостей іпотечного кредитування в Республіці Казахстан (РК). *Предметом дослідження* є іпотечні відносини з приводу кредитування житлового фонду в Республіці Казахстан. *Методи, використані в дослідженні*: аналіз і синтез, індукція і дедукція, логічний і історичний метод, наукова абстракція і статистичні порівняння. *Гіпотеза дослідження* полягає в обґрунтуванні значення іпотеки для підвищення стабільності та ефективності функціонування банківської системи країни. Забезпечені кредити більш безпечні для банків, так як при неповерненні кредиту банк реалізує заставу і повертає свої кошти. *Виклад основного матеріалу.* У Республіці Казахстан спостерігається зростання виданих кредитів населенню банками другого рівня на придбання житла. В даний час іпотечне кредитування в Казахстані є реальною можливістю придбання нерухомості для багатьох працюючих казахстанців, що мають стабільний дохід. Особливо з огляду на той факт, що останнім часом у всіх іпотечних компаніях обов'язковий перший внесок знижений з 30% до 10% - 15% від вартості житла, термін кредитування збільшений з 3 до 20 років, а процентна ставка зменшилася з 24% (2001 р.) до 8% (2018 р.). *Оригінальність і практична значущість дослідження.* Пропоновані заходи дозволять надати додатковий імпульс для активізації Програми іпотечного кредитування і прискорити реалізацію доручень Глави держави щодо забезпечення громадян доступним житлом. *Висновки дослідження.* У короткостроковому періоді масове впровадження системи іпотечного житлового кредитування викличе зростання попиту на житло. У зв'язку з нееластичністю попиту на ринку житла в короткостроковому періоді природно, що така ситуація призведе до зростання цін на житло. Роль держави полягає в поступовому впровадженні іпотечного кредитування і одночасно в планомірному розширенні ринку житла шляхом підтримки будівництва нових будинків і створення адекватного попиту.

Ключові слова:

іпотека, відсоткова ставка, кредит, банк, житловий позику.

Постановка проблемы. Как показывает международная практика, развитие ипотечного кредитования приносит значительные выгоды государству. Прежде всего, оно способствует решению жилищной проблемы, что немаловажно с точки зрения социальной

политики. При этом стимулируется собственная инициатива граждан. Кроме того, для кредитования привлекаются внутренние инвестиции - сбережения населения, деньги институциональных инвесторов. В результате происходит косвенное финансирование ре-

ального сектора экономики, а именно строительной и смежных с ней отраслей. Как следствие практически без вмешательства государства решаются проблемы замены и восстановления ветхого жилого фонда, развития инфраструктуры. Все это способствует росту налогооблагаемой базы и увеличению поступлений в бюджет в виде налогов и сборов. Мировой опыт свидетельствует о том, что развитие ипотечного кредитования является существенным фактором развития экономики страны в целом.

Анализ последних исследований и публикаций. Огромное значение ипотека имеет и для повышения стабильности и эффективности функционирования банковской системы страны. Обеспеченные кредиты более безопасны для банков, так как при невозврате кредита банк реализует залог и возвращает свои средства. Снижению риска при

ипотечном кредитовании также способствует целевой характер ссуд. Операции с недвижимостью зачастую являются менее рискованными по сравнению с текущими кредитными операциями коммерческих банков. Ипотечное кредитование, бесспорно, - перспективное направление банковской деятельности.

Цель статьи – отобразить современное состояние и особенности ипотечного кредитования в Республике Казахстан.

Изложение основного материала исследования. Основные предпосылки для развития ипотечного кредитования в Казахстане - это наличие потенциально высокого спроса на жилье, миграционные процессы, стабилизация экономики, изменение структуры банковских операций. В табл. 1 представлен анализ ипотечного кредитования в Республике Казахстан в период с 2016 по 2018 гг.

Т а б л и ц а 1

Анализ ипотечного кредитования банками

Период	12.2016 год		12.2017 год		12.2018 год	
	млн. тенге	%	млн. тенге	%	млн. тенге	%
Всего кредитов в том числе:	982 240	100	1 096 547	100	1 303 335	100
в нац. валюте:	856 631	87	1 016 316	93	1 254 541	96
краткосрочные	6 491		6 857		2 482	
долгосрочные	850 141		1 009 459		1 252 059	
в ин. валюте:	125 609	13	80 231	7	48 793	4
краткосрочные	108		59		163	
долгосрочные	125 500		80 172		48 630	

Источник: разработано авторами на основании [6]

Из представленных данных видно, что в Республике Казахстан наблюдается рост выданных кредитов населению банками второго уровня на приобретение жилья. Так в 2017 году рост составил 12%, в 2018 году 33% по отношению к 2016 году и составил на конец 2018 года 1 303 335 млн. тенге. Ипотечное кредитование в Казахстане преимущественно осуществляется в национальной валюте. Так удельный вес кредитов в иностранной валюте в общей сумме ипотечного кредитования составляет 13%, 7%, 4% в 2016, 2017, 2018 гг. соответственно.

Кредитование в национальной валюте, значительно выгоднее в равной степени для кредиторов и заемщиков. Так как, позволяет укрепить национальную валюту и поддерживать состояние экономики республики в целом, решая одновременно социальные и экономические цели.

Таким образом, ипотека на сегодняшний день является востребованным банковским продуктом и для многих единственным способом купить квартиру или дом. Прослеживая динамику ипотечного кредитования по срокам предоставления, можно сказать, что самым массовым является долгосрочное кредитование, потому что ипотеку можно распределить на более долгий срок с невысокими ежемесячными выплатами, но с большей переплатой по кредиту и более высокой процентной ставкой.

Удельный вес долгосрочного ипотечного кредитования в национальной валюте в 2018 году составил 99,8%, краткосрочного кредитования 0,2%, в иностранной валюте 99,6% и 0,4% соответственно. Проводя анализ долгосрочного ипотечного кредитования в региональном разрезе в 2018 году, можно отметить, что наибольший удельный вес выданных кредитов в национальной валюте

приходится на город Астана в общей сумме 329 611 млн. тенге (26,3%), г. Алматы 299 410 млн.тенге (24%), Восточно-Казахстанская область 74 646 млн.тенге (6%), наименьший удельный вес 1,5% (18 832 млн. тенге) приходится на Кызылординскую область [4].

В настоящее время ипотечное кредитование в Казахстане - это реальная возможность приобретения недвижимости для многих работающих казахстанцев, имеющих ста-

бильный доход. Особенно учитывая тот факт, что в последнее время во всех ипотечных компаниях обязательный первоначальный взнос снижен с 30% до 10% - 15 % от стоимости жилья, срок кредитования увеличен с 3 до 20 лет, а процентная ставка уменьшилась с 24 % (2001 г.) до 8% (2018 г.).

В табл. 2 представлена динамика ставки вознаграждения по кредитам на строительство и приобретения жилья гражданами.

Т а б л и ц а 2

Ставки вознаграждения по ипотечным кредитам

Период	2016 год	2017 год	2018 год
Процентная ставка (%)	9,3	8,6	8

Источник: разработано авторами на основании [6]

Из данных табл. 2 видно, что ставки на кредиты, выданные на строительство и приобретения жилья гражданами имеют тенденцию к снижению. Так, в 2018 году ставка снизилась на 1,3% по отношению к 2016 году.

Инициатором внедрения системы ипотечного кредитования в Казахстане выступил Национальный банк. По состоянию на ноябрь 2018 года, ипотеку в рамках тех или иных программ предлагают 15 банков: Халык Банк, АТФБанк, Банк ЦентрКредит, Сбербанк, Цеснабанк, Альфа-банк, ForteBank, BankRBK, Банк ВТБ (Казахстан), Нурбанк, Евразийский банк, Tengri Bank, Жилстройсбербанк Казахстана. Altyn Bank рассматривает ипотеку только в городах Алматы, Астана, Атырау и Актау. Банк Kassa Nova выдает залоговый заем на приобретение недвижимости либо участникам зарплатного проекта в городах Астана, Алматы, Шымкент и Актобе. Другие предоставляют ипотеку на определенный жилой комплекс Астаны или Алматы [7].

Самые выгодные в стране ипотечные программы реализуются с помощью государственного участия. В 2018 года на рынке появились несколько ипотечных программ, рассчитанных как на первичное, так и на вторичное жилье:

- «7-20-25»;
- «Баспана Хит»;
- «Орда».

Программа «7-20-25» - это программа 2018 года, которую первый Глава государства в рамках Первой социальной инициативы поручил запустить Программу «7-20-25», призванную улучшить жилищные условия для населения. Запуск Программы «7-20-25» состоялся в июле 2018года. Банками-

партнерами данной программы являются: Евразийский Банк, АТФ Банк, Halyk Банк, Цеснабанк, ForteBank, Банк ЦентрКредит, RBK Bank, Сбербанк.

Первоначальная цель программы "7-20-25" – создание доступной для многих слоев населения жилищной ипотеки. Программа разработана в рамках реализации поручений Главы государства и предусматривает выдачу ипотечных займов по следующим условиям: ставка вознаграждения - 7% годовых, первоначальный взнос - 20%, срок займа - до 25 лет. Жилищный заем выдается в национальной валюте, а право на участие в программе имеет любой казахстанец, имеющий доход от трудовой и (или) предпринимательской деятельности, а также не имеющий жилья на праве собственности. Главными факторами при одобрении ипотеки являются платежеспособность и стабильный доход. Это нужно для того, чтобы ипотекой смогли воспользоваться те, кто действительно нуждается в приобретении жилплощади (те граждане, у которых невысокий доход; семьи с трудной жилищной ситуацией; молодые семьи и т.д.). Граждане с высоким уровнем дохода, претендующие на третью квартиру, воспользоваться льготной программой не смогут.

Максимальная стоимость приобретаемого жилья 25 млн. тенге для городов Астана, Алматы и их пригородных зон в пределах границ, определенных законодательством Республики Казахстан, Актау, Атырау, Шымкент и 15 млн. тенге – для других регионов. Максимальная сумма займа составляет 80% от стоимости залогового обеспечения.

В рамках реализации программы «7-20-25» по состоянию на 30 января 2019 года

принято 7 949 на получение займа на сумму 92 млрд. тенге. Из них одобрено 4 612 заявок на предоставление займа на сумму 55 млрд. тенге [2].

Для активизаций Программы в декабре 2018 года были внесены изменения в государственные жилищные программы. Жилье, построенное по госпрограмме «Нұрлы жер», может быть реализовано как вкладчиком, так и очередникам через Жилстройсбербанк, так и всем гражданам через ипотечные займы по Программе «7-20-25».

Кроме того, внедрены механизмы субсидирования первоначального взноса по льготной ипотеке в форме выдачи жилищных сертификатов работникам социальной и бюджетной сфер [2].

Как отмечено первым Президентом Республики Казахстан Н.А. Назарбаевым,

выдача таких жилищных сертификатов повысит доступность ипотеки для квалифицированных педагогов, медиков, полицейских и других специалистов, необходимых региону.

Программа «Баспана Хит» - на сегодняшний день по данной программе ипотечная организация «Баспана» заключила соглашения с 5 банками второго уровня: Цеснабанк, Халык банк, Банк ЦентрКредит, Bank RBK и Евразийский банк. Также скоро ожидается присоединение еще двух банков. Однако в колл-центрах вышеуказанных БВУ отвечают, что прием заявок по «Баспана Хит» пока не ведется. Только в Цеснабанке выразили готовность выдать заем по данной программе. Проведем анализ этих двух популярных программ в табл. 3 и 4.

Т а б л и ц а 3

Основные условия актуальных ипотечных программ

Параметры кредита	Программа «7-20-25»	«Баспана -хит»
Целевое использование	Только первичное жилье	Первичное и вторичное жилье
Ставка вознаграждения	7% годовых	10,75% годовых
Первоначальный взнос	20% стоимости жилья	От 20% стоимости жилья
Максимальный срок	До 25 лет	До 15 лет
Максимальная стоимость	15 млн тенге	15 млн тенге
Комиссии	Не взимаются	Согласно тарифам банков
Страхование	Не обязательно	Согласно требованиям банков
Критерий отсутствия жилья на момент оформления кредита	устанавливается	Не устанавливается

Источник: разработано авторами

Т а б л и ц а 4

Характеристика ипотечных программ (в тенге)

«7-20-25»					«Баспана -хит»				
Условия для участия в программе	Сумма кредита и размеры ежемесячных платежей				Условия для участия в программе	Сумма кредита и размеры ежемесячных платежей			
Гражданство РК	Стоимость квартиры	Первоначальный взнос	Сумма кредита	Ежемесячный платеж (срок кредита 25 лет)	Гражданство РК	Стоимость квартиры	Первоначальный взнос	Сумма кредита	Ежемесячный платеж (срок кредита 15 лет)
Отсутствие ипотечных займов	7 млн	1,4 млн	5,6 млн	39580	Отсутствие ипотечных займов	7 млн	1,4 млн	5,6 млн	62773
Наличие дохода не менее чем за 6 мес.	10 млн	2 млн	8 млн	56542	Наличие дохода не менее чем за 6 мес.	10 млн	2 млн	8 млн	89676
Отсутствие жилья на момент оформления кредита	15 млн	3 млн	12 млн	84814	Требование к году постройки жилья (не более 50 лет)	15 млн	3 млн	12 млн	134514

Источник: разработано авторами

Программа «Орда» - новый ипотечный продукт. Его главное преимущество в том, что максимальная сумма займа составляет 40 миллионов тенге. Рынок кредитования элитного жилья ограничен, ведь немногие могут себе позволить приобрести подобное жилье. Кроме того, данный вид кредитования содержит высокую степень риска: размер обязательств заемщиков велик. Еще один фактор риска - высокая степень вероятности резкого снижения стоимости жилья вследствие ограниченности спроса. Разработчик программы, Казахская ипотечная компания, уверена в том, что продукт найдет своего клиента.

Экономический рост и социальная ориентированность государства стали базой для становления системы жилищных строительных сбережений, которая регламентирована Законом РК "О жилищных строительных сбережениях в РК" от 7 декабря 2000 г.

АО "Жилстройсбербанк Казахстана" является единственным банком в стране, реализующим систему жилищных строительных сбережений. Система ЖСС направлена на улучшение жилищных условий населения через привлечение денег вкладчиков в жилищные строительные депозиты и предоставления им жилищных займов. Ипотека от АО «Жилстройсбербанка» на сегодняшний день остается наиболее выгодной и востребованной.

На 01.02.2019 года сбережения вкладчиков составляют 630 761 млн.тенге. За текущий год заключено 31 333 договоров о ЖСС с договорной суммой 122 919 млн.тенге, предоставлено 2 788 займов на сумму 28 389 млн.тенге. Действующий кредитный портфель составляет 684 236 млн.тенге.

Банку выделены кредитные средства из национального фонда и республиканского бюджета на сумму 140 400 млн.тенге, по состоянию на 01.02.2019 года из выделенных средств освоена сумма 135 144 млн.тенге.

АО "Национальный управляющий холдинг Байтерек" (Единственный акционером Банка со 100% правами владения и пользования государственным пакетом акций) выделены Банку средства на сумму 22 000

млн. тенге для выдачи предварительных и промежуточных жилищных займов участникам Программы жилищного строительства «Нурлы жер». По состоянию на 01.02.2019 года выделенная сумма по данной Программе освоена в полном объеме.

Акиматом города Алматы выделены Банку бюджетные средства на сумму 2 200 млн. тенге для выдачи предварительных и промежуточных жилищных займов участникам Программы «Дорожная карта поддержки молодежи города Алматы – 2020», утвержденной Акимом г.Алматы 18 сентября 2017 года. По состоянию на 01.02.2019 года выделенная сумма по данной Программе освоена в полном объеме [9].

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Значение жилищного ипотечного кредитования в экономике, кроме удовлетворения потребности в жилье и повышения уровня жизни граждан, создает новые рабочие места в строительной отрасли и в смежных отраслях. В долгосрочной перспективе приводит к росту ВВП. Развитие сектора жилой недвижимости создает мультипликативный эффект развития на всю национальную экономику.

Одной из главных проблем, обсуждаемых при определении роли жилищного кредитования является учет инфляции.

Некоторые экономисты считают, что массовая выдача ипотечных кредитов на приобретение жилья ведет к увеличению темпов инфляции и тем самым окажет негативное влияние на экономику в целом. Если в экономике, которая характеризуется недостаточным уровнем обеспеченности жильем, увеличиваются объемы ипотечных кредитов, это будет способствовать увеличению роста спроса на жилую недвижимость, как на первичном, так и на вторичном жилищных рынках. Строительные компании, получив дополнительный доход, увеличат объем строительства. Но вследствие длительности периода строительства, необходимое предложение на рынке жилья будет достигнуто лишь через несколько лет. Несоответствие спроса и предложения может привести к значительному росту цен и способствовать инфляции.

Несмотря на данный негативный факт, необходимо учитывать, что жилье является

необходимым условием существования и первичной потребностью человека. В связи с высокой стоимостью жилья в сравнении с доходами граждан, ипотечный кредит является необходимым элементом экономики, позволяющим удовлетворить потребность граждан в жилье. Во-вторых, ипотечный кредит способствует экономическому росту в стране. В связи с этим необходимо, чтобы государство взяла на себя роль координирующего органа.

Ситуация, когда массовое внедрение жилищного ипотечного кредитования может привести к необоснованному росту цен на жилье и росту инфляции, может возникнуть только как результат неадекватной политики государства. В краткосрочном периоде массовое внедрение системы ипотечного жилищного кредитования вызовет рост спроса на жилье. В связи с неэластичностью предложения на рынке жилья в краткосрочном периоде естественно, что такая ситуация приведет к росту цен на жилье. Роль государства состоит в постепенном внедрении ипотечного кредитования и одновременно в планомерном расширении рынка жилья путем поддержки строительства новых домов и создания адекватного спроса. Только в этом случае развитие строительного сектора положительно скажется на развитии экономики в целом.

Литература

1. Принципы жилищного кредитования / В. Аверченко, Р. Вессели, Г. Наумов, Э. Файкс, И. Эрти – Москва: Альпина Бизнес Букс, 2006. – 125 с.

2. Официальный сайт Национального Банка Республики Казахстан [Электронный

ресурс]. – Режим доступа: www.nationalbank.kz

3. Статистический бюллетень Национального Банка №12 (227), декабрь 2017г.

4. Статистический бюллетень Национального Банка №12 (289), декабрь 2018

5. Официальный сайт АО «Жилстройсбербанк» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://hcsbk.kz>

6. Официальный сайт Комитета по статистике Республики Казахстан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: «stat.gov.kz»

7. Ипотека в Казахстане: что предлагают банки в ноябре 2018 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://24.kz>

References

1. *Averchenko, V. & Wessel, R. & Naumov, G. & Phikes, E. & Ert, I.* (2006). *Principles of Housing Lending.* Moscow: Alpina Business Bucks, 125.

2. Official Website of the National Bank of the Republic of Kazakhstan. Retrieved from: www.nationalbank.kz

3. Statistical Bulletin of the National Bank № 12 (227), December 2017.

4. Statistical Bulletin of the National Bank №. 12 (289), December 2018.

5. Official site of Zhilstroys-berbank JSC Retrieved from: <https://hcsbk.kz>

6. Official site of the Committee on Statistics of the Republic of Kazakhstan Retrieved from: "stat.gov.kz"

7. Kazakhstan Mortgage: What Banks Offer in November 2018 Retrieved from: <https://24.kz>

Стаття надійшла до редакції : 09.06.2019 р.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Биханова А. С. Современное состояние и особенности ипотечного кредитования в республике Казахстан / А. С. Биханова, С. С. Ургушева // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 41–47.

УДК 636.164
JEL Classification: Q18, F65

КОСТИРКО Л. А.¹, СОЛОМАТИНА Т. В.²

ОЦІНКА РИЗИКІВ ПРИ ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.06

Постановка проблеми. На основі дослідження проблем аграрного сектору обґрунтовано методичний підхід до оцінки ризиків при розробці фінансової політики аграрних підприємств та основні заходи щодо мінімізації ризиків. *Мета статті* – полягає в розробці та адаптації науково-методичних положень щодо оцінки ризиків при формуванні фінансової політики аграрних підприємств. *Об'єкт дослідження* – фінансова політика ресурсозабезпечення аграрних підприємств. *Методи, використані в дослідженні:* логічно-змістовний, методи наукового пізнання, індукції, аналізу, математичного моделювання. *Гіпотеза дослідження:* наявність залежності між ризиком, фінансовою політикою і результативністю діяльності аграрних підприємств. *Виклад основного матеріалу:* на основі апробації запропонованого методичного підходу до оцінки ризиків діяльності аграрних підприємств визначено показники планового маржинального доходу з урахуванням втрат від ризиків аграрних підприємств Луганської області. *Оригінальність та практичне значення* має запропонований науково-методичний підхід до комплексної оцінки впливу ризику на ефективність діяльності аграрних підприємств, впровадження якого дозволяє ідентифікувати ризики, спланувати ймовірність дохідності підприємств та здійснити вибір фінансової політики. *Висновки дослідження:* Впровадження запропонованої методики імітаційного моделювання дозволяє оцінити рівень загроз факторів ризику діяльності аграрних підприємств, які є прогнозованими, складно керовані та розробити заходи щодо забезпечення ефективності реалізації фінансової політики.

Ключові слова:

фінансова політика, ресурси, аграрне підприємство, імітаційне моделювання, маржинальний дохід, оцінка ризиків.

ASSESSMENT OF RISKS AT THE FORM-BUILDING FINANCIAL POLICY OF AGRARIAN ENTERPRISES

Formulation of the problem. Based on the research of the problems of the agrarian sector, the methodical approach to risk assessment in the development of financial policy of agrarian enterprises and the main measures to minimize risks are substantiated. *The purpose of the article* - is to develop and adapt scientific and methodological provisions on risk assessment in the formation of financial policy of agrarian enterprises. The object of the study is financial policy resource provision of agrarian enterprises. *Methods used in the research:* logical-meaningful, methods of scientific knowledge, induction, analysis, mathematical modeling. *The hypothesis of research:* the existence of a relationship between risk, financial policy and the performance of agrarian enterprises. *The statement of basic materials:* on the basis of approbation of the proposed methodical approach to the assessment of the risks of agrarian enterprises activity, indicators of planned marginal income are calculated taking into account losses from the risks of agrarian enterprises of the Lugansk region. *Originality and practical significance of the research* has the proposed scientific and methodical approach to the comprehensive assessment of the impact of risk on the efficiency of agrarian enterprises, the implementation of which allows identifying risks, to plan the probability of profitability of enterprises and to choose the financial policy. *Conclusions of research:* implementation of the proposed

¹ **Костирко Лідія Андріївна**, д-р екон. наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси та банківська справа», Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Kostyrko Lydia, Doctor of Economic Sciences, Head of Finances and Banking Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-3447-2343

e-mail: lidiyakostyrko@gmail.com

² **Соломатина Тетяна Василівна**, канд. екон. наук, доцент кафедри «Фінанси та банківська справа», Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Solomatina Tetyana, Associate Professor, Ph.D. in Economic, Associate Professor of Finances and Banking Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1949-3277

e-mail: t.solomatina@i.ua

simulation modeling technique allows assessing the level of threats to the risk factors of agrarian enterprises, which are predictable, difficult to manage and develop measures to ensure the effectiveness of the implementation of financial policy.

Key words:

financial policy, resources, agricultural enterprise, simulation model, marginal income, assessment risk.

ОЦЕНКА РИСКОВ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ФИНАНСОВОЙ ПОЛИТИКИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Постановка проблемы. На основе исследования проблем аграрного сектора обосновано методический подход к оценке рисков при разработке финансовой политики аграрных предприятий и основные направления по минимизации рисков. *Цель статьи* – заключается в разработке и адаптации научно-методических положений по оценке рисков при формировании финансовой политики аграрных предприятий. *Объект исследования* – финансовая политика ресурсообеспечения аграрных предприятий. *Методы, использованные в исследовании:* логически-содержательный, методы научного познания, индукции, анализа, математического моделирования. *Гипотеза исследования:* наличие зависимости между риском, финансовой политикой и результативностью деятельности аграрных предприятий. *Изложение основного материала.* На основе апробации предложенного методического подхода к оценке рисков деятельности аграрных предприятий определены показатели планового маржинального дохода с учетом потерь от рисков аграрных предприятий Луганской области. *Оригинальность и практическое значение* имеет предложенный научно-методический подход к комплексной оценке влияния риска на эффективность деятельности аграрных предприятий, внедрение которого позволяет идентифицировать риски, спланировать вероятность доходности предприятий и осуществить выбор финансовой политики. *Выводы исследования.* Внедрение предложенной методики имитационного моделирования позволяет оценить уровень угроз факторов риска деятельности аграрных предприятий, которые являются прогнозируемыми, сложно управляемые и разработать меры по обеспечению эффективности реализации финансовой политики.

Ключевые слова:

финансовая политика, ресурсы, аграрное предприятие, имитационное моделирование, маржинальный доход, оценка рисков.

Постановка проблеми. Ефективність реалізації фінансової стратегії аграрних підприємств залежить від раціональної фінансової політики спрямованої на формування та ефективного використання фінансових ресурсів. Фінансова політика повинна бути гнучкою та адаптованою, тобто урахувувати специфічні умови та чинники аграрної сфери: природно-кліматичні, виробничі, ринкові та фінансові, які призводять до ризику втрат економічних вигід. При розробці фінансової політики необхідно брати до уваги ризику, які виникають у період розриву між витратами і випуском продукції. Мінімізація ризиків є одним з основних напрямків стратегії розвитку аграрних підприємств і відповідно, головним завданням фінансової політики. Методи можливої мінімізації не є універсальними, вони залежить від виду ризику. Для ідентифікації ризиків та прогнозування ймовірності втрат економічних вигід, найбільш придатними є використання сучасних методів моделювання. Це обумовлює пошук нових підходів до оцінки ризику на етапі обґрунтування та вибору фінансової політики.

Аналіз досліджень та постановка завдання. На основі результатів дослідження виявлено різнобічність підходів до класифікації ризиків та оцінки їх впливу на окремі сфери діяльності підприємства. Вирішенням питань оцінки забезпечення ресурсами аграрних підприємств та підвищенню ефективності використання ресурсів присвячені дослідження Д. Дема, І. Хищкова, І.А. Бланка, В. Андрійчука, М. Дем'яненко, В. Месель-Веселяк, Г. Підлісецького, Ю. Василенко, Н. Назаренко, І. Суркова, Б. Смагіна [2; 5; 7; 10; 13] та інших вчених.

Значний внесок у вирішення ряду проблем управління і оцінки ризиків діяльності аграрних підприємств зробили М. Браславець, О.Є. Бездітко, О.Є. Гудзь, Л.І.Ріщук, В. Дієсперова [1; 4; 9]. Разом з тим, залишаються невирішеними питання щодо обґрунтування наукових підходів до оцінювання впливу ризиків на ефективність діяльності та формування політики аграрних підприємств.

Мета статті полягає в розробці та адаптації методичних положень щодо комплекс-

ної оцінки ризиків при формуванні політики аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. До основних напрямків розробки фінансової політики аграрних підприємств відносяться: аналіз ресурсозабезпечення; вибір джерел фінансування; оптимізація структури капіталу; оцінка впливу ризиків на ефективність діяльності підприємств; управління обіговими коштами. Серед факторів підвищення ефективності аграрного виробництва, одним з найважливіших є раціональна організація системи забезпечення ресурсами. Рівень ресурсозабезпеченості може бути визначений оптимальним в тому випадку, якщо дозволяє суб'єкту господарювання своєчасно та в повному обсязі сформулювати необхідні трудові, матеріально-технічні, фінансові, природні, біологічні умови на кожному етапі виробничого циклу, не створюючи економічно невиправданих резервів.

Забезпеченість ресурсами визначається сукупністю не тільки кількісних, але і якісних характеристик ресурсів. Ефективність їх використання може бути непродуктивною, зокрема тому, що діяльність підприємств

пов'язана з виникненням різних ризиків, тому потрібна відповідна система управління ризиками.

Ризик – це ймовірність (загроза) втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або появи додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності внаслідок впливу несприятливих обставин [6]. Наслідком настання ризиків неминуче є збиток (недоотримання ресурсів). А збиток негативно вплине на сукупний фінансовий результат підприємства та ефективність використання ресурсів (а деколи, навіть, на їх наявність та якість). Для мінімізації втрат від настання ризиків є необхідність в розробці системі ефективного ресурсозабезпечення сільськогосподарських підприємств на підставі оцінки впливу ризиків на ресурси підприємства.

За результатами дослідження встановлено, що маржинальна дохідність аграрних підприємств залежить від кількості кваліфікованих робітників, суми оборотних активів, площі якісного рілля, власних та позикових фінансових ресурсів (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Коефіцієнти кореляції

Фактори (ресурси)		Коефіцієнт кореляції гухі	t-критерій	Δ
X ₁	Кількість робітників в господарстві, осіб	0,92	34,7	51,9
X ₂	Оборотні засоби, млн.грн.	0,92	17,8	52,1
X ₃	Основні засоби, млн.грн.	0,53	29,4	34,2
X ₄	Площа рілля, га	0,93	23,3	57,7
X ₅	Власні фін.ресурси, млн.грн.	0,91	25,3	42,2
X ₆	Залучені фін.ресурси, млн.грн.	0,97	85,4	215,8

Джерело: розроблено авторами

Перераховані вище ресурси, що забезпечують аграрне виробництво, можна оцінити тільки при їх порівнянні з результатами сільськогосподарського виробництва [8]. Виходячи з наведених розрахунків найбільш тісний зв'язок між маржинальним прибутком та розміром залучених фінансових ресурсів, площею рілля: 0,97 та 0,93 відповідно. І зміна саме цих показників має найбільший вплив на зміну маржинального прибутку. Проте значний вплив мають також кількість робітників в господарстві, розмір оборотних засобів та величина власних фінансових ресурсів. Позитивний зв'язок з маржинальним доходом має розмір основних засобів (0,53), проте серед інших розглянутих ресурсів виробництва

сільськогосподарських підприємств взаємозв'язок є мінімальним.

Побудовані залежності є адекватними, обчислені коефіцієнти кореляції показують виражену тенденцію скорочення результативного показника Y з рівнем надійності 99,99%.

Для оцінки залежності величини витрачених ресурсів на обсяг маржинального прибутку була автором доповнена виробничою функцією Кобба-Дугласа Тінбергената побудована функція:

$$Y = 36,9 \cdot x_1^{0,74} \cdot x_2^{-6,27} \cdot x_3^{-3,5} \cdot x_4^{0,83} \cdot x_5^{6,76} \cdot x_6^{18,86}, (1)$$

де, Y – обсяг маржинального прибутку від реалізації с/г продукції, млн.грн.;

X_1 - кількість робітників в господарстві, осіб.;

X_2 - обігові кошти, млн.грн.;

X_3 - основні засоби, млн.грн.;

X_4 - площа ріллі, га;

X_5 - власні фінансові ресурси, млн.грн.;

X_6 - залучені фінансові ресурси, млн.грн..

З побудованої залежності випливає, що в аграрному виробництві регіону спостерігається негативна тенденція у часі, тобто зниження маржинального доходу. Статистично незначущим є фактор X_1 - кількість робітників в господарстві. Це пов'язано з тим, що в штаті сільських, лісних та мисливських господарств за останні роки відбулося значне скорочення з 17,9% до 5,5% від всього економічно активного населення країни. Це пояснюється тим, що сучасні агротехнології капіталомісткі і мають дуже низьку трудомісткість: п'ять робочих місць на 1000 гектарів. Крім того, значний вплив на ефективність кадрів має середня заробітна плата галузі сільського господарства (64% від середньої по Україні), що не сприяє залученню у сільськогосподарське виробництво висококваліфікованих працівників. Зазначимо, що сільське господарство має найнижчий рівень робітників з вищою освітою (11,6%) у порівнянні з іншими галузями народного господарства. Для поліпшення ситуації на аграрних підприємствах, доцільно буде впровадити гідну систему мотивації праці з урахуванням виплати достойної заробітної плати і наявності гнучкої системи соціальних пільг. Сучасні технології рослинництва призводять до подальшого зростання вимог щодо якості

трудових ресурсів, шляхом зменшення їх кількості та зростанням ціни на них.

Розглянуті вище ресурси виробництва є найбільш значущими та мають чіткий кількісний вимір, а тому піддаються досить простому обчисленню впливу зміни їх складу, структури, якості на кінцевий результат. Враховуючи специфіку сільського господарства, пов'язану з біологічними і природними процесами, галузь знаходиться в прямій залежності від кліматичних факторів, залучення у виробництво людини, землі, рослин, тварин, різноманітного за своїм складом і призначенням оборотного капіталу [12]. Оскільки наведені фактори безпосередньо вплинуть на кінцевий результат діяльності підприємства необхідно обчислити та урахувати їх вплив для подальшого прийняття ефективних управлінських рішень при можливому настанні прогнозованих сценаріїв.

Оскільки чітко визначити дані по кліматичним, біологічним, природним ризикам неможливо, за допомогою імітаційного моделювання змодельємо вплив по зазначеним факторам на маржинальну дохідність підприємства в галузі рослинництва.

Для визначення ризику необхідно оцінити очікувані результати з деякою ймовірністю втрат. Один із способів передбачити ризик недосягнення заданого рівня маржинального доходу є дослідження на основі методів імітаційного моделювання. Чим більше дельта розриву, тим більша ймовірність втрат економічних вигід. За допомогою експертів було встановлено інтервали значень очікуваних результатів та обсягів виробництва (табл. 2).

Т а б л и ц я 2

Очікувані результати

Показник	Одиниці виміру
Несприятливі кліматичні умови:	від 1 до 25 грн. на од. продукції
- недостатність опадів, (MS)	
- несприятливий температурний режим, (LS)	від «-1» до 5 грн. на од. продукції
- зниження якості ріллі, (RMS)	від 2 до 9 грн. на од. продукції
Обсяг виробництва, (PL)	від 15 000 до 35 000 од. продукції
Маржинальний дохід $(MS+LS+RMS) \times PL$	512 500 грн.

Джерело: розроблено авторами

З наявних інтервалів передбачених ризиків визначено множену точечних значень вихідних параметрів та розрахуємо множину точечних значень результативного показника. Використовуючи 90-вий довірчий інтервал з кривою нормального розподілу. В одному 90

відсотковому довірчому інтервалі налічується 3,29 стандартних відхилення.

За допомогою генератора випадкових чисел для кожного ризику в межах прогнозованих експертами інтервалів значень проведемо розподіл величини маржинального доходу для 100 випадкових нормального розпо-

ділу значень. Результати розподілу можливих ймовірностей реалізації за першим фактором ризику наведені в табл. 3.

Розраховані прогнознi дані вказують на те, що з найбільшою вірогідністю заданий ризик зменшить маржинальну дохідність на 11-

15 грн. на одиницю продукції. Питома вага цього показника в загальній структурі становить 28%. А, найменші витрати, менше 1 грн., нажалі можливі лише з ймовірністю 3% (рис. 1).

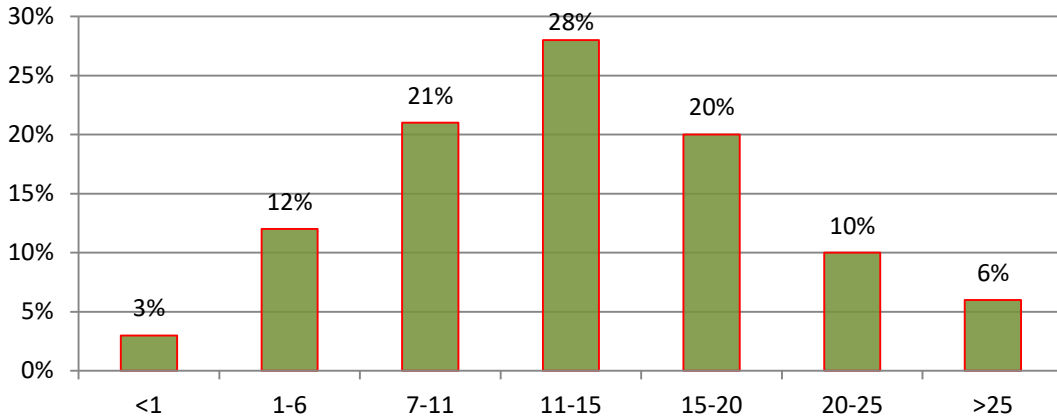

Рис. 1. Ймовірність розподілу MS за діапазонами значень

Джерело: розроблено авторами

Побудуємо таблицю результатів використовуючи довірчі інтервали ризиків MS, LS, RMS и PL на підставі підрахунків за допомогою імітаційного моделювання моделюючи 10000 можливих варіантів, використовуючи програмний продукт AnyLogic, дискретно-подійного моделювання (табл.3). Таким чином, розподілено вплив ризику, на отримання маржинального доходу у встановлених діапазонах суми доходу. Так, наприклад, вплив трьох прорахованих ризиків на отримання запланованого маржинального доходу в розмірі 512 500 грн. (табл. 2) становить 24,3%. Для досягнення мінімального (з розрахованих варіантів) рівня доходності 200 тис. грн.. вплив зазначених ризиків є мінімальним і становить менше 1%.

На рис. 2 наочно представлені можливі варіанти маржинального доходу в наслідок впливу ризиків. По осі абсцис розміщено інтервали розміру маржинального доходу, а по осі ординат – рівень ризику.

Кінцеві результати використання програмного продукту AnyLogic, дискретно-подійного моделювання для визначення розміру впливу ризиків на маржинальний дохід наведено в табл. 4.

Отримані результати являють собою змістовну оцінку ризиків, які характерні для аграрних підприємств і є складними для обчислення традиційними методами.

Було встановлено, що для досягнення планового розміру доходу рівень ризику є максимально високим – 24,3%, проте, для досягнення більшого рівня маржинального доходу, вплив зазначених ризиків зменшується.

Аналітичне дослідження зміни динаміки маржинального доходу аграрних підприємств Луганської області за умов настання передбачених ризиків наведено в табл. 5.

Таким чином, виходячи з наведених розрахунків, найбільший вплив на негативну динаміку планового маржинального доходу від недостатності опадів, несприятливих температурних режимів, погіршення якості рілля спостерігаємо на підприємствах СФГ Колос, ТОВ ЛотуреАгро.ПП Агрофірма (11,3%). Найменших втрат від даних загроз спостерігається в ТОВ Комунарське та ТОВ Іллірія (0,8%). Проведений аналіз ризиків дозволяє своєчасно реагувати на ситуації та прийняти обґрунтовані оптимальні рішення з метою мінімізації втрат та збереження ресурсів.

Таблиця 3

Зміна маржинального доходу внаслідок впливу ризиків

Можливі варіанти	Недостатньо опадів, грн.	Несприятливий температурний режим, грн..	Погіршення якості рілля, грн.	Обсяг виробництва, одиниці продукції	Маржинальний дохід
1	2	3	4	5	6
90%-вий	від 1 до 25	від «-2» до 5	від 2 до 9	від 15 000 до 35 000	-
1	5,4	4,4	8,2	24 232	436 974

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6
2	12,6	3,2	6,0	27 820	607 613
3	15,8	3,4	5,9	18 698	468 191
4	9,5	2,9	3,5	14 613	232 248
5	22,1	3,3	8,6	22 434	764 028
6	15,1	3,5	10,8	27 580	810 997
7	10,9	4,1	3,4	18 314	336 246
8	16,4	0,3	7,6	20 380	496 195
9	27,2	0,5	3,2	15 106	464 934
10	6,5	4,8	0,9	18 653	227 404
11	18,5	-0,5	0,6	12 966	242 498
12	5,9	0,5	4,0	21 952	228 694
13	13,2	0,8	3,8	34 334	613 940
14	18,6	3,2	6,5	39 179	1 111 549
15	21,3	1,6	8,0	32 549	1 006 983
...					
9999	17,0	4,9	3,1	28 658	718 051
10000	22,1	1,2	5,1	21 183	599 323

Джерело: розроблено авторами

Таблиця 4

Ймовірність отримання запланованого маржинального доходу з урахуванням ризиків

Розмір маржинального доходу, тис. грн.	Рівень впливу ризиків, %
<200	0,8
200-300	2,5
300-400	11,3
400-500	18,4
500-600	24,3
600-700	15,8
700-800	14,8
800-900	5,9
900-1000	4,2
>1000	2

Джерело: розроблено авторами

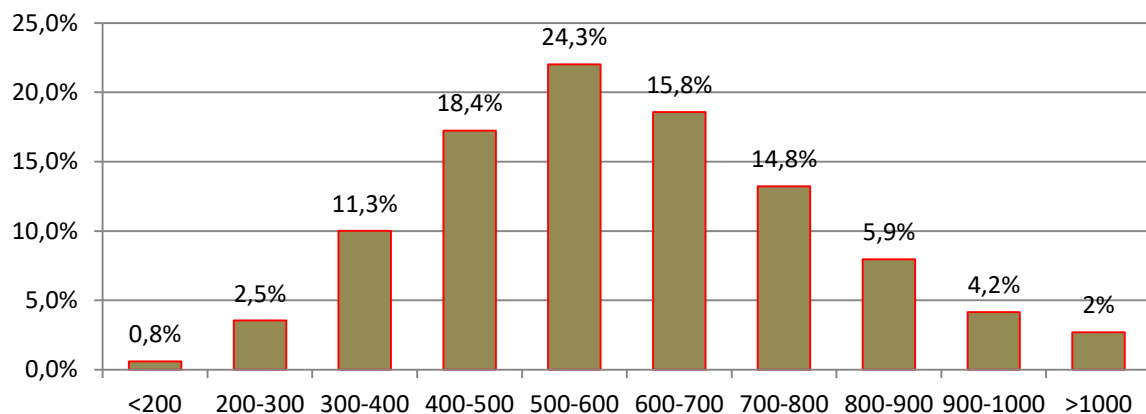

Рис. 2. Розподіл маржинального доходу за інтервалами значень з урахуванням ризиків

Джерело: розроблено авторами

За результатами дослідження, визначено основні заходи щодо фінансової політики мінімізації ризиків аграрної галузі:

Оптимізація структури капіталу за рахунок залучення партнерських програм та державної підтримки галузі;

Варіанти маржинального доходу з урахуванням втрат від ризиків для аграрних підприємств Луганської області

№ п/п	Підприємства	Маржинальний дохід у звітному періоді, тис. грн.	Маржинальний дохід у плановому періоді, тис. грн	Розмір втрат від настання складнопрогнозованих ризиків, тис. грн.	Маржинальний дохід у плановому періоді з урахуванням ризиків, тис. грн
1.	ТОВІллірія	144,8	202,72	1,6	201,12
2.	СФГ Колос	269,3	350,1	39,56	310,54
3.	ТОВВалуїсть МТС	4295,3	5583,9	111,68	5472,22
4.	ТОВЛотуре Агро	279,0	362,7	40,99	321,71
5.	ТОВ РССП	1641,9	1969,2	39,38	1929,82
6.	ТОВМирне Плюс	4552,0	5917,6	118,35	5799,25
7.	ТОВСельхозхімія	2538,0	3045,6	60,91	2984,69
8.	ТОВУкраїна	2759,2	3173,08	63,44	3109,64
9.	ПП Агро	234874,4	270105,6	5402,11	264703,49
10.	ПСПА Флінт	2791,3	3349,56	66,99	3282,57
11.	ТОВЛугань	4429,0	4600,0	92,0	4508,0
12.	ТОВСтепове	2986,9	3150,5	63,01	3087,49
13.	ТОВАвіс	28452,7	36988,51	739,8	36248,71
14.	ТОВНебулон	1578,7	1895,0	37,9	1857,1
15.	ФГ Гарант	1654,1	1984,8	39,7	1945,1
16.	ПП Агрофірма	270,6	310,0	35,03	274,97
17.	ТОВОлекс	772,5	950,5	39,92	910,58
18.	ТОВ АБТ	1933,0	2000,0	40,0	1960,0
19.	ПП Провальє	3155,0	3786,0	75,72	3710,28
20.	ПП Селянин	1627,0	1800,0	36,0	1764,0
21.	ТОВКомунарське	-561,0	150,0	1,2	148,8

Джерело: розроблено авторами

підвищення ефективності використання обігового капіталу; формування ефективної кредитної політики; техніко-технологічна модернізація виробництва, освоєння високопродуктивних та ресурсозберігаючих технологій; збільшення застосування збалансованих мінеральних добрив, використання кліматично-адаптованих сортів та гібридів, страхування врожаю; підвищення кваліфікації персоналу та мотивація; удосконалення системи землеволодіння, а саме: системи обробки ґрунтів, внесення добрив, меліоративних заходів, захисту ґрунтів, дотримання сівоборотів; диверсифікація каналів реалізації продукції, проведення маркетингових досліджень ринку, розширення взаємовигідних відносин зі стратегічними партнерами, створення оптимальних резервів по базовим ресурсам.

Впровадження системи заходів спрямованих на мінімізацію ризиків, сприятиме підвищенню ефективності фінансової політики діяльності аграрних підприємств.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Фінансова політика вітчизняних аграрних підприємств є недосконалою, оскільки не має достатньої науково-методичної основи

та не враховує інноваційні методи та технології розвитку, що використовуються в міжнародній практиці. В цьому зв'язку виникає потреба в прогнозуванні ризиків діяльності аграрних підприємств та їх урахуванні при формуванні фінансової політики.

Запропонована методика дозволяє оцінити рівень загроз факторів ризику аграрних підприємств, які є прогнозованими, складно керувати та здійснити вибір раціональної фінансової політики. Результати впровадження методики оцінки ризиків підтверджують її адаптивність та доводять: високий рівень фінансової забезпеченості ресурсами є умовою підвищення ефективності діяльності та розвитку аграрних підприємств.

Література

1. *Бездітко О. Є.* Управлінські аспекти ризик-менеджменту сільськогосподарських підприємств / О.Є. Бездітко // Вісник ЧДТУ. – 2012. – Вип. 29. – Т. 3. – С. 58–63.
2. *Бланк И. А.* Финансовая стратегия предприятия / И. А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 2008. – 720 с.

3. Вишнеvsька О. М. Ресурсний потенціал підприємництва / О. М. Вишнеvsька // Економіка АПК. – 2008. – № 12. – С. 32–37.

4. Гудзь О. Є. Ризики в системі управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств / О. Є. Гудзь // Агроінком. – 2007. – № 5. – С. 92–95.

5. Дем'яненко М. Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку / М. Я. Дем'яненко // Економіка АПК. — 2007. — № 5. — С. 4–13.

6. Зінчук Т. Ю. Складові прибуткового ризику та їх взаємозв'язок на прикладі виробництва пшениці / Т. Ю. Зінчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2010. – Вип. 154. – Ч.3. – С.79–86

7. Месель-Веселяк В. Я. Фінансування виробництва в сільськогосподарських формуваннях / В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 18–23

8. Miccolis J. Enterprise Risk Management. An Analytic Approach A Tillinghast – Towers Perrin Monograph Parsippany / J. Miccolis, S. Shah. – N. J., 2001. – 38 p.

9. Ріщук Л. І. Підхід щодо розробки програми управління ризиками на підприємстві / Ріщук Л. І., Кушлик О. Ю. // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : збірник наукових праць. – 2015. – № 1(8), Т. 2. – С. 77–82.

10. Підлісецький Г. Економічні проблеми технічного забезпечення сільського господарства / Г. Підлісецький, В. Товстопят // Економіка України. – 2008. – №11. – С. 81–87.

11. Прохорова В. В. Ресурсний потенціал економічного зростання / В. В. Прохорова // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2009. – № 28. – С. 120–125.

12. Чирва О. Г. Основные инструменты минимизации рисков в сельском хозяйстве / О. Г. Чирва, Н. М.Осьмеркина // Карельский научный журнал. – 2014. — № 3. — С. 88–92.

13. Фінансова політика в аграрному секторі економіки: стан та перспективи»: монографія / [І. В. Абрамова, О. М. Віленчук, Д. І. Дема та ін.]; за ред. проф. Д. І. Деми. – Житомир: ЖНАЕУ, 2015. – 364 с.

References

1. Bezditko, O. (2012). Management Aspects of Risk-Management of Agricultural Enterprises. Bulletin of ChSTU, Vol. 29, 3, 58–63.

2. Blank, I. (2008). Financial state-gia enterprise. Kyiv: Nika-Center, 720.

3. Vishnevskaya, O. (2008). Resource on the potential of entrepreneurship. Economics of agriculture, 12, 32–37.

4. Gudz, O. (2007). Risks in the system of management of financial resources of agricultural enterprises. Agroink, 5, 92–95.

5. Demyanenko M. Ya. Financial problems of formation and development of the agrarian market / M. Ya. Demyanenko // Economics of agriculture. - 2007. - № 5. - P. 4 - 13.

6. Zinchuk, T. (2010). The components of profit risk and their relationship in the example of wheat production. Scientific Bulletin of the National University of Bio-resources and Environmental Management of Ukraine, Vol. 154. P. 3, 79–86.

7. Mesel-Veselyak, V. (2008). Financing production in agricultural formations. Economica APC, 5, 18 23.

8. Miccolis, J. & Shah S. (2001). Enterprise Risk Management. An Analytic Approach A Tillinghast. Towers Perrin Monograph Parsippany. New Jersey, 38.

9. Rishchuk, L. & Kushlyk, O. (2015). I An Approach to Developing a Risk Management Program at an Enterprise. Problems and Prospects for Business Development: Collection of Scientific, 1(8), Vol. 2, 77–82.

10. Podlisetsky, G. & Tovstopyat, V. (2008). Economic problems of agricultural technical support. Economy of Ukraine, 11, 81-87.

11. Prokhorov, V. (2009). Resource Potential of Economic Growth. Scientific Bulletin of Uzhgorod University, 28, 120–125.

12. Chirva, O. & Osmerkin, N. (2014). Basic tools for risk minimization in agriculture. Karelian Scientific Journ, 3, 88–92.

13. Abramova, I. & Vilenchuk, O. & Dem, D. (2015). Financial Policy in the Agricultural Sector of the Economy: Status and Prospects. Zhytomir: ZhNAEU, 364.

Стаття надійшла
до редакції : 18.07.2019 р.

Стаття прийнята
до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Костирко Л. А. Оцінка ризиків при формуванні фінансової політики аграрних підприємств / Л. А. Костирко, Т. В. Солomatina // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 48–55.

СТВОРЕННЯ БАНКІВСЬКИХ КЛАСТЕРІВ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ІННОВАЦІЙНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.07

Постановка проблеми. Більшість розвинутих країн світу сьогодні пов'язують довгострокове стійке економічне зростання з переходом на інноваційний шлях розвитку, тому проблема створення та забезпечення ефективного функціонування інноваційних кластерних структур, зокрема банківських, наразі є вкрай актуальною. *Метою статті є* узагальнення теоретико-методологічних положень щодо створення банківських кластерних структур для підвищення інноваційності банківської системи України. *Предмет дослідження* – формування та функціонування інноваційних банківських кластерів в Україні. *Методи, використані в дослідженні:* логічно-змістовний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, кластерний аналіз тощо. *Гіпотеза дослідження.* Наявність необхідності формування інноваційних банківських кластерів для підвищення інноваційності та конкурентоспроможності банківської системи України. *Виклад основного матеріалу.* Проаналізовано визначення понять «інноваційний кластер» і «банківські інновації», визначено, що банківські інновації в Україні зараз спрямовані переважно на створення нових або модернізацію існуючих банківських продуктів та послуг та на розвиток автоматизованих банківських систем. Визначено переваги створення інноваційних банківських кластерів та розроблено алгоритм здійснення кластерного аналізу банків і алгоритм створення інноваційних банківських кластерів. *Оригінальність та практичне значення дослідження* полягають в розробленні алгоритму здійснення кластерного аналізу банків і алгоритму створення інноваційних банківських кластерів, що дозволяє визначити послідовність дій, необхідних для формування кластерних структур. *Висновки дослідження.* Охарактеризовано перспективи створення інноваційних банківських кластерів та розроблено алгоритм здійснення кластерного аналізу банків і алгоритм створення інноваційних банківських кластерів, що дозволить сформувати інноваційний банківський кластер, який забезпечить тісну взаємодію між членами кластеру й генерацію нових ідей, дасть змогу підвищити іноваційність виробництва та процесу надання банківських послуг.

Ключові слова:

алгоритм, банківські інновації, інноваційні банківські кластери, кластерний аналіз, перспективи.

BANKING CLUSTERS CREATION FOR UKRAINE BANKING SYSTEM INNOVATIVITY INCREASING

Formulation of the problem. Today most developed countries associate long-term sustainable economic growth with the transition to innovative path of development, so the problem of creating and ensur-

¹ **Татар Марина Сергіївна**, канд. екон. наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Tatar Maryna, Ph.D. in Economics, Associate professor of the Finance Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1111-7103

e-mail: marina.sergeevna.tatar@gmail.com

² **Нужнова Юлія Анатоліївна**, канд. наук держ. упр., доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Nuzhnova Yulia, Ph.D. in Public Administration, Associate Professor of the Finance Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-2939-6435

e-mail: nughnoww@rambler.ru

³ **Косяк Олексій Олегович**, магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Kosyak Oleksiy, Master's degree of Finance, Banking and Insurance Specialty of National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-6558-1139

e-mail: alekseykosyak94@gmail.com

ing the efficient functioning of innovative cluster structures, in particular banking, is extremely urgent. *The aim of the research* is systematization of theoretical and methodological provisions on the creation of banking cluster structures to enhance the innovativeness of Ukraine banking system. *The subject of the research* is formation and functioning of innovative banking clusters in Ukraine. *The methods of the research*: meaningful method, comparison method, induction and deduction methods, cluster analysis, etc. *The hypothesis of the research*. There is a need to create innovative banking clusters to increase the innovativeness of the Ukraine banking system. *The statement of basic materials*. The definitions of the term “innovation cluster” and “banking innovations” are analyzed. It is determined that banking innovations in Ukraine are aimed mainly at creating new or modernizing existing banking products and services and developing automated banking systems. The advantages of creation of innovative banking clusters are characterized and algorithm of banks cluster analysis realization and algorithm of innovative banking clusters creation are developed. *The originality and practical significance of the research* are algorithm of banks cluster analysis realization and algorithm of innovative banking clusters creation, which makes possible to determine the sequence of actions required for cluster structures formation. *Conclusions and perspectives of further research*. Prospects of creation of innovative banking clusters are characterized and algorithm of banks cluster analysis realization and algorithm of innovative banking clusters creation are developed. These algorithms will ensure close interaction between the cluster members and the generation of new ideas, will increase the innovativeness of the production and providing of banking services.

Key words:

algorithm, banking innovations, innovative banking clusters, cluster analysis, prospects.

СОЗДАНИЕ БАНКОВСКИХ КЛАСТЕРОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННОСТИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Постановка проблемы. Большинство развитых стран мира сегодня связывают долгосрочный устойчивый экономический рост с переходом на инновационный путь развития, поэтому проблема создания и обеспечения эффективного функционирования инновационных кластерных структур, в частности банковских, в данный момент является крайне актуальной. *Целью статьи* является обобщение теоретико-методологических положений по созданию банковских кластерных структур для повышения инновационности банковской системы Украины. *Предмет исследования* – формирование и функционирование инновационных банковских кластеров в Украине. *Методы, используемые в исследовании*: логически-содержательный метод, метод сравнения, методы индукции и дедукции, кластерный анализ и др. *Гипотеза исследования.* Наличие необходимости формирования инновационных банковских кластеров для повышения инновационности и конкурентоспособности банковской системы Украины. *Изложение основного материала.* Проанализированы определения понятий «инновационный кластер» и «банковские инновации», определено, что банковские инновации в Украине сейчас направлены преимущественно на создание новых или модернизацию существующих банковских продуктов и услуг, на развитие автоматизированных банковских систем. Определены преимущества создания инновационных банковских кластеров и разработан алгоритм осуществления кластерного анализа банков и алгоритм создания инновационных банковских кластеров. *Оригинальность и практическое значение исследования* заключаются в разработке алгоритма осуществления кластерного анализа банков и алгоритма создания инновационных банковских кластеров, что позволяет определить последовательность действий, необходимых для формирования кластерных структур. *Выводы исследования.* Охарактеризованы перспективы создания инновационных банковских кластеров и разработан алгоритм осуществления кластерного анализа банков и алгоритм создания инновационных банковских кластеров, что позволит сформировать инновационный банковский кластер, который обеспечит тесное взаимодействие между членами кластера и генерацию новых идей, позволит повысить инновационность производства и процесса предоставления банковских услуг.

Ключевые слова:

алгоритм, банковские инновации, инновационные банковские кластеры, кластерный анализ, перспективы.

Постановка проблеми. Наразі в Україні відбувається активна модернізація банківської системи шляхом упровадження інновацій, які спрямовані головним чином на розвиток дистанційного банківського обслугову-

вання, удосконалення інформаційно-комунікаційних та комп’ютерних технологій для створення єдиного інформаційно-економічного простору банківської системи України, а також на управління ризиками і

формування системи інформаційної безпеки в банківському секторі. Проте аналіз тенденцій розвитку банківської системи за 2014-2018 рр. показує, що кількість банків в Україні у 2018 р. суттєво зменшилася порівняно з 2014 р. Зокрема, у 2014 р. в Україні було зареєстровано 162 банки, у 2018 р. залишилося лише 77 банків, що свідчить про негнучкість та збитковість діяльності банків, незадовільну якість управління, яка не завжди відповідає рівням розвитку банківських систем розвинутих країн світу. Для забезпечення виживання на ринку, стабільної діяльності банків й підвищення їх конкурентоспроможності необхідне посилення інноваційних процесів й економічної ефективності інноваційної діяльності банків, спрямованих на зростання прибутковості при допустимому рівні ризику, а також формування інноваційних банківських кластерів як фактора забезпечення інноваційності економіки України на шляху до євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізом розвитку кластерів займалися багато вітчизняних та закордонних науковців, зокрема І. Брикова, М. Войнаренко, А. Єрмишина, О. Канищенко, С. Соколенко, Є. Монастирний, Е. Бергман, М. Портер, Е. Фезер, Г. Хасаєв тощо.

В свою чергу дослідженню теоретико-методологічних та практичних аспектів фор-

мування інноваційних кластерів в контексті активізації інноваційної діяльності присвячені праці таких зарубіжних вчених як А. Брувер, Е. Леммер, А. Маршал, а також українських вчених М. Войнаренко, В. Геєць, Д. Лук'яненко, В. Новицький, С. Соколенко, М. Тимчук, А. Філіпенко тощо. Однак, бажано більш детально охарактеризувати проблеми та перспективи створення інноваційних банківських кластерів та розробити алгоритм здійснення кластерного аналізу банків і алгоритм створення інноваційних банківських кластерів.

Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних положень щодо створення банківських кластерних структур для підвищення інноваційності банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою створення інноваційних банківських кластерів є підвищення конкурентоспроможності банків-членів кластеру внаслідок здійснення взаємного співробітництва, проведення наукових досліджень щодо створення інноваційних продуктів, впровадження інновацій, освіти, навчання і заходів політики підтримки. Концепція інноваційних кластерів має різні значення в різних країнах і у різних дослідників (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Визначення поняття «інноваційний кластер»

№ п/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Бірюков А.І.	Інноваційний кластер – цілеспрямовано сформована група суб'єктів, що функціонують на базі центрів генерації наукових знань і бізнес-ідей, підготовки висококваліфікованих фахівців
2	Єжакова Н.В.	Інноваційний кластер – інтегрований осередок генерації наукових знань, ідей, центрів підготовки висококваліфікованих кадрів, які випускають інноваційну і наукомістку продукцію, що має довгострокові конкурентні переваги
3	Мігранян А.А., Разуєв І.Г., Дивак В.В.	Інноваційний кластер – об'єднання різних організацій (промислових компаній, вищих навчальних закладів, технопарків і бізнес-інкубаторів, науково-дослідних центрів і лабораторій, банківських і позабанківських кредитних організацій, інвестиційно-інноваційних компаній, венчурних фондів, органів державного управління, громадських організацій і т.д.), яке дозволяє використовувати переваги внутрішньофірмової ієрархії та ринкового механізму, що дає можливість більш швидко та ефективно розподіляти нові знання, наукові відкриття та винаходи
4	Олійник А.Д.	Інноваційний кластер – упорядкована, добровільно об'єднана сукупність економічних суб'єктів, які здатні проектувати та виготовляти спеціалізовану конкурентоспроможну на світовому ринку продукцію

Продовження табл. 1

1	2	3
5	Монастирний Є.О., Шовкалюк В.С.	Інноваційний кластер – цілісна система підприємств та організацій з виробництва готового інноваційного продукту, що включає весь інноваційний ланцюг від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та дистрибуції готової продукції
6	Кузьміна Ю.Д.	Інноваційний кластер – механізм стратегічної взаємодії підприємств, дослідних організацій, університетів, венчурних фондів та інших посередницьких структур, що забезпечує синергетичний ефект взаємної підтримки виробництва нової інноваційної продукції та послуг
7	Саяпіна К.В.	Інноваційний кластер – група інноваційних стартапів, малих, середніх і великих суб'єктів господарювання, а також науково-дослідних центрів, що діють у певній галузі, де стимулювання до ведення інноваційної діяльності відбувається шляхом постійної активної взаємодії, спільного використання наявних ресурсів, обміну знаннями та досвідом, а також завдяки передачі технологічних особливостей, системності та розповсюдження інформації серед усіх учасників кластера з урахуванням існуючого інноваційного потенціалу та інноваційного потенціалу розвитку

Джерело: узагальнено авторами на підставі [1, 2, 2, 4, 5, 6, 7]

Національний банк України ще у 2015 р. перейшов на кластерний підхід щодо нагляду за банками, які поділено на кластери за схожими бізнес-моделями, профілями ризиків та характером здійснюваних операцій чи іншими притаманними ознаками [8].

Наразі пропонується створення інноваційних банківських кластерів з метою об'єднання банків, найбільш спроможних до банківських інновацій.

Авторами пропонується кластеризація банків на такі групи:

– інноваційно-активні банки – банки, які вже протягом тривалого періоду часу активно впроваджують інноваційні банківські продукти і послуги;

– банки, потенційно здатні до інновацій, однак, які внаслідок деяких причин не здійснюють активну інноваційну діяльність;

– банки, не спроможні до інновацій – банки, які характеризуються неплатоспроможністю та збитковістю, незадовільною структурою балансу тощо.

Зазначимо, що сьогодні в Україні найбільш інноваційно-активними банками є «ПриватБанк», «Райффайзен банк Аваль», «Альфа-Банк», «ОТП Банк», які вже більше десятиріччя виділяються поміж інших банків наданням інноваційних продуктів, зокрема SMS-банкінгу та Інтернет-банкінгу [8].

Для всебічного розуміння і правильного поділу банків на інноваційно активні, потенційно здатні до інновацій та неспроможні до інновацій слід проаналізувати суть банківських інновацій (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення поняття «банківські інновації»

№ п/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Сгоричева С.Б.	Банківські інновації у вузькому значенні – це впровадження нових або суттєво вдосконалених банківських продуктів і послуг, які відповідають існуючим або потенційним фінансовим потребам клієнтів, власним інтересам банку та вимогам банківського законодавства, надають зацікавленим сторонам додаткові вигоди та є результатами банківського інжинірингу. У широкому розумінні – це процес створення додаткової цінності для клієнтів, працівників та власників банку шляхом внесення якісних змін в усі сфери його діяльності – продукти, послуги, процеси, бізнес-моделі та стратегії, що стали результатом практичної реалізації нових ідей, знань та стороннього досвіду

1	2	3
2	Кривич Я. М.	Банківські інновації – це результат діяльності банку, спрямований на створення нових продуктів та технологій, а також інноваційних методів управління банківською установою з метою отримання додаткових доходів та конкурентних переваг. Поняття інновації може бути застосовано до всіх нововведень у всіх сферах функціонування банку, що дасть змогу досягнути визначеного позитивного економічного або стратегічного ефекту (приріст клієнтської бази, збільшення частки ринку, скорочення витрат на проведення певного виду операцій тощо)
3	Балабанов І.Т.	Банківська інновація – це реалізований у формі нового банківського продукту чи операції кінцевий продукт інноваційної діяльності. Таке трактування вузьке й не охоплює напрям удосконалення технологій. Ураховуючи той факт, що на ринку представлений широкий спектр банківських послуг та продуктів, більшої уваги потребують саме технології, які використовуються банками для надання послуг. Їх безпечність, надійність, швидкість є запорукою ефективної діяльності банку.
4	Лаврушин О.І., Матвійчук Н.М.	Банківська інновація – синтетичне поняття про діяльність банку у сфері інноваційних технологій, спрямована на отримання додаткових доходів у процесі створення сприятливих умов формування і розміщення ресурсного потенціалу за допомогою нововведень, які сприяють клієнтам в отриманні прибутку
5	Меда Н.С.	Банківські інновації – кінцевий результат процесу модернізації всіх боків діяльності банку, що полягає в удосконаленні банківських послуг, бізнес-процесів, сервісу, організації, управління та маркетингу для досягнення конкурентних переваг на ринку.
6	Погореленко Н.П.	Банківські інновації – зміни, обумовлені застосуванням віртуальних банківських і фінансових технологій, таких як управління банківським рахунком, розрахунки готівкою, електронний підпис, комплексне використання нових інформаційних і комунікаційних технологій для електронного і змішаних (традиційного і нового) маркетингу тощо; зміни, пов'язані з оптимізацією банківської мережі: розосередження й організаційний поділ банку, зміни у філіях і філіальній мережі; зміни в кваліфікації працівників: продукт-менеджер, консультант, фахівець із трансакцій і консультацій; зміни щодо структурно-технологічної перебудови діяльності банку: збір, збереження й аналітична обробка внутрішньої інформації, нові можливості внутрішнього контролю й аудита; зміни, обумовлені появою нових банківських продуктів (послуг) на базі нових технологій

Джерело: узагальнено авторами на підставі [9, 10, 11, 12, 13, 14]

О. В. Золотарьова вважає, що причиною появи банківських інновацій, з одного боку, є підтримка банком стійкого зв'язку з клієнтами, яка заснована на партнерських відносинах. Це означає, що банки турбуються не тільки про збереження, а й про примноження капіталу своїх клієнтів. Досягають вони цього тим, що пропонують інноваційні продукти, які, своєю чергою, сприяють розширенню напрямів їх діяльності, зниженню витрат, розвитку ділової активності і підвищенню прибутковості [15]. З іншого боку, передумовою появи банківських інновацій є конкуренція між банківськими та іншими фінансовими

інститутами в умовах постійного розвитку фінансового ринку.

У міжнародній практиці зазвичай виділяють наступні види банківських інновацій:

- банківський продукт на нових сегментах ринку;
- інновації як освоєння напрямів діяльності у нових сферах фінансового ринку;
- нові методи управління готівкою та використання нових інформаційних банківських технологій;
- модифіковані послуги фінансового посередництва, спрямовані на зниження опе-

раційних витрат та більш ефективне управління активами та зобов'язаннями;

– нові продукти в традиційних сегментах капіталів [16].

Отже, аналіз визначення поняття банківських інновацій дозволяє виділити такі основні їх ознаки:

– новизна споживчих властивостей продукту, поліпшення якості банківських продуктів і послуг, що дозволяє збільшити частку ринку і доходи банку;

– підвищення продуктивності праці завдяки поліпшенню операційної, фінансової, маркетингової, технологічної, кадрової, організаційної діяльності банків;

– підвищення інтенсивності діяльності внаслідок зниження витратності банківської діяльності, зокрема ресурсів (фінансових, людських, матеріальних) на одиницю активів;

– зниження ризиків і підвищення ліквідності банківських інноваційних продуктів;

– практичне впровадження новацій, нововведення та вихід інновацій на конкурентний ринок;

– підвищення ефективності діяльності, конкурентоспроможності та сприяння виходу на новий рівень розвитку;

– посилення глобалізаційних факторів, зростання міжнародного характеру інновацій, зокрема цьому сприяють інновації, пов'язані з технологіями дистанційного обслуговування тощо.

Банківські інновації в Україні зараз спрямовані переважно на створення нових або модернізацію існуючих банківських продуктів та послуг та на розвиток автоматизованих банківських систем.

Найбільш розповсюдженими є такі види вітчизняних інноваційних банківських продуктів:

– мобільний банкінг, завдяки якому можна здійснити більшість операцій із власними рахунками, який відкриває великий спектр послуг, зокрема, залишок по рахунку, платежі, перекази коштів, кредити однієї фізичної особи іншій тощо. За допомогою NFC-чипів, які вбудовані у телефон, буде відбуватися ідентифікація клієнта, тому зникне потреба в паспорті, тому що ідентифікація клієнта банком стане можливою лише за допомогою телефону. Сьогодні ця тенденція з'явилася на ринках США і Європи, де ідентифікація вже відбувається навіть за адресою електронної пошти клієнта;

– Інтернет-банкінг – ключова новація майбутнього десятиліття, яка сьогодні пропонується клієнтам більшістю банків. Україна входить у топ-10 країн Європи за кількістю користувачів, але через низьке проникнення в регіони все ще має значний потенціал зростання Інтернет-аудиторії у майбутньому. Для банків це відкриває великі можливості, тому експерти роблять основну ставку саме на розвиток віддаленого банкінгу;

– «зона 24» – за допомогою цього продукту клієнт може самостійно керувати своїми рахунками, одержувати консультацію фахівця call-центру, залишати заявку на одержання послуги, записатися на обслуговування в будь-яке відділення банку. Практично кожна «зона 24» оснащена банкоматом, модулем поповнення готівкою CashIn, телефоном доступу до інформаційної служби. Цей напрямок банківської діяльності продовжує удосконалюватися;

– електронний залишок – упровадження даної послуги в касах банку дозволяє скоротити витрати на обіг монет, оскільки залишок менше однієї гривні зараховується на рахунок мобільного телефону клієнта або у вигляді електронного ваучера;

– POS-термінали в торговельних мережах – на відміну від західних країн вони не призвели до глобальної революції в українському безготівковому просторі. Однак сьогоднішні 15 % безготівкових операцій з платіжними картками все-таки змушують банкірів вірити в посилення цього тренду в найближчі п'ять років. У майбутньому POS-термінали будуть установлювати самі торговці, оскільки в оплату будуть прийматися не пластикові картки, а інформація з NFC-чипів, вбудованих у телефон. Тим часом термінали самообслуговування, що з'явилися кілька років тому, набирають популярності як у банківських відділеннях, так і за їхніми межами [18].

– освоєння нового сегмента – банкінгу через соціальні мережі.

Інновації у розвитку автоматизованих банківських систем сприяли поділу зазначених систем на три рівні:

1. OLTP (англ. online transaction processing – оперативне виконання транзакцій) – сукупність модулів забезпечення поточної операційної роботи банку і є основою автоматизації банківської діяльності.

2. OLAP (англ. online analytical processing – оперативний аналіз) – система аналітичної обробки даних, яка має на меті виконання операцій з агрегування та консолідації інформації, розрахунку фінансових показників, виявлення асоціативних зв'язків, здійснення фінансового аналізу, формування звітів для менеджерів банку тощо. Цей рівень для ефективного функціонування потребує створення Data Warehouse – централізованого сховища даних, що дає змогу суттєво здешевити та прискорити пошук інформації для прийняття управлінських рішень і складання аналітичних звітів, поліпшує якість управління ризиками та підвищує прозорість бізнесу. Також, незважаючи на значну вартість реалізації проекту, відповідні витрати досить швидко окупуються.

3. DSS (англ. decision support system – система підтримки прийняття рішень) – становить складні алгоритми аналізу та моделювання процесів для підготовки варіантів управлінських рішень.

Найбільш цікавими перспективними банківськими інноваціями, які запроваджені за кордоном й могли б бути започатковані в Україні, можуть бути:

1. Депозитний проект SmartyPig від WestBank (Великобританія), який побудова-

ний за принципом соціальної мережі, де треба зареєструватися, виставити цілі, на які призначено вклад, запросити друзів. Такий вклад носить дуже конструктивний характер – людині прищеплюється звичка постійно усвідомлювати свої потреби та визначати способи їх досягнення.

2. Проект Keep the change від Bank of America, згідно з яким банк у процесі покупки округлої суми, а різницю залишає клієнту на окремому ощадному рахунку.

3. IBC Bank (Канада), що пропонує своїм клієнтам нову кредитну карту – «Кобренд» у співробітництві з відомою мережею ресторанів Tim Hortons. При здійсненні покупки або оплати рахунку в ресторані клієнт обирає потрібну йому кнопку і проводить платіж.

Ключовими напрямками вдосконалення інноваційної діяльності для комерційних банків України є необхідність побудови алгоритму здійснення кластерного аналізу банків (рис. 1), а також алгоритму створення інноваційних банківських кластерів, який, в свою чергу, передбачає організаційну послідовність дій, необхідних для створення кластеру в реальній економіці (рис. 2).

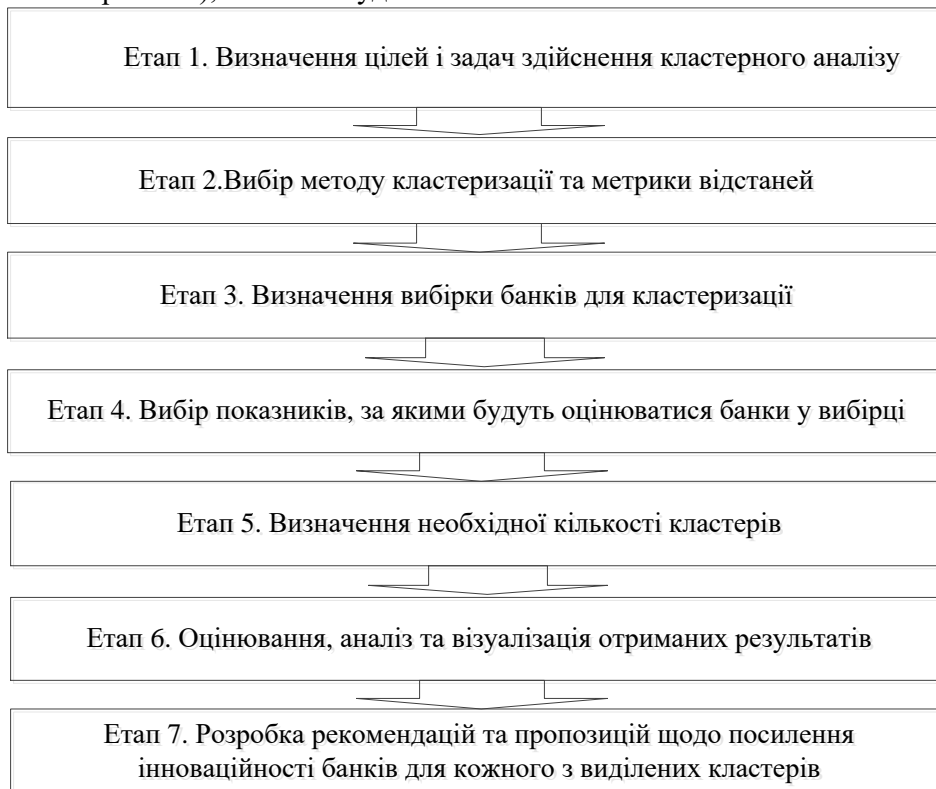

Рис. 1. Алгоритм здійснення кластерного аналізу банків
Джерело: розроблено авторами на підставі [17]

4. Сервіс Р2Р-перекази через мобільний телефон, який представлений на ринку банківських послуг як *Oborau*, *Hal-Cash* от *Bankinter*, *POPmoney* от *PNCBank*. Суть його полягає в тому, що для переказу грошей не потрібно знати прізвище, банк та номер рахунку. Все, що потрібно, – це зареєструватися в проєкті Р2Р-переказів і відправити гроші, натиснувши кнопки на телефоні. Якщо телефон уже є в системі і він прив'язаний до рахунку в банку, то гроші придуть на нього, а якщо номера в системі немає, то рахунок буде відкрито автоматично [15].

Таким чином, створення банківських кластерів дасть змогу:

- посилювати процеси спеціалізації і розподіл праці між членами кластеру;
- більше приваблювати клієнтуру, створюючи тісну взаємодію між членами кластеру;

- знижувати вартість одиниці банківської послуги, яка виробляється на основі спільної діяльності;
- посилювати потоки ідей і інформації між членами кластеру;
- підвищувати іновативність виробництва та процесу надання банківських послуг;
- ефективніше використовувати наявні банківські ресурси;
- створювати умови стабільності та розвитку організаційно-економічних зв'язків між суб'єктами кластера;
- створювати здоровий соціальний капітал, забезпечувати баланс ринкової ефективності і соціальної гармонії.

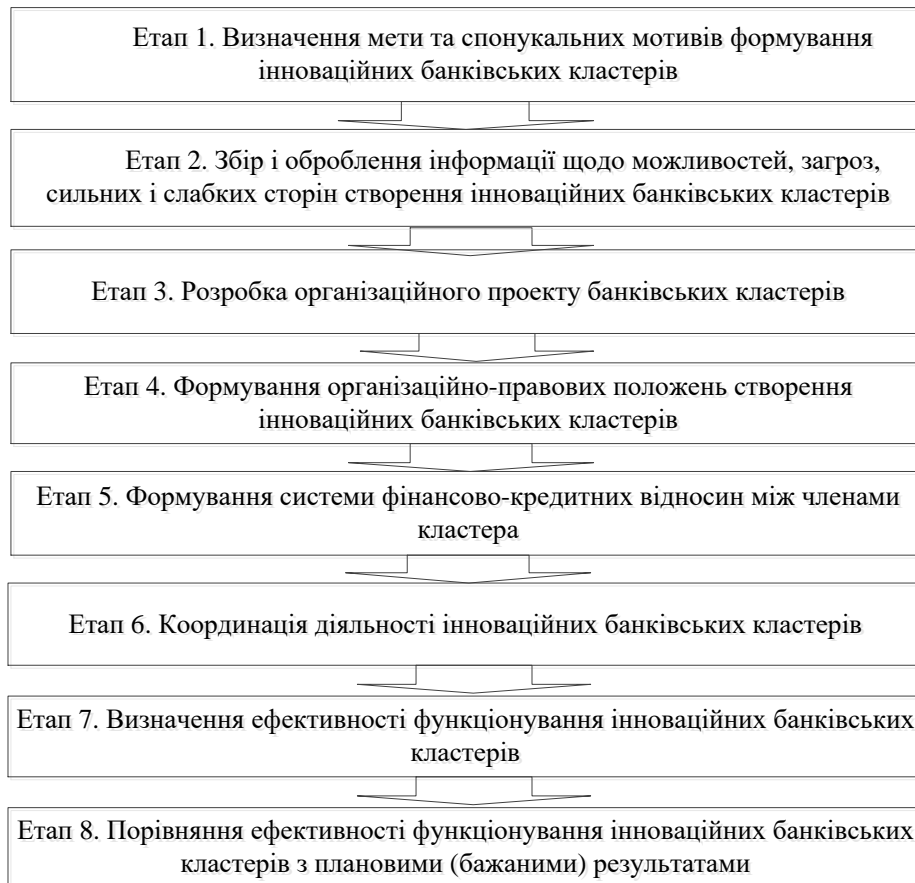

Рис. 1. Алгоритм створення іновативних банківських кластерів
Джерело: розроблено авторами на підставі [15, 18, 21, 22]

Висновки та перспективи подальших досліджень. Здійснено аналіз визначень понять «іновативний кластер» і «банківські іновативні», визначено, що банківські іновативні в Україні зараз спрямовані переважно на створення нових або модернізацію існую-

чих банківських продуктів та послуг та на розвиток автоматизованих банківських систем. Охарактеризовано перспективи створення іновативних банківських кластерів та розроблено алгоритм здійснення кластерного аналізу банків і алгоритм створення іно-

ваційних банківських кластерів. Подальше дослідження буде спрямоване на формування системи показників, які характеризують інноваційну діяльність окремих банків України, здійснення кластерного аналізу банків й визначення групи інноваційно-активних банків, групи банків, потенційно здатних до інновацій, однак, які внаслідок деяких причин не здійснюють активну інноваційну діяльність та банків, не спроможних до інновацій, а також формування управлінських рішень щодо підвищення інноваційності банківської діяльності.

Література

1. *Бирюков А. И.* Формирование инновационных кластеров в высокотехнологичных отраслях промышленности (на примере ОПК России) : автореф. дис. ... на получение степени докт. эконом. наук : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А.И. Бирюков. – М., 2007. – 40 с.
2. *Єжакова Н. В.* Оцінка взаємодії елементів інноваційного кластера / Н. В. Єжакова // *Економіка Крима*. – 2010. – № 4. – С. 20-25.
3. *Кузьмина Ю. Д.* Инновационные кластеры: сущность и особенности / Ю. Д. Кузьмина // *Современные тенденции в экономике и управлении: новый взгляд*. – 2011. – № 11-1. – С. 21-26.
4. *Саяпина К. В.* Формирование инновационных кластеров как инструмент эффективного экономического управления / К. В. Саяпина // *Эффективное антикризисное управление*. – 2013. – № 6. – С. 88-95.
5. *Горбань С. Ф.* Особливості функціонування інноваційних кластерів в Україні / С. Ф. Горбань, О. В. Чумак // *Наука й економіка*. – 2014. – № 3(35). – С. 224-230.
6. *Іванов Ю. Б.* Теоретичні підходи до розробки класифікації кластерних структур / Ю. Б. Іванов, О. В. Анненкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/14_35.pdf.
7. *Смолич Д. В.* Концептуальні засади формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів / Д. В. Смолич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/15940/1/31_206211_Vis_725_Ekonomika.pdf.
8. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
9. *Єгоричева С. Б.* Банківські інновації: навч. посіб. / С.Б. Єгоричева. – К.: Центр учебнової літератури, 2010. – 208 с.
10. *Кривич Я. М.* Вплив інновацій на стратегічний розвиток банку / Я. М. Кривич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/797/3/4.pdf>.
11. *Банки и банковское дело* / Под ред. д.э.н., проф. И.Т. Балабанова. – СПб.: Питер, 2013. – 256 с.
12. *Матвійчук Н. М.* Розвиток інновацій у сучасній банківській сфері України / Н. М. Матвійчук, Н. Ю. Бурлачук, Ж. В. Гарбар // *Молодий вчений*. – 2015. – № 5 (20). – Ч. 2.
13. *Меда Н. С.* Поняття банківського товару і його зв'язок із категоріями «банківський продукт», «банківська послуга» та «банківська операція» / Н. С. Меда // *Збірник наукових праць*. – 2014. – Вип. 38. – С. 196-204.
14. *Погореленко Н. П.* Фінансові інновації у розвиток банківського сектору / Н. П. Погореленко // *Коммунальное хозяйство городов*. – 2004. – № 54. – С. 200-205.
15. *Золотарьова О. В.* Інноваційні банківські продукти та специфіка їх упродовження в Україні / О. В. Золотарьова, А. А. Чекал // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2016. – №1. – С. 112-114.
16. *Левковська Л. В.* Формування інноваційних кластерів в Україні / Л. В. Левковська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5902/12-Levkovsjka.pdf>
17. *Соцька Ю. І.* Методологічні засади кластерного аналізу конкурентоспроможності банків України / Ю. І. Соцька // *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. – 2015. – Вип. 2. – С. 177-185
18. *Кльоба Л. Г.* Оцінювання рівня інноваційності банківських продуктів і послуг / Л. Г. Кльоба // *Ефективна економіка*. – 2016. – №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&024>
19. *Оксенюк К. І.* Формування та розвиток регіональних інноваційних кластерів / К.І. Оксенюк // *Бізнес Інформ*. – 2012. – № 9. – С. 47-50.
20. *Пуліна Т. В.* Генезис кластерних об'єднань підприємств / Т.В. Пуліна // *Проблеми економіки*. – 2013. – № 3. – С. 134-142.
21. *Шовкалюк В. С.* Кластери та інноваційний розвиток України / В. С. Шовкалюк // *Створення та функціонування інноваційних кластерів. Інформаційно-аналітичні матеріали Державного агентства з питань науки, інно-*

вацій та інформатизації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dkni.gov.ua/images/stories/Stvor_ta_funk_klasteriv.pdf.

22. *Лютий І. О.* Банківський маркетинг / І. О. Лютий, О. О. Солодка. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 776 с.

References

1. *Biryukov A. I.* (2007). Formation of innovation clusters in high-tech industries (for example, Russian defense industry): author. diss. ... receiving a doctor degree in Economy Sciences: Special. 08.00.05 "Economy and Management of the National Economy", 40.

2. *Yezhakova N. V.* (2010). Evaluation of interaction of elements of innovation cluster. *Economy of Crimea*, 4, 20-25.

3. *Kuzmina Yu. D.* (2011). Innovative clusters: essence and features . *Modern tendencies in economics and management: a new look*, 11-1, 21-26.

4. *Sayapina K. V.* (2013). Formation of innovation clusters as an instrument of effective economic management. *Effective anti-crisis management*, 6, 88-95.

5. *Gorban S. F.* (2014). Features of functioning of innovative clusters in Ukraine. *Science and economics*, 3 (35), 224-230.

6. *Ivanov Yu. B.* (2009). Theoretical approaches to the development of cluster structure classification. Retrived from: http://vlp.com.ua/files/14_35.pdf.

7. *Smolich D. V.* Conceptual bases of formation of innovative clusters in conditions of cross-border cooperation of regions. Retrived from: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/nt.pdf>.

8. Official Website of the National Bank of Ukraine. Retrived from: <https://bank.gov.ua>

9. *Yegoricheva S. B.* (2010) *Banking innovations: textbook*. tool. Kyiv: Center for Educational Literature, 208.

10. *Kryvich Ya. M.* Influence of innovations on strategic development of the bank Retrived from: <http://dspace.uabs.edu.ua.pdf>.

11. *Balabanova, I. T.* (2013). Banks and

Banking. St. Petersburg: Piter, 256.

12. *Matviychuk N. M. & Burlachuk N. Yu. & Harbar Zh. V.* (2015) Development of innovations in the modern banking sphere of Ukraine. *Young scientist*, 5 (20), Part 2.

13. *Meda N. S.* (2014) The concept of banking product and its relation to the categories "banking product", "banking service" and "banking operation". *Collection of scientific papers*, 38, 196-204.

14. *Pogorelenko N. P.* (2004) Financial innovations in the development of the banking sector. *Municipal Economy of Cities*, 54, 200-205.

15. *Zolotaryova O. V.* (2016) Innovative banking products and the specifics of their implementation in Ukraine. *Scientific Bulletin of the Kherson State University*, 1, 112-114.

16. *Levkovska L. V.* Formation of innovative clusters in Ukraine Retrived from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5902/12-Levkovsjka.pdf>

17. *Sotskaya Yu. I.* (2015). Methodological foundations of cluster analysis of competitiveness of Ukrainian banks. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 2, 177-185.

18. *Kleoba L. G.* (2016). Assessing the level of innovation of banking products and services. *Effective Economics*, 6 Retrived from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5024>

19. *Okseniuk K. I.* (2012). Formation and development of regional innovation clusters. *Business Inform*, 9, 47-50.

20. *Pulina T. V.* (2013). Genesis of cluster associations of enterprises. *Problems of Economics*, 3, 134-142.

21. *Shovkaliuk V. S.* Clusters and innovative development of Ukraine. Creation and functioning of innovation clusters. Information and analytical materials of the State Agency for Science, Innovation and Informatization of Ukraine. Retrived from: <http://www.dkni.gov.ua/image>.

22. *Lyity I. O. & Solodka O. O.* (2009). *Banking marketing*. K.: Center for Academic Lit., 776.

Стаття надійшла до редакції : 13.08.2019 р.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Татар М. С. Створення банківських кластерів для підвищення інноваційності банківської системи України / М. С. Татар, Ю. А. Нужнова, О. О. Косяк // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 56–65.

ВПЛИВ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ НА БАНКІВСЬКУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.08

Постановка проблеми. Протягом останніх п'яти років відбулося скорочення чисельності неплатоспроможних банківських установ більш ніж в два рази, при цьому відсоток банків з іноземним капіталом у загальній кількості діючих банків збільшився, що може вплинути на стійкість банківської системи і вимагає дослідження позитивного й негативного впливу збільшення присутності іноземних банків на банківську систему України. *Метою статті* є аналіз тенденцій наявності іноземного капіталу в банківській сфері України й визначення його позитивного та негативного впливу на українську банківську систему. *Предмет дослідження* – діяльність іноземних банків в Україні. *Методи, використані в дослідженні:* логічно-змістовний метод, метод порівняння, методи індукції та дідукції тощо. *Гіпотеза дослідження.* Наявність суттєвого впливу іноземного капіталу на банківську систему України. *Виклад основного матеріалу.* Проаналізовано основні тенденції розвитку банків України й місце в рейтингах банків з державною часткою та банків іноземних банківських груп. З'ясовано, що за даними різних рейтингів перші лідируючі п'ять позицій рейтингу займають саме банки іноземних банківських груп, а банки з державною часткою займають переважно середні позиції. Проаналізовано позитивний та негативний вплив присутності іноземних банків на території України на банківську систему України. *Оригінальність та практичне значення дослідження* полягають в визначенні позитивного і негативного впливу банків з іноземним капіталом на банківську систему України. *Висновки дослідження.* Проаналізовано позитивний та негативний вплив присутності банків з іноземним капіталом на банківську систему України, що є підґрунтям подальшого дослідження, в межах якого планується кількісно оцінити силу впливу окремих банків з іноземним капіталом на розвиток банківської системи України, визначити ефективність залучення іноземного банківського капіталу в Україну, сформувати механізм допуску банків з іноземним капіталом на вітчизняний ринок банківських послуг.

Ключові слова:

банківська система України, вплив, глобалізація, євроінтеграція, іноземний капітал, рейтинг.

FOREIGN CAPITAL INFLUENCE ON UKRAINE BANKING SYSTEM IN GLOBALIZATION

Formulation of the problem. In the last five years the number of insolvent banking institutions was reduced, however, the percentage of banks with foreign capital in the total number of banks was increased, which may affect the banking system stability and require a research of the positive and negative effects of foreign banks on Ukraine banking system. *The aim of the research* is analyzing trends of the foreign capital

¹ **Татар Марина Сергіївна**, канд. екон. наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Tatar Maryna, Ph.D. in Economics, Associate professor of the Finance Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1111-7103

e-mail: marina.sergeevna.tatar@gmail.com

² **Нужнова Юлія Анатоліївна**, канд. наук держ. упр., доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Nuzhnova Yulia, Ph.D. in Public Administration, Associate Professor of the Finance Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-2939-6435

e-mail: nughnoww@rambler.ru

³ **Рябус Катерина Миколаївна**, магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Riabus Kateryna, Master's degree of Finance, Banking and Insurance Specialty of the National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-7670-953X

e-mail: ryabus.katerina@gmail.com

presence in Ukraine banking sector and determination its positive and negative impact on Ukraine banking system. *The subject of the research* is the activity of foreign banks in Ukraine. *The methods of the research:* logical and meaningful method, method of comparison, methods of induction and deduction, etc. *The hypothesis of the research.* Existence of significant influence of foreign capital on Ukraine banking system. *The statement of basic materials.* The main tendencies of development of Ukrainian banks and place in ratings of state-owned banks and banks of foreign banking groups are analyzed. It has been found that according to different ratings, banks of foreign banking groups occupy the first leading five positions in the rating, while banks with state-owned shares occupy mostly middle positions. The positive and negative influence of the presence of foreign banks in the territory of Ukraine on the banking system of Ukraine is analyzed. *The originality and practical significance of the research* is determination the positive and negative impact of foreign capital banks on Ukraine banking system. *Conclusions and perspectives of further research.* Positive and negative influence of presence of foreign capital banks on the Ukraine banking system is analyzed, which is the basis for further research, in which it is planned to quantify the power of influence of individual banks with foreign capital on Ukraine banking system development, to determine the effectiveness of attracting foreign banking capital in Ukraine, to form a mechanism for admission of banks with foreign capital to the domestic banking services market.

Key words:

Ukraine banking system, impact, globalization, eurointegration, foreign capital, rating.

ВЛИЯНИЕ ИНОСТРАННОГО КАПИТАЛА НА БАНКОВСКУЮ СИСТЕМУ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Постановка проблемы. В течение последних пяти лет произошло сокращение численности неплатежеспособных банковских учреждений более чем в два раза, при этом процент банков с иностранным капиталом в общем количестве действующих банков увеличился, что может повлиять на устойчивость банковской системы и требует исследования положительного и отрицательного влияния увеличения присутствия иностранных банков на банковскую систему Украины. *Целью статьи* является анализ тенденций наличия иностранного капитала в банковской сфере Украины и определение его положительного и отрицательного влияния на украинскую банковскую систему. *Предмет исследования* – деятельность иностранных банков в Украине. *Методы, используемые в исследовании:* логически-содержательный метод, метод сравнения, методы индукции и дидукции и т.д. *Гипотеза исследования.* Наличие существенного влияния иностранного капитала на банковскую систему Украины. *Изложение основного материала.* Проанализированы основные тенденции развития банков Украины и место в рейтингах банков с государственной долей и банков иностранных банковских групп. Установлено, что по данным различных рейтингов первые лидирующие пять позиций рейтинга занимают именно банки иностранных банковских групп, а банки с государственной долей занимают преимущественно средние позиции. Проанализировано позитивное и негативное влияние присутствия иностранных банков на территории Украины на банковскую систему Украины. *Оригинальность и практическое значение исследования* заключаются в определении положительного и отрицательного влияния банков с иностранным капиталом на банковскую систему Украины. *Выводы исследования.* Проанализировано позитивное и негативное влияние присутствия банков с иностранным капиталом на банковскую систему Украины, что является основой дальнейшего исследования, в рамках которого планируется количественно оценить силу влияния отдельных банков с иностранным капиталом на развитие банковской системы Украины, определить эффективность привлечения иностранного банковского капитала в Украину, сформировать механизм допуска банков с иностранным капиталом на украинский рынок банковских услуг.

Ключевые слова:

банковская система Украины, влияние, глобализация, евроинтеграция, иностранный капитал, рейтинг.

Постановка проблеми. Банківська глобалізація, яка представляє собою процес розширення сфери діяльності великих банків за межі національних кордонів, супроводжується створенням мережі зарубіжних філій, з одного боку, і зростанням числа іноземних банків – з іншого. Внаслідок інтернаціоналі-

зації фінансових ринків, банківські установи стикаються із змінами кон’юнктури ринків не тільки національних, але і світових, що ще більше ускладнює управління ними. Ефективність залучення іноземного банківського капіталу в Україну залежить від правильного і ефективного механізму допуску банків з

іноземним капіталом на вітчизняний ринок банківських послуг, що підтверджує актуальність дослідження позитивного і негативного впливу іноземного капіталу на банківську систему України та формування дієвого механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами виникнення, діяльності банків з іноземним капіталом та іноземних банків й їх вплив на банківську систему України займалися багато вчених, серед яких Геєць В., Дзюблюк О., Диба М., Забчук Г., Івасів І., Кулиняк І., Лапко О., Миненко Л., Савлук М., Чуб О., Шаповалов А. тощо. Проте в сучасних умовах на фоні активних євроінтеграційних та глобалізаційних процесів спостерігається інтеграція іноземного капіталу фінансових установ до банківської системи України, внаслідком чого з'являються нові фактори, що обумовлюють такий рух капіталу, а, отже, виникає необхідність співставлення переваг й недоліків входження іноземного капіталу у банківський сектор України для забезпечення того, щоб вкладені іноземні інвестиції відповідали інтересам розвитку національної фінансової системи й приводили до розширення ресурсної бази національного банківського сектору.

Метою статті є аналіз тенденцій наявності іноземного капіталу в банківській сфері України й визначення його позитивного та негативного впливу на українську банківську систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні глобалізація та євроінте-

граційні процеси стали однією з причин входження іноземних банків на український фінансовий ринок.

Способами проникнення іноземного капіталу в банківську систему є:

- створення банку з нуля, коли виникає нова юридична особа, та поглинання існуючого банку;
- зміна вітчизняних власників іноземними без збільшення кількості банків у системі.

У банківській термінології існують поняття «іноземний банк» та «банк з іноземним капіталом».

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк з іноземним капіталом – банк, у якому частка капіталу, що належить хоча б одному іноземному інвестору, становить не менше 10 відсотків [1]. Поряд з поняттям банк з іноземним капіталом виділяють поняття «іноземний банк», головними ознаками іноземного банку є розташування центру прийняття стратегічних рішень за кордоном і контроль іноземних власників [2].

В Україні немає суттєвих законодавчих бар'єрів входження іноземного капіталу в національну банківську сферу. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [1] значно розширює можливості проникнення філій іноземних банків. Аналіз динаміки частки іноземного капіталу в банківській системі України представлено у табл. 1.

Т а б л и ц я 1

Динаміка частки іноземного капіталу в банківській системі України

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість діючих банків	162	119	96	82	77
з них: з іноземним капіталом	51	41	38	38	37
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	19	18	17	18	23

Джерело: розроблено авторами на підставі [2]

Дані табл. 1 демонструють тенденцію до зниження загальної кількості банків в Україні у 2018 р. порівняно з 2014 р. Станом на 2014 р. в Україні було зареєстровано 162 банки, з яких 51 з іноземним капіталом, у 2018 р. залишилося 77 банків, з яких 37 з іноземним капіталом.

Основними причинами скорочення кількості банків упродовж останніх років було прагнення державної влади ліквідувати неплатоспроможні банки, які характеризувалися погіршенням якості кредитних портфелів, скороченням власного капіталу та збитковістю діяльності.

Рейтинг життєздатності тих банків, що залишилися діяти в Україні, проведений Mind, показав, що у рейтингу життєздатності українських банків перше місце у 2018 р. посідає Райффайзен Банк Аваль з рейтингом «4,5 зірки» (табл. 2).

Рейтинг «4 зірки» отримали 10 банків, з них дев'ять іноземних та один державний, а саме французькі «Креді Агріколь» та Укр-

Сиббанк, нідерландський ІНГ Банк Україна, американський Сітібанк, польські Кредобанк та Ідея Банк, німецький ПроКредит Банк, італійський «Правекс», угорський ОТП та державний ПриватБанк.

Найнижчу оцінку «низький рівень життєздатності» отримали українські Мегабанк, «Кредит Дніпро» та російський Промінвестбанк.

Т а б л и ц я 2

Рейтинг українських банків за результатами 2018 р., проведений Mind

Банк	Рейтинг	Чисті активи, млн.грн.	Миттєва ліквідність, %	Проблемні кредити, %
Райффайзен Банк Аваль	4.5	79147,5	19,7	9,7
Креді Агріколь Банк	4.0	32790,3	12,9	9,8
УКРСИББАНК	4.0	52681,3	16,7	13
ІНГ Банк Україна	4.0	10950,5	4,4	10,9
Сітібанк	4.0	24638,9	12,5	0,3
Приватбанк	4.0	282037,4	11,5	83,4
ОТП Банк	4.0	32862,2	14,2	27,3
ПроКредит Банк	4.0	20996,7	5,3	3,7
Кредобанк	4.0	16793	9,6	9,9
Ідея Банк	4.0	4204,7	7,3	28,4
Правекс Банк	4.0	4500,6	42,4	10,5
А-Банк	3.5	4988	8,1	21,7
ПУМБ	3.5	49917,2	7,9	28,7
Укргазбанк	3.5	82363,8	7,3	17
Ощадбанк	3.0	218248,6	7,8	67,3
Альфа-Банк	3.0	60200,2	5,6	19,4
Укрсоцбанк	3.0	16105	12,3	90
УкрЕксІмБанк	3.0	161731,6	4,7	59,3
Сбербанк	3.0	30614,6	9,8	80,3
Універсал Банк	3.0	8379,5	8	37,3
ТасКомБанк	3.0	17722,6	9	12,6
Індустріалбанк	3.0	5053,1	13,8	20,1
Банк Восток	3.0	9398,1	17,5	3,8
Міжнародний Інвестиційний Банк (МІБ)	3.0	9360,8	4,8	37,8
МТБ Банк	2.5	5000,2	11,6	15
Банк Південний	2.5	24937,8	10,7	10,4
Банк Інвестицій та Заощаджень	2.5	4205,4	10,2	26,1
Мегабанк	2.0	9860,3	10,6	15,3
Банк Кредит Дніпро	2.0	10052,4	3,3	66,5
Промінвестбанк	2.0	13807,8	8,4	85,1

Джерело: розроблено авторами на підставі [3]

Результати рейтингу Міністерства фінансів України (табл. 3), який представляє собою щоквартальну оцінку діяльності банків на підставі інформації з офіційних і відкритих джерел, до якого увійшли банки з портфелями роздрібних депозитів від 1 млрд гривень, наведено у табл. Фінустанови отримують

бал від 1 до 5 залежно від показників, що характеризують їх стійкість до стресів і лояльність вкладників: враховується якість активів, ліквідність, можливість зовнішньої підтримки, приріст вкладів, платіжна репутація тощо.

Т а б л и ц я 3

Рейтинг стійкості банків за підсумками 4 квартала 2018, проведений Міністерством фінансів України

№	Банк	Загальний рейтинг	Стресо-стійкість	Лояльність вкладників	Оцінка аналітиків	Місце в ренкінгу по депозитах фізосіб
1	Райффайзен Банк Аваль	4.58	4,7	4,3	4,78	5
2	Укрсиббанк	4.49	4,5	4,3	4,78	8
3	ОТП Банк	4.15	4,1	4	4,44	9
4	Креді Агріколь Банк	4.06	4,2	3,5	4,78	12
5	Прокредит Банк	4.03	3,9	4	4,33	15
6	Кредобанк	3.85	3,8	3,7	4,33	13
7	Укргазбанк	3.83	3,1	4,3	4,56	6
8	Укрексімбанк	3.69	3	4,4	3,89	4
9	ПУМБ	3.67	3,1	4,5	3,56	7
10	Ощадбанк	3.65	2,8	4,2	4,67	2
11	Правекс Банк	3.60	3,1	4	4,11	28
12	Приватбанк	3.59	3,2	3,4	4,78	1
13	Альфа-Банк	3.53	2,4	4,5	4,44	3
14	Таскомбанк	3.44	2,4	4,7	3,44	11
15	Ідея Банк	3.27	3,2	3,5	3,11	23
16	Південний	3.11	2,9	3,6	2,67	10
17	Мегабанк	3.10	2,6	3,8	3	18
18	Укрсоцбанк	3.08	3	2,6	4	31
19	Універсал Банк	3.05	1,9	4,5	3,11	16
20	Восток Банк	3.02	3	3,2	2,67	22
21	Індустріалбанк	2.84	2,7	3	2,89	26
22	Сбербанк	2.80	3,1	3	1,78	14
23	А-Банк	2.78	2,4	3,5	2,33	20
24	МТБ Банк	2.73	2,4	3,2	2,67	24
25	Міжнародний Інвестиційний Банк	2.68	2,1	3,5	2,56	21
26	Львів	2.67	1,7	3,9	2,78	30
27	Кредит Дніпро Банк	2.61	2	3,4	2,67	17
28	Банк інвестицій та заощаджень	2.58	2,4	3	2,33	25
29	Глобус	2.57	2,3	2,5	3,33	29
30	Промінвестбанк	2.53	3,1	2,3	1,56	19
31	Форвард Банк	2.46	1,9	2,9	3	27

Джерело: розроблено авторами на підставі [4]

НБУ здійснив наступний розподіл усіх банків на групи:

– банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;

– банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

– банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку [2].

Відповідно до зазначеного розподілу у 2019 р. до групи банків з державною часткою увійшло 5 банків, до групи банків іноземних банківських груп – 21 банк (табл. 4), до групи банків з приватним капіталом – 51 банк.

Т а б л и ц я 4

Розподіл банків на групи на 2019 р.

№	Назва банку
1	Банки з державною часткою
2	АТ "Укрексімбанк"
3	АТ "ОЩАДБАНК"
4	АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
5	АБ "УКРГАЗБАНК"
6	ПАТ "РОЗРАХУНКОВИЙ ЦЕНТР"
7	Усього по групі банків з державною часткою (5 банків)
8	Банки іноземних банківських груп
9	ПАТ "Промінвестбанк"
10	АТ "УКРСОЦБАНК"
11	АТ "Райффайзен Банк Аваль"
12	ПАТ "КРЕДОБАНК"
13	АТ "БТА Банк"
14	АТ "УКРСИББАНК"
15	АТ "Ідея Банк"
16	АТ "ПРАВЕКС БАНК"
17	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"
18	АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"
19	АТ "АЛЬФА-БАНК"
20	АТ "ІНГ Банк Україна"
21	АТ "ОТП БАНК"
22	АТ "СІПІБАНК"
23	АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"
24	АТ "СБЕРБАНК"
25	АТ "БАНК ФОРВАРД"
26	АТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"
27	АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"
28	АТ "Дойче Банк ДБУ"
29	АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"
30	Усього по групі банків іноземних банківських груп (21 банк)

Джерело: розроблено авторами на підставі [2]

Таким чином, за даними обох рейтингів перші лідируючі п'ять позицій рейтингу займають саме банки іноземних банківських груп. Банки з державною часткою займають переважно середні позиції за даними обох рей-

тингів, зокрема, за рейтингом Міністерства фінансів України, АБ "УКРГАЗБАНК" займає 7 місце, АТ "Укрексімбанк" – 8, АТ "ОЩАДБАНК" – 10, АТ КБ "ПРИВАТБАНК" – 12.

Детальний розподіл сукупних зобов'язань та капіталу банків за вказаними

групами, згідно з класифікацією НБУ, приведено в табл. 5.

Т а б л и ц я 5

Розподіл зобов'язань та капіталу за групами банків згідно класифікації НБУ

Групи банків	Одиниця виміру	Зобов'язання		Капітал	
		01.01.2017	01.01.2018	01.01.2017	01.01.2018
Банки з державною часткою	млн. грн	606354	656369	38061	77483
	% до система	54,18%	55,97%	30,77%	47,36%
Банки іноземних банківських груп	млн. грн	369107	357109	63296	58530
	% до система	32,98%	30,45%	51,17%	35,78%
Банки з приватним капіталом	млн. грн	143703	159283	22330	27584
	% до система	30,06%	30,06%	15,07%	15,07%
Банківська система України	млн. грн	1119164	1172761	123687	163597

Джерело: розроблено авторами на підставі [2]

За підсумками 2017 р. чисті активи банківської системи України збільшились. Їх обсяг станом на 01.01.2018 р. склав 1,336 млрд. грн проти 1,256 млрд. грн, тобто збільшився на 6,4% порівняно з попереднім роком. Ключовими чинниками коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному

періоді були динаміка курсу національної валюти, нарощення вкладень в ОВДП, збільшення обсягу кредитного портфелю банків, а також виведення частини комерційних банків з ринку.

Основні показники банківського сектору України у 2014-2018 рр. наведено у табл. 6.

Т а б л и ц я 6

Основні показники банківського сектору України у 2014-2018 рр.

Показник	Значення за роками				
	2014	2015	2016	2017	2018
Балансові показники, млрд грн					
Загальні активи	1477	1571	1737	1840	1911
у т.ч. в іноземній валюті	667	800	788	755	779
Чисті активи	1290	1254	1256	1334	1360
у т.ч. в іноземній валюті	565	582	519	507	495
Валові кредити суб'єктам господарювання	820	831	847	864	919
у т.ч. в іноземній валюті	400	492	437	423	460
Чисті кредити суб'єктам господарювання	710	614	477	451	472
Валові кредити фізичним особам	208	176	157	171	197
у т.ч. в іноземній валюті	101	97	83	68	61
Чисті кредити фізичним особам	144	96	76	92	114
Кошти суб'єктів господарювання	283	349	413	427	430
у т.ч. в іноземній валюті	114	141	177	163	150
Кошти фізичних осіб	403	402	437	478	508
у т.ч. в іноземній валюті	214	215	239	244	241
Фінансові результати, млрд грн					
Чисті процентні доходи	52,2	39,1	44,2	53,0	73,0
Чисті комісійні доходи	23,1	22,6	24,2	27,5	37,8
Відрахування в резерви	84,4	114,5	198,3	49,2	23,8
Чистий прибуток (збиток)	-33,1	-66,6	-159,4	-26,5	22,3

Джерело: розроблено авторами на підставі [5]

За підсумком 2017 р. доходи банків України, у порівнянні з результатом минулого року, зменшилися на 6,53% і становили 178,23 млрд. грн. Водночас, скоротилися витрати на 42,1% – до 202,59 млрд. грн. Фінансовий результат діяльності БСУ за підсумком 2017 року був негативним та становив - 24,36 млрд. грн (-159,39 млрд. грн за підсумком 2016 р.). Збільшення доходів протягом 2017 р. пов'язане в першу чергу зі зменшенням відрахувань в резерви, обсяг яких скоротився на 149,6 млрд. грн., та станом на 01.01.2018 р. відповідав 48,7 млрд. грн, а також зростанням чистого процентного й чистого комісійного доходу.

Серед найбільш прибуткових за підсумком 2017 р. були банки з іноземним капіталом Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк та Креді Агріколь Банк. На топ-3

найбільш прибуткових банків за підсумком 2017 року припадало 44,2% загального обсягу прибутку, отриманого банківською системою.

У 2018 р. банківська система України вийшла на рівень прибутковості порівняно з чотирма попередніми роками. Загалом кошти суб'єктів господарювання в іноземній валюті у 2016-2018 рр. зменшувалися, а фізичних осіб, навпаки, збільшувалися. При цьому у 2018 р. найпомітніше зросла частка чистих активів банків іноземних груп, а саме на 0,9 в.п. до 30,9%.

Відсоток банків з іноземним капіталом та банків зі 100% іноземним капіталом у загальній кількості діючих банків наведено на рис. 1.

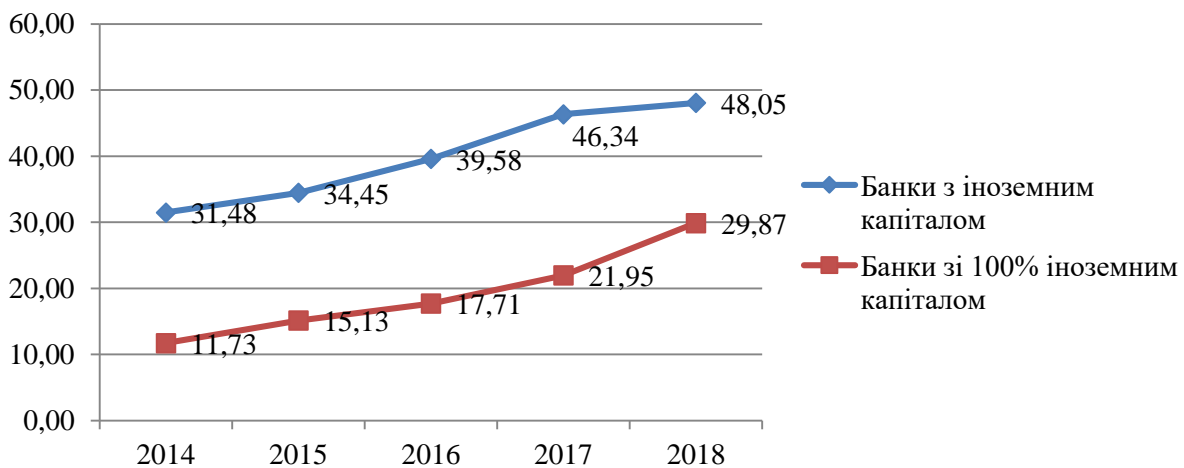

Рис. 1. Відсоток банків з іноземним капіталом та банків зі 100% іноземним капіталом у загальній кількості діючих банків
Джерело: побудовано авторами на підставі [2]

Незважаючи на те, що кількість банків з іноземним капіталом у 2018 р. стала менше порівняно з 2014 р. на 14 банків (з 51 до 37 банків), відсоток банків з іноземним капіталом у загальній кількості діючих банків, які взагалі мають банківську ліцензію, збільшився на 16,57% (з 31,48% до 48,05%).

Кількість банків зі 100% іноземним капіталом збільшилася у 2018 р. порівняно з 2014 р. як в абсолютному, так і у відносному вираженні. Основними причинами скорочення загальної кількості банків є загальний несприятливий інвестиційний клімат в Україні, спричинений нестабільною політико-економічною ситуацією та воєнні дії на Сході України упродовж аналізованих 2014-2018 рр.

З метою обґрунтування механізму притоку іноземного капіталу в банківську систему України доцільно виокремити як переваги, так і недоліки цього процесу (табл. 7).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, позитивний вплив іноземного капіталу на банківську систему України проявляється через залучення додаткових іноземних інвестицій в економіку України; купівлю проблемних вітчизняних банків, що покращує загальний стан банківської системи; підвищення рівня конкуренції на ринку банківських послуг; пришвидшення інтеграції України у світове господарство, зокрема у фінансові системи найбільш розвинутих країн світу.

Позитивний та негативний вплив присутності іноземних банків на території України на банківську систему України

Позитивний вплив	Негативний вплив
Прискорене впровадження передових методів банківської діяльності	Диференціація у наданні кредитів відповідно до зміни економічної ситуації в державі
Зростання обсягу кредитних ресурсів та посилення стабільності їх джерел	Ініціація банкрутства місцевих банків, які неспроможні конкурувати з іноземними банками
Впровадження комплексного підходу обслуговування різних клієнтів, який існує у розвинутих країнах світу	Проведення банками спекулятивної діяльності, за відсутності надання якісних банківських послуг
Здешевлення банківських послуг	Проблеми банківського нагляду за іноземними банками
Запровадження фінансових механізмів оздоровлення, реорганізації та реструктуризації банків, підтримка проблемних вітчизняних банків під час кризи шляхом поглинання і рекапіталізації	Іноземні банки можуть стати провідниками криз з країн походження
Впровадження принципів банківського нагляду і регулювання (Базель II)	Відтік національних банківських ресурсів за кордон
Ведення ефективного фінансового моніторингу банків	Обмеження доступу національних позичальників до внутрішніх заощаджень
Зменшення залежності банківської системи від внутрішніх політичних та економічних ризиків	Прихід іноземних банків, які мають низький міжнародний рейтинг
Зниження ймовірності виникнення криз внаслідок географічної диверсифікації та належності до економічно розвинутих країн	Іноземні банки можуть протягом значно тривалішого часу концентрувати на своїх балансах значні обсяги проблемної заборгованості та створювати фінансові піраміди
Посилення стабільності джерел надходження капіталу	Відмова в кредитуванні малорентабельних підприємств, а також невеликих і нових підприємств
Зростання обсягів прямих іноземних інвестицій у реальний сектор економіки	Відмова в кредитуванні підприємств, які є конкурентами для країн походження або акціонерів
Полегшення доступу до різних видів валют	Збільшення валютного ризику внаслідок кредитування в іноземній валюті
Впровадження нових банківських технологій та інноваційного програмного забезпечення, ноу-хау, сучасних систем ризик-менеджменту	Проблема адаптації продуктів і технологій до нового ринку й сумісності іноземних технологій з уже існуючими
Загострення конкуренції у банківській системі, що спричиняє пошук нових, більш ефективних, шляхів виживання на ринку і, як наслідок, підвищення ефективності банківської системи	Погіршення фінансового стану або банкрутство вітчизняних банків внаслідок наявності більш конкурентоспроможних іноземних банків
Розвиток корпоративного управління	Ризик посилення суперечностей між транснаціональними та національними інтересами
Упровадження високих міжнародних стандартів аудиту, бухгалтерського обліку, звітності та внутрішнього нагляду	Окремі іноземні банки можуть надавати переваги задоволенню економічних інтересів країн походження капіталу
Збільшення прозорості банків та зростання ринкової дисципліни	Проблеми, пов'язані з асиметрією потужності регуляторів різних країн
Розвиток фінансових ринків та інфраструктури, стимуляція розвитку систем банківського нагляду в контексті останніх світових тенденцій	Наявність систем регулювання, які неадекватно відображають потреби національної економіки
Розвиток національних систем гарантування вкладів	Відплив депозитів у країни з більш надійними системами гарантування вкладів

Джерело: розроблено авторами на підставі [7, 8, 9]

Основними негативними наслідками є надмірна конкуренція, яку створюють іноземні банки вітчизняним, що не дає змоги останнім втримувати свої позиції на ринку банківських послуг; прихід іноземного власника досить часто кардинально змінює підхід до ведення банківського бізнесу у придбаному банку; складність контролю та моніторингу угод злиття та поглинання банків за участю іноземних учасників; встановлення контролю за банківською системою України з боку іноземних власників вітчизняних банків.

Подальші дослідження будуть спрямовані на кількісне визначення сили впливу окремих банків з іноземним капіталом на розвиток банківської системи України, визначення ефективності залучення іноземного банківського капіталу в Україну, формування механізму допуску банків з іноземним капіталом на вітчизняний ринок банківських послуг.

Література

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
3. Офіційний веб-сайт Mind [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mind.ua/publications/20194442-rejting-ukrayinskih-bankiv-2019>
4. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://minfin.com.ua>
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Офіційний веб-сайт Незалежної асоціації банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://nabu.ua/ua/rejting-bankiv-yak-zminivsyu-bankivskiy.html>
7. Кулиняк І. Банки з іноземним капіталом: рейтингування та роль у забезпеченні ста-

Стаття надійшла до редакції : 11.08.2019 р.

лого розвитку фінансового сектору України / І. Кулиняк // Вісник АПСВТ. – 2018. – №3. – С. 36-50.

8. Лапко О. О. Іноземні банки на ринку банківських послуг України та проблеми їх державного регулювання / О. О. Лапко, А. М. Демченко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 12. – С. 200-205.

9. Миненко Л. М. Діяльність іноземних банківських груп в Україні: ключові тенденції та ризику / Л. М. Миненко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 13. – 2017. – С. 26-30.

References

1. Law of Ukraine “About Banks and Banking”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
2. Official Website of the National Bank of Ukraine. Retrieved from: <https://bank.gov.ua>
3. Mind Official Website. Retrieved from: <https://mind.ua/publications/20194442-rating-ukrayinskih-bankiv-2019>
4. Official web-site of Ministry of Finance of Ukraine. Retrieved from: <https://minfin.com.ua>
5. Official web-site of State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua>.
6. Official Website of Independent Association of Ukraine Banks. Retrieved from: <https://nabu.ua/en/rejting-bankiv-yak-zminivsyu-bankivskiy.html>
7. Kulinyak, I. (2018) Banks with foreign capital: rating and role in ensuring sustainable development of Ukraine financial sector. Bulletin of ATSVT, 3, 36-50.
8. Lapko, O. & Demchenko, A. (2016) Foreign banks in the market of banking services of Ukraine and problems of their state regulation. Business Inform, 12, 200-205.
9. Minenko, L. (2017) Activity of foreign banking groups in Ukraine: key trends and risks. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University, 13, 26-30.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Татар М. С. Вплив іноземного капіталу на банківську систему України в умовах глобалізації / М. С. Татар, Ю. А. Нужнова, К. М. Рябус // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 66–75.

УДК 338.45

JEL Classification: M14, M51

ГАТИЛО В. П.¹

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЩОДО СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ІМІДЖУ НА РИНКУ ПРАЦІ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.09

Постановка проблеми. У статті досліджено питання щодо оцінки елементів, які формують позитивний або негативний імідж підприємства на ринку праці з використання сучасних інструментів управління. *Мета статті* полягає в описі процесу оцінювання ефективності діяльності підприємства в аспекті створення сприятливого іміджу на ринку праці. *Об'єкт дослідження* – процес формування іміджевої політики підприємств на ринку праці України. *Методи, використані в дослідженні:* теоретичною і методологічною основою дослідження стали положення загальнонаукової методології, принципи і закономірності побудови, аналізу та оцінки системи управління іміджем підприємства. *Гіпотезою дослідження є те,* що процес оцінки результатів діяльності підприємства на ринку праці в контексті побудови сприятливого іміджу повинен бути систематичним, організованим, таким, що спрямований на зіставлення витрат і результатів, а також на зіставлення цих результатів із підсумками діяльності за базові періоди. *Виклад основного матеріалу.* Проведено оцінку взаємодії підприємств і ринку праці за трьома видами ефективності в кадровій політиці підприємства: виробничої, соціальної й економічної. Наведено показники оцінки ефективності формування іміджу на ринку праці для кожного з запропонованих напрямів. *Оригінальність та практичне значення дослідження:* запропоновані показники оцінки ефективності формування сприятливого іміджу підприємства на ринку праці дозволяють оптимізувати витрати на управління персоналом та підвищити конкурентоспроможність підприємства в цілому. *Висновки дослідження.* Загальною оцінкою проектних заходів щодо ефективної діяльності підприємств в аспекті формування іміджу на ринку праці стане досягнення генеральної мети по її складових, а саме: завоювання певної, досить стабільної позиції на ринку праці, задоволення вимог, що висувають до роботодавця претенденти і співробітники, оптимізація витрат на придбання й подальше використання персоналу.

Ключові слова:

імідж, оцінка результативності, ринок праці, позитивний імідж.

ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF ENTERPRISE ACTIVITY IN THE ASPECT OF CREATING A FAVORITE IMAGE IN THE LABOR MARKET

Formulation of the problem. The article explores the issues of evaluation of the elements that form a positive or negative image of an enterprise in the labor market using modern management tools. *The aim of the research* is to describe the process of evaluating the effectiveness of the enterprise in terms of creating a favorable image in the labor market. *The subject of the research* is the process of forming the image policy of enterprises in the Ukrainian labor market. *The methods of the research:* the theoretical and methodological basis of the study were the provisions of the general scientific methodology, principles and patterns of construction, analysis and evaluation of the enterprise image management system. *The hypothesis of the research* is that the process of evaluating the performance of the enterprise in the labor market in the context of building a favorable image should be systematic, organized, aimed at comparing costs and results, as well as comparing these results with the results of activities for the baseline periods. *The statement of basic materials.* The evaluation of the interaction between enterprises and the labor market by three types of efficiency in the personnel policy of the enterprise: production, social and economic. The

¹ Гатило Валентина Петрівна, старший викладач кафедри «Менеджмент», Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Hatylo Valentina, Senior Lecturer at Management Department, National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-5518-9694

e-mail: gatulo@ukr.net

indicators of estimation of efficiency of formation of image on the labor market for each of the proposed directions are given. *The originality and practical significance of the researchy:* the proposed indicators of assessing the effectiveness of forming a favorable image of the enterprise in the labor market will allow to optimize the cost of personnel management and increase the competitiveness of the enterprise as a whole. Conclusions and perspectives of further research. The overall assessment of the project measures for the effective activity of enterprises in the aspect of image formation in the labor market will be to achieve the general goal in terms of its components, namely: winning a certain, fairly stable position in the labor market, meeting the requirements for employers and employees, optimization of costs for acquisition and further use of staff.

Key words:

image, performance evaluation, labor market, positive image.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ В АСПЕКТЕ СОЗДАНИЕ БЛАГОПРИЯТНОГО ИМИДЖА НА РЫНКЕ ТРУДА

Постановка проблемы. В статье исследованы вопросы оценки элементов, формирующих положительный или отрицательный имидж предприятия на рынке труда по использованию современных инструментов управления. *Цель статьи* заключается в описании процесса оценки эффективности деятельности предприятия в аспекте создания благоприятного имиджа на рынке труда. *Объект исследования* - процесс формирования имиджевой политики предприятий на рынке труда Украины. *Методы, использованные в исследовании:* теоретической и методологической основой исследования стали положения общенаучной методологии, принципы и закономерности построения, анализа и оценки системы управления имиджем предприятия. *Гипотезой исследования* является то, что процесс оценки результатов деятельности предприятия на рынке труда в контексте построения благоприятного имиджа должен быть систематическим, организованным, таким, который направлен на сопоставление затрат и результатов, а также на сопоставление этих результатов с итогами деятельности базовых периоды. *Изложение основного материала.* Проведена оценка взаимодействия предприятий и рынка труда по трем видам эффективности в кадровой политике предприятия: производственной, социальной и экономической. Приведены показатели оценки эффективности формирования имиджа на рынке труда для каждого из предложенных направлений. *Оригинальность и практическое значение исследования:* предложены показатели оценки эффективности формирования благоприятного имиджа предприятия на рынке труда позволят оптимизировать затраты на управление персоналом и повысить конкурентоспособность предприятия в целом. *Выводы исследования.* Общей оценке проектных мероприятий по эффективной деятельности предприятий в аспекте формирования имиджа на рынке труда станет достижение генеральной цели по ее составляющих, а именно: завоевание определенной, достаточно стабильной позиции на рынке труда, удовлетворения требований, предъявляемых к работодателю претендента и сотрудники, оптимизация расходов на приобретение и дальнейшее использование персонала.

Ключевые слова:

имидж, оценка результативности, рынок труда, положительный имидж.

Постановка проблемы. Ефективність діяльності підприємства раніше оцінювалася виключно за фінансовими показниками. На сьогоднішній день, на перший план вийшов інтелектуальний потенціал бізнесу. У зв'язку з цим компанії стали активно використовувати всі інструменти управління, за допомогою яких визначають нові підходи до управління ефективною взаємодією підприємств і ринку праці та його потенціалом [1]. Для більш адекватного уявлення про ефективність взаємодії підприємств на ринку праці в Україні потрібно аналізувати та враховувати інформацію з обох зазначених каналів її надходження – підприємство та ринок праці.

Ринок праці відображає основні тенденції в динаміці зайнятості, її основних структурах (галузевої, професійно-кваліфікаційної, демографічної), тобто в суспільному розподілі праці, а також мобільність робочої сили, масштаби і динаміку безробіття. Основними детермінантами структурних диспропорцій ринку праці є нестабільність політичної ситуації, відсутність узгодженості дій підприємств, структурна, макроекономічна та інституційна кризи, що призводить до скорочення можливостей створення нових робочих місць; поступового звуження обсягів попиту на робочу силу із одночасним наростанням деформаційних змін у його структурі [2].

Таким чином, в умовах розвитку ринкових відносин важливою проблемою, що обумовлена дисбалансом попиту і пропозиції, є недостатня ефективність взаємодії підприємств і ринку праці. Основним завданням вирішення цієї проблеми є пошук нових дієвих підходів, методів, процедур до оцінки ефективності вказаної взаємодії, і як наслідок - створення позитивного іміджу підприємства на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання формування іміджу підприємств зокрема знайшли висвітлення у роботах таких іноземних науковців: У. Аренса, Дж. Берета, К. Бове, Ф. Котлера, С. Моріарті, П.А. Пименова, К. Ротцола, Ч. Сендіджа, У. Уельса, В. Фрайбурера. Серед вітчизняних фахівців цікавими є дослідження А. В. Войчака, Т.І. Лук'янець, В.Ф. Оніщенко, Г. Г. Почепцова, Є.В. Ромата. Проблеми формування позитивного іміджу підприємства розглядаються у працях А. К. Семенова, В.О. Сизоненко, В.С. Лозниці, Ю. Н. Тулеевої, І. В. Альшиної, В. Г. Зазикіна, Л.Е. Орбан-Лембрика, Е. Гоффмана, К. Болдинга та ін. Прийоми ефективного управління іміджем організації досліджували Ж.-П. Бодуан, Т. Пітерс, Р. Уотермен. Досвід великих американських корпорацій з формування іміджу аналізували і узагальнювали П. Друкер, Т. Коно, Ф. Котлер, Е. Роджерс, Л. Якокка.

Аналіз літературних джерел [3; 4; 5] та практики з управління іміджем говорять про значну зацікавленість до значення іміджу для підприємства та концепцій його управління. Проте в роботах не приділяється значна увага оцінці ефективної діяльності підприємства в аспекті створення позитивного іміджу на ринку праці, що ставить під сумнів ефективність та адекватність запропонованих методів до його управління.

На сьогодні, в літературі економічного напрямку широко обговорюється питання про вибір критеріїв і показників які дозволяють оцінити ефективність роботи підприємства з ринком праці. Деякі автори пропонують визначати результати роботи з ринком праці через продуктивність, другі — через показники економічності, треті — через ефективність, четверті — через результативність. [6]. Значна частка вчених виступає проти використання показника продуктивності праці й пропонують замінити його спеціальними критеріями ефективності [7], використовуючи в якості аргументу те, що не всі результа-

ти праці можна оцінювати з погляду продуктивності. Як альтернативна, існує думка, що результат діяльності на ринку праці можна оцінювати відповідно до обсягу обробленої інформації, кількості прийнятих рішень та ін. Однак, зазначимо, вказаний метод у більшості випадків не підходить для кількісної оцінки результатів іміджевої роботи на ринку. Взагалі, кількість інформації не завжди є результатом управлінської праці, а може залежати від екзогенних чинників. Таким чином, під час оцінки діяльності підприємства на ринку праці, перш за все, слід виходити з кількості прийнятих управлінських рішень, а також з результативності праці.

На сьогодні немає чіткої методики, спроможної в комплексі оцінити ефективність взаємодії підприємства з ринком праці. Наприклад, ефективність проведеної кампанії з формування суспільних зв'язків оцінюється кількома способами: підраховується кількість ініційованих матеріалів; оцінюється рекламний еквівалент обсягів опублікованих матеріалів; підраховується кількість газетних рядків, присвячених компанії або окремій людині [8]. Ці способи оцінки не враховують багатьох факторів, які впливають на оцінку ефективності діяльності підприємств на ринку праці та не можуть претендувати на об'єктивне визначення ефективності даної взаємодії.

Оцінка ефективності діяльності підприємства в аспекті створення сприятливого іміджу на ринку праці повинна враховувати особливості функціонування всієї кадрової системи підприємства [9]. Практика свідчить, що зазвичай витрати на управління персоналом не перевищують 2,5 — 4 % операційного бюджету підприємства.

Втім, ретельний аналіз ефективності діяльності кадрової системи дає можливість виявити можливості економії часу, фінансових і трудових ресурсів, підвищення рівня вмотивованості персоналу, зростання обсягів виробництва або продаж. До показників ефективності системи управління персоналом відносяться також параметри, що дають змогу визначити результативність формування іміджу на ринку праці.

Додатково, показником оцінки результативності діяльності на ринку праці є рівень відповідності поставлених цілей і завдань виконуваним функціям. Результати оцінки виступають як підсумкові індикатори, що дозволяють робити висновки про якість діяль-

ності підприємства в аспекті формування іміджу на ринку праці.

Таким чином, аналіз вітчизняних і зарубіжних публікацій присвячений оцінці ефективності роботи підприємства з ринком праці показав, що немає однозначного погляду на вказану проблему, тому дослідження даного питання є необхідним для покращення діяльності підприємств та формування його іміджу на ринку праці.

Мета статті полягає в описі процесу оцінювання ефективності діяльності підприємства в аспекті створення сприятливого іміджу на ринку праці.

Основною гіпотезою є те, що процес оцінки результатів діяльності підприємства на ринку праці в контексті побудови сприятливого іміджу повинен бути систематичним, організованим, таким, що спрямований на зіставлення витрат і результатів, а також на зіставлення цих результатів із підсумками діяльності за базові періоди.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодія підприємств і ринку праці знаходиться під впливом змін умов діяльності підприємств та політики держави в цілому. Зокрема, змінюється характер взаємодії між ринком праці і підприємствами в питаннях підбору висококваліфікованих фахівців. Отже, результативність діяльності підприємства в аспекті формування іміджу на ринку праці може бути відображена у оцінці наявності в кадровій політиці конкретного підприємства базових складових, що формують позитивний або негативний імідж підприємства на ринку праці. Тому для більш адекватного уявлення про діяльність підприємства на ринку праці України в контексті побудови сприятливого іміджу потрібно аналізувати та враховувати інформацію з обох зазначених каналів її надходження – підприємство та ринок праці [10].

Оцінку взаємодії підприємств і ринку праці представляється доцільним оцінити через досягнення позитивного іміджу відповідно за трьома видами ефективності в кадровій політиці підприємства: виробнича, соціальна й економічна. Оцінювання кожної складової може здійснюватися як формальним методом (наприклад – економічні складові, коли є можливість порівняння їх з

середнім рівнем по галузі або в регіоні), так і методом експертних оцінок, які дозволяють оцінити такі складові, як психологічний клімат, наявність можливостей для самореалізації та ін. Діяльність підприємства на ринку праці в аспекті формування позитивного іміджу має формуватися виходячи з оцінки показників ефективності кадрової діяльності підприємства.

До виробничих показників ефективності відносяться: розмір внутрішнього джерела забезпечення потреби в персоналі й ефективність використання того або іншого виду зовнішнього джерела.

Дані показники визначаються:

• коефіцієнтом покриття потреби в персоналі за рахунок і -го джерела:

$$K_{п.внт.і} = Ч_{в.з.внш.і} / Ч_{з.в.} \tag{1}$$

де $Ч_{в.з.внш.і}$ - число вакансій закритих за рахунок і -го джерела; $Ч_{з.в.}$ - загальне число вакансій;

• ефективністю використання і -го джерела для покриття потреби в персоналі:

$$E_{ф.н.і} = (З_{ср.підб.} * V_{р.порівн}) / (З_{підб.і} * V_{р}) \tag{2}$$

де $З_{підб.і}$ - витрати па підбор фахівця через і -е джерело; $З_{ср.підб.}$ - середні витрати на підбір фахівця; $V_{р}$ - час від початку підбора до закінчення адаптації прийнятого на роботу фахівця; $V_{ср}$ - середній час від початку підбора до закінчення адаптації прийнятого на роботу фахівця із всіх джерел.

Питома вага працівників, залучених за рахунок внутрішнього джерела покриття потреби в персоналі повинна бути досить високою і є найефективнішою з погляду діяльності підприємства на ринку праці. Збільшення даного показника в рамках підприємств може відбуватися через підвищення якісних показників діючого персоналу. Дана тенденція обумовлена ефективною діяльністю підприємств на ринку праці. Напрямок подальшої роботи є зменшення покриття потреби в персоналі за рахунок контактної аудиторії (знайомств, протекцій), тому що ефективність даного джерела при його питомій вазі досить низька. Це обумовлено тим, що при порівняно

невисоких витратах на залучення персоналу через контактну аудиторію, часові й фінансові витрати на адаптацію й навчання є максимальними. Ефективність нижче середньої, спеціалізованих організацій по підборі персоналу, обумовлена високою вартістю послуг, хоча витрати на адаптацію тут і не високі. Подальший розвиток кадрової діяльності підприємства на ринку праці повинний йти через порівняння питомої ваги використання бази претендентів.

До соціальних показників ефективності відносяться:

- коефіцієнт питомої ваги працівників, якісні характеристики яких задовольняють вимогам організації:

$$K_{п.в.к.х.} = Ч_{п.в.к.х.}/Ч_{о.ш.с.} \quad (3)$$

де $Ч_{п.в.к.х.}$ - число працівників, якісні характеристики яких задовольняють вимогам організації; $Ч_{о.ш.с.}$ - загальне число працівників;

- коефіцієнт невідповідності організації очікуванням працівника:

$$K_{нс} = Ч_{зв.нев.}/Ч_{о.зв.} \quad (4)$$

де $Ч_{зв.нев.}$ - число працівників, що звільнилися через невідповідність організації його очікуванням; $Ч_{о.зв.}$ - загальне число працівників, що звільнилися.

Збільшення коефіцієнта питомої ваги працівників, якісні характеристики яких задовольняють вимогам підприємства, відбувається через непропорційний ріст працівників з незадовільними якісними характеристиками в загальній чисельності персоналу. Дана тенденція обумовлена веденням більш ретельного відбору персоналу в організаціях з меншою чисельністю, де більша частка відповідальності делегована працівникам. І навпаки, коефіцієнт невідповідності організації очікуванням працівника має тенденцію до зниження. Підприємства більш уважно й відповідально ставляться до обіцянок, які вони дають найманому працівникові та до оцінки ефективної діяльності на ринку праці.

Аналіз показників коефіцієнту профільних працівників показує підприємствам як вони ведуть планомірну й цілеспрямова-

ну роботу з персоналом. Зокрема високі показники коефіцієнта профільних працівників позитивно позначаються на діяльність підприємства в аспекті формування іміджу на ринку праці.

До економічних показників ефективності відносяться такі:

- коефіцієнт економічної привабливості роботи в організації:

$$K_{ек.прив.} = З_{пi}/З_{пр.i} \quad (5)$$

де $З_{пi}$ - заробітна плата працівників i -го профілю в організації; $З_{пр.i}$ - середня заробітна плата працівників i -го профілю па ринку праці;

- ефективність i -го джерела реклами:

$$E_{ф.i.p.} = З_{рекл.i}/Ч_{відг.i} \quad (6)$$

де $З_{рекл.i}$ - сума витрат на рекламу в i -м джерелі; $Ч_{відг.}$ - число здобувачів що відгукнулися по i -му джерелу реклами;

- коефіцієнт економічної привабливості i -го джерела покриття потреби в персоналі:

$$K_{ек.прив.i} = З_{ист.i}/З_{пр.перс.} \quad (7)$$

де $З_{ист.i}$ - витрати на залучення одного працівника через i -й джерело; $З_{пр.перс.}$ - загальні витрати на залучення персоналу.

Слід зазначити, що на показники економічної ефективності роблять вплив показники виробничої й соціальної ефективності. Надалі, при розробці заходів по підвищенню економічної ефективності діяльності підприємств на ринку праці для формування позитивного іміджу повинні враховуватися ці показники, інакше прийняті заходи не принесуть очікуваного результату.

Показник економічної привабливості роботи на підприємстві робить у найближчій перспективі вплив на стабільність чисельності трудового колективу через збільшення плинності кадрів, що негативно позначиться на якості трудового потенціалу, а, отже, на конкурентоспроможності підприємства на ринку праці.

Для роботи над підвищенням ефективності джерел реклами необхідно проводити додаткові дослідження, тому що можли-

ві два шляхи підвищення даного показника. По-перше, це зниження вартості джерела, можливо, існують більш дешеві аналоги. По-друге, дослідження низької кількості відгуків. Можливо, позначається недостатня кількість або неправильний виклад інформації в рекламі, або даний вид реклами не популярний серед цільової аудиторії.

Коефіцієнт економічної привабливості прив'язаний до періоду, за який він розраховується. Тому ухвалення рішення, по якому-небудь джерелу, повинне базуватися на динаміці даного показника за кілька періодів. У довгостроковій перспективі доцільно виявити причини динаміки показника по кожному джерелу.

В остаточному підсумку результатом аналізу показників економічної ефективності повинен стати комплекс заходів щодо збільшення всіх показників.

Доцільною також є оцінка ступеню значущості (вагового коефіцієнту) кожного з показників, яку пропонується здійснити методом експертних оцінок з метою розрахунку агрегованого показника для оцінки ефективності діяльності підприємства в аспекті формування позитивного іміджу на ринку праці.

Для отримання оцінок, застосовується методика, коли експерт не лише оцінює важливість кожного з об'єктів, а порівнює важливість оцінки у порівнянні з максимально можливою оцінкою.

Оскільки кожен з експертів використовує власну систему вимірників, для створення одноманітної системи оцінок, похідну інформацію записують у вигляді матриці парних порівнянь. Елементи матриці можуть бути розраховані за початковими даними анкет.

Після розрахунку вагових коефіцієнтів розраховуються коефіцієнти значущості (a_l) для всіх показників, використовуючи таку формулу.

$$a_l = \frac{\sum_{S=1}^N a_l^s}{N} \tag{8}$$

Далі, шляхом множення відповідних показників на розрахований коефіцієнт значущості визначається агрегований показник діяльності підприємства в аспекті фо-

рмування позитивного іміджу на ринку праці.

Загальною же оцінкою проектних заходів щодо ефективної діяльності підприємств в аспекті формування іміджу на ринку праці стане досягнення генеральної мети по її складових, а саме: завоювання певної, досить стабільної позиції на ринку праці, задоволення вимог, що висувають до роботодавця претенденти і співробітники, оптимізація витрат на придбання й подальше використання персоналу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведено оцінку взаємодії підприємств і ринку праці за трьома видами ефективності в кадровій політиці підприємства: виробничої, соціальної й економічної. Наведено показники оцінки ефективності формування іміджу на ринку праці для кожного з запропонованих напрямів. Універсальність запропонованих рішень полягає в тому, що, як і у великих, так і в малих підприємствах зацікавлені в підвищенні якісних характеристик персоналу при збереженні або навіть зниженні кількісних, а так само в створенні привабливого іміджу підприємства на ринку праці, завоюванні стабільної й вигідної позиції на ринку праці.

Результатом оцінки застосування стратегічного й тактичного інструментарію в процесі ефективної взаємодії підприємств і ринку праці, є збільшення привабливості організації на ринку праці, оптимізація витрат на управління персоналом, підвищення конкурентоспроможності організації в цілому.

Подальші дослідження планується проводити в рамках практичних рекомендацій щодо формування іміджу підприємства, які можуть бути відображені у формі паспорту іміджу підприємства та мають базуватися на оцінці наявності в кадровій політиці конкретного підприємства базових складових, що формують позитивний або негативний імідж підприємства на ринку праці.

Література

1. Прудникова К. О. Актуальность применения системы HR-брендинга в управлении персоналом для компаний в условиях

высокой конкуренции на рынке труда // Вопросы экономики и управления. – 2016. – №4. – С. 67-70.

2. Український ринок праці: імперативи та можливості змін : колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. І.Л. Петрової, к.е.н. В.В. Близнюк ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». – К., 2018. – 356 с.

3. *Алешина И. В.* Корпоративный имидж: стратегический аспект / И.В. Алешина / Маркетинг. – 2003. – № 7. – С. 24.

4. *Вишнякова М.* Концепция формирования имиджа компании (общий подход и рекомендации) / М. Вишнякова / Маркетинг. – 2003. – № 5. – С. 29.

5. *Котлер Ф.* Маркетинг менеджмент. Экспресс-курс. 2-е изд. / Пер. с англ. под ред. С.Г. Божук. – СПб. : Питер, 2006. – 464 с.

6. *Переверзева А. В.* Дослідження підходів до оцінки іміджу підприємства / А.В. Переверзева // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі. – 2011. – №4 (52). – С. 133-137.

7. *Алимов О. М.* Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення: монографія /Алимов О.М., Даниленко А.І., трегобчук В.М. та ін.– К.: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.

8. *Шумкова О. В.* Економічна оцінка іміджу підприємства / О.В. Шумкова, К. В. Блюмська // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2011. – №1.

9. Теория менеджмента / Под редакцией В.Я. Афанасьева. — 2-е изд. — М.: Юрайт, 2014. — 665 с.

Стаття надійшла
до редакції : 15.08.2019 р.

10. *Кулицький С.* Ринок праці та розвиток економіки України / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. 2018. – № 21. – С. 35–46.

References

1. *Prudnikova, K.A.* (2016). The relevance of the application of the HR-branding system in personnel management for companies in conditions of high competition in the labor, 4, 67-70.

2. *Petrova, I. L. & Bliznyuk, V. V.* (2018). The Ukrainian labor market: imperatives and opportunities for change: collective monograph; NAS of Ukraine, State Institution «Inst. and predicted. NAS of Ukraine». Kiev, 356.

3. *Aleshina, I. V.* (2003). Corporate image: strategic aspect, 7, 24.

4. *Vishnyakova, M.* (2003). The concept of forming the image of the company (general approach and recommendations). Marketing, 5, 29.

5. *Kotler, F.* (2006). Marketing management. Peter, 464.

6. *Pereverzev, A. V.* (2011). Research approaches to assessing the image of the enterprise , 4 (52),133-137.

7. *Alimov, O. M.* (2005). Economic development of Ukraine: institutional and resource support: monograph. Kiev, 540.

9. *Afanas'ev, V.Ya.* (2014), Teoryia menedzhmenta [Theory of management], Yurajt, Moscow, 665.

10. *Kulitsky, S.* (2018). Labor Market and Economic Development of Ukraine, 21, 35-46.

Стаття прийнята
до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Гатило В. П. Оцінка ефективності діяльності підприємства щодо створення сприятливого іміджу на ринку праці / В. П. Гатило // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 76–82.

ПАРАДИГМА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО
ПРОЦЕСУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

DOI: 10.32620/cher.2019.3.10

Постановка проблеми. Активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягів інвестицій є визначальними факторами при проведенні структурних реформ в економіці. *Мета статті.* В статті розглянути принципи сучасного інвестиційного менеджменту в діяльності місцевих органів державної влади з урахуванням позитивних і негативних явищ, які впливають на процес залучення інвестицій в регіон. *Об'єкт дослідження* – інвестиційні процеси на рівні місцевих органів державної влади. *Методи, використані в дослідженні:* Використовуючи системний підхід були вивчені інвестиційні процеси на державному та регіональному рівні. На основі системного підходу здійснено теоретико-методологічне узагальнення принципів державного регулювання інвестиційного процесу. Економічними і статистичними методами проведено оцінку динаміки інвестиційного процесу. Використання методу колективних оцінок дав змогу виявити інвестиційний рейтинг держави й окремих регіонів України. Робота виконана з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження економічних явищ та процесів: аналізу і синтезу, логічного узагальнення, аналітично-графічної формалізації та математичних методів. *Гіпотеза дослідження* складається в можливості забезпечення збалансованої та стійкої системи інвестування регіонів України. *Виклад основного матеріалу.* Досліджуючи систему державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні в роботі означені загальні смислові трактування поняття і важливості механізму системи управління. При цьому були виділені два підходи до трактування поняття механізму державного регулювання регіональним інвестиційним процесом – структурно-організаційний і структурно-функціональний. Система державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні притаманні всі ознаки, характерні для складної соціально-економічної системи управління. При цьому базові принципи створення і функціонування будь-яких складних соціально-економічних систем регулювання при використанні їх в системі державного управління інвестиційним процесом в регіоні наповнюються специфічним функціональним змістом, реалізованим через функції, методи і інструменти даної системи. *Оригінальність та практична значимість дослідження.* На підставі проведеного аналізу встановлено функціональне наповнення базових принципів, методів і інструментів в системі державного регулювання інвестиційного процесу на регіональному рівні. Визначена сутність найважливішого поняття та інструментальної складової системи регулювання - механізму державного регулювання регіональної інвестиційної системи. *Висновки.* На основі методології прикладних досліджень були визначені стратегічні цілі регіональної інвестиційної політики і пов'язані з нею найголовніше завдання державного регулювання інвестиційного процесу. Інвестиції в регіоні фактично виконують роль найважливішого блоку в розглянутій структурно-функціональній моделі організації інвестиційного процесу, а саме блоку стратегічного управління. Встановлено, що в процесі реалізації конкретного інвестиційного проекту його економічні показники «виходять» на критерії і показники якості державного регулювання соціально-економічним розвитком регіону, беруть участь в їх формуванні. При цьому інтереси окремого інвестора і державної системи управління інвестиціями в регіоні не в усьому збігаються. Цей факт додатково робить процеси стимулювання інвесторів досить складними.

Ключові слова:

інвестиції, розвиток, громада, регіон, влада, управління, конкурентоспроможність.

¹ **Розмислов Олександр Миколайович**, канд. екон. наук, доцент кафедри «Облік і оподаткування», Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Rozmyslov Alexander, Ph.D in Economics, Associate Professor of Accounting and Taxation Department of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0003-1307-9662

e-mail: alexmegalo1971@gmail.com

² **Серебряк Ксенія Ігорівна**, д-р екон. наук, доцент кафедри «Економіка і підприємництво», Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Северодонецьк, Україна.

Sieriebriak Kseniia, Doctor of Economic Science, Associate Professor of Economics and Entrepreneurship Department of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Severodonetsk, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-7025-2390

e-mail: Serebriakki@ukr.net

PARADIGM OF EFFECTIVE FUNCTION OF INVESTMENT PROCESS FOR ECONOMICALLY SOCIAL REGION DEVELOPMENT

Formulation of the problem. Activation of investment action and main volume increase of investment are prominent factors for carrying out structural reforms at economy. *The purpose of the research.* At article was shown principles of modern investment management at action of local government included positive and negative phenomena, which are influenced by process of engagement investment to region. *The object of research* is investment processes at the level of local authorities. *The methods of the research:* using a systematic approach were studied investment processes at the state and regional levels. Based on systematic approach was carried out a theoretical and methodological generalization of the principles of state regulation of the investment process. Economic and statistical methods were evaluated the dynamics of the investment process. The using of the collective valuation method are enabled us to identify the investment rating of the state and individual regions of Ukraine. The work is performed using general scientific and special methods of research of economic phenomena and processes: analysis and synthesis, logical generalization, analytical and graphical formalization, grouping, comparison of statistical data and mathematical methods. *The hypothesis of the research* consists in the possibility of providing a balanced and stable system of investing in the regions of Ukraine. *The statement of basic materials.* Investigating the system of state regulation of the investment process in the region are indicated at work for general semantic interpretations of the concept and importance of the mechanism system's control. In this case, two approaches to the interpretation of the notion of state's mechanism regulation of the regional investment process - structural and organizational and structural-functional. It was established that system of state regulation of the investment process in the region also has all features, which are characteristic of a complex socio-economic management system - the complexity of the mathematical description, stochasticity and non-stationary experiments. At the same time, the basic principles of the creation and operation of any complex socio-economic regulatory systems when using them in the system of public administration of the investment process in the region are filled with a specific functional content implemented through the functions, methods and tools of the investment system. *The originality and practical significance of the research.* Based on the analysis, the functional filling of the basic principles, methods and tools in the system of state regulations require are established of the investment process at the regional level. The essence of the most important concept and instrumental component of the system of regulation – is determined mechanism of state regulation of the regional investment system. *Conclusions and perspectives of further research.* Based on applied research methodology, the strategic objectives of regional investment policy and the main task of state regulation were determined of the related investment process. It is established that investments in the region actually fulfill the role of the most important block in the considered structural and functional model of the organization of the investment process, namely, the strategic management unit. It is established that in the process of realization of a concrete investment project, its economic indicators "go out" on the criteria and indicators of the quality of state regulation of the socio-economic development of the region to take part in their formation. At the same time, the interests of the individual investor and the state investment management system in the region do not coincide in all. This fact, in addition, makes the processes of stimulating investors and managing investment processes at the regional level rather complicated.

Key words:

investment, development, community, region, power, management, competitiveness.

ПАРАДИГМА ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА СОЦИАЛЬНО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА

Постановка проблемы. Активизация инвестиционной деятельности и значительное наращивание объемов инве-стыке являются определяющими факторами при проведении структурных реформ в экономике. *Цель статьи.* В статье рассмотрены принципы современного инвестиционного менеджмента в деятельности местных органов государственной власти с учетом положительных и отрицательных явлений, которые влияют на процесс привлечения инвес-тиций в регион. *Объект исследования* – инвестиционные процессы на уровне местных органов государственной власти. *Методы, использованные в исследовании:* используя системный подход были изучены инвестиционные процессы на государственном и региональном уровне. На основе системного подхода осуществлено теоретико-методологическое обобщение принципов государственного регулирования инвестиционного процесса. Экономическими и статистическими методами проведена оценка динамики инвестиционного процесса. Использование метода коллективных оценок позволило выявить инвестиционный рейтинг государства и отдельных регионов Украины. Работа выполнена с использованием общенаучных и специальных методов исследования экономических явлений и процессов: анализа и синтеза, логического обобщения, аналитически-графической формализации и математических методов. *Гипотеза исследования* состоит в возможности обеспечения сбалансированной и устойчивой системы инвестирования регионов Украины. *Изложение основного материала.* Исследуя систему государственного регулирования инвестиционного процесса в регионе в работе обозначены общие смысловые тракта ния понятия и важности механизма системы управления. При этом были выделены два подхода к трактовке понятия механизма государственного регули-

рования региональным инвестиционным процессом – структурно-организационный и структурно-функциональный. Система государственного регулирования инвестиции процесса в регионе присущи все признаки, характерные для сложной социально-экономической системы управления. При этом базовые принципы создания и функционирования любых сложных социально-экономических систем регулирования при использовании их в системе государственного управления инвестиционным процессом в регионе наполняются специфическим функциональным содержанием, реализуемым через функции, методы и инструменты данной системы. *Оригинальность и практическая значимость исследования.* На основании проведенного анализа установлено функциональное наполнение базовых принципов, методов и инструментов в системе государственного регулирования инвестиционного процесса на региональном уровне. Определена сущность важнейшего понятия и инструментальной составляющей системы регулирования – механизма государственного регулирования региональной инвестиционной системы. *Выводы.* На основе методологии прикладных исследований были определены стратегические цели региональной инвестиционной политики и связанные с ней главная задача государственного регулирования инвестиционного процесса. Инвестиции в регионе фактически выполняют роль важнейшего блока в рассматриваемой структурно-функциональной модели организации инвестиционного процесса, а именно блока стратегического управления. Установлено, что в процессе реализации конкретного инвестиционного проекта его экономические показатели «выходят» на критерии и показатели качества государственного регулирования социально-экономическим развитием региона, участвуют в их формировании. При этом интересы отдельного инвестора и государственной системы управления инвестициями в регионе не во всем совпадают. Этот факт дополнительно делает процессы стимулирования инвесторов достаточно сложными.

Ключевые слова:

инвестиции, развитие, общество, регион, власть, управление, конкурентоспособность.

Постановка проблеми. Каталізатором розвитку економіки будь-якої держави є інвестиції. Інвестиційний процес задає вектор стратегічного розвитку і формує базис для успішного економічного і соціального розвитку країни та її регіонів. Активізація інвестиційної діяльності та значне нарощування обсягів інвестицій є визначальними факторами при проведенні структурних реформ в економіці, реалізації соціально-орієнтованої інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в Україні. Отже, рішення поточних і довгострокових завдань соціально-економічних реформ вимагає як зваженої, всебічно обгрунтованої інвестиційної політики, так і формування дієвих механізмів державного регулювання інвестиціями з урахуванням особливостей поточного стану господарського розвитку регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку концептуальних основ державного регулювання процесів соціально-економічного розвитку регіонів внесли С. Біла, В. Бодров, З. Варналій, В. Воротін, В. Геєць, А. Градов, В. Гриньова, Л. Дідковська, А. Спіфанов, Л. Зайцева, А. Мерзляк, М. Миколайчук, І. Михасюк, Н. Ніжник, Н. Чумаченко.

Разом з тим слід зазначити, що дослідження функціонування інвестиційного процесу в регіонах поки що проводилося головним чином за окремими факторами впливу. Крім того, залишаються ще не дослідженими належним чином такі питання, як положення

щодо участі місцевих органів влади у формуванні інформаційної бази даних про потреби території в інвестиціях з урахуванням реального ресурсного потенціалу.

З урахуванням поставлених завдань **метою статті** є визначення принципів сучасного інвестиційного менеджменту в діяльності місцевих органів державної влади з урахуванням позитивних і негативних явищ, які впливають на процес залучення інвестицій в регіон.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для України сьогодні надзвичайно актуальною є трансформація державної політики в області інвестицій, докорінна зміна функцій держави в сфері управління інвестиційною діяльністю, а саме, перехід від практикуваного раніше розподілу державних капіталовкладень до виконання ролі надійного партнера недержавних вітчизняних і зарубіжних інвесторів при вирішенні найважливіших завдань соціально-економічного розвитку країни.

Країні потрібен принципово новий підхід до формування та реалізації інвестиційно-структурної стратегії розвитку регіонів з використанням можливостей регіонального саморозвитку і регульованих ринкових відносин, що сприятиме гармонійному поєднанню загальнонаціональних та регіональних інтересів. Необхідно йти від існуючої ще практики «експропріації» дохідних коштів у регіонів - донорів з подальшим «виділенням» регіону інвестиційних коштів з держбюджету.

Організаційно-економічний механізм ре-

гіонального державного регулювання інвестиційного процесу повинен складатися при взаємодоповнюючому впливі на інвестиційні процеси ринкової кон'юнктури і державного регулювання [1, с. 123].

У теорії державного управління поняття раціональності управлінської діяльності розроблено Г. Саймонтом. На його думку, раціональність рішень пов'язана з вибором альтернативних варіантів, оптимальних з боку систем цінностей, за якими можна оцінити їх наслідки. Рішення можна назвати «свідомо» раціональним в тій мірі, в якій узгодження способів і цілей є свідомим процесом [2, с. 78].

У зв'язку з цим набуває особливої актуальності проблема розробки методології та методики науково – обґрунтованого формулювання цілей, оцінних критеріїв ефективності і механізмів інвестиційного процесу на рівнях підприємство - регіон - країна.

Інвестиційний процес в регіоні об'єднує наступних суб'єктів: юридичних осіб-інвесторів (підприємства, організації, інвестиційні банки, інвестиційні компанії, фонди); фізичних осіб (вкладників); органи державного управління, які регулюють функціонування суб'єктів інвестиційної діяльності.

Державне регулювання інвестиційного процесу слід розглядати як систему регулювання, що складається з двох підсистем (ланок)

- регулюючої підсистеми (суб'єкт регулювання) і регульованої підсистеми (об'єкт регулювання). Зв'язок суб'єкта регулювання з об'єктом регулювання здійснюється за допомогою передачі інформації. Державне регулювання інвестиційного процесу – це процес вироблення і здійснення регулюючого впливу суб'єкта регулювання на об'єкт регулювання.

Суб'єкт регулювання являє собою групу фахівців або орган державного управління в сфері інвестицій, які здійснюють управлінський вплив на об'єкт регулювання для забезпечення стійкого його функціонування і цілеспрямованого впливу.

Об'єктом регулювання є все те, на що спрямовано управлінський вплив суб'єкта регулювання (інвестиції та економічні відносини між учасниками ринку інвестицій) для досягнення цілей і завдань інвестиційної системи.

Організаційно-економічний механізм регіонального державного регулювання інвестиційного процесу повинен складатися з урахуванням впливу на інвестиційні процеси ринкової кон'юнктури і державного регулювання.

Інвестиційну систему в регіоні слід розглядати як структурну частину (підсистему) системи більш високого рівня - системи управління і регулювання соціально-економічного розвитку регіону, і функціонуючу з нею на загальних методичних принципах (рис. 1).

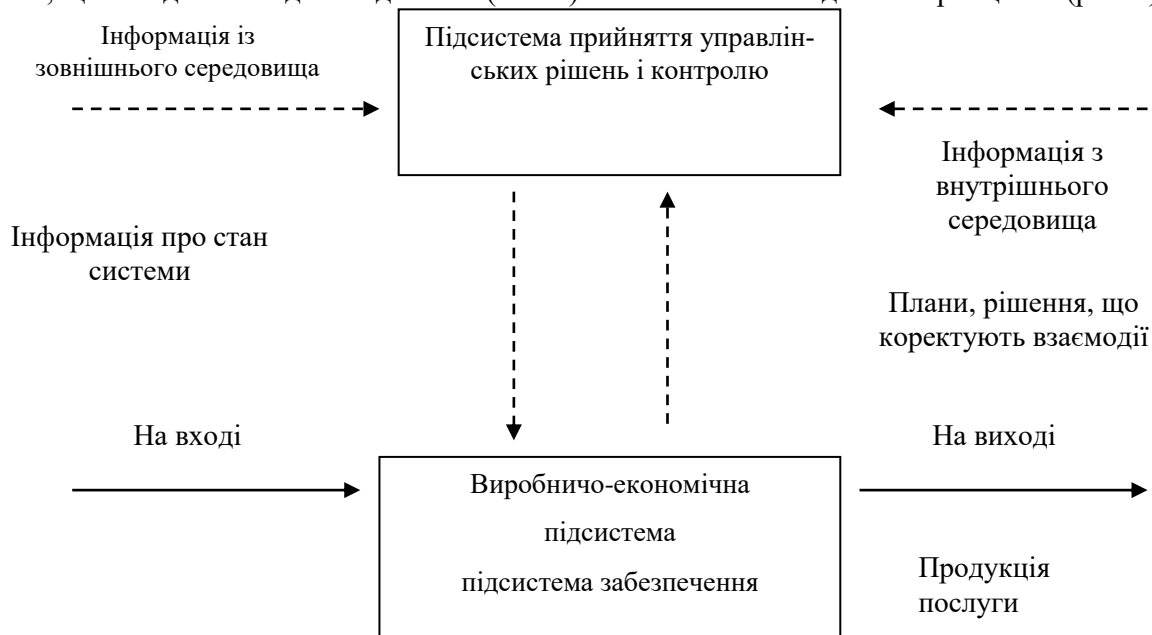

Рис. 1. Принципова схема функціонування системи державного регулювання соціально-економічного розвитку регіону

Джерело: розроблено авторами

Для інтегральної оцінки напрямків регулюючого впливу на соціально-економічний

розвиток регіону введемо поняття конкурентоспроможності регіону.

Конкурентоспроможність регіону відрізняється від звичайних економічних показників тим, що завжди включає «свідомо керований» довгостроковий аспект розвитку і оцінює, як регіон формує своє економічне майбутнє.

Таким чином, конкурентоспроможність регіону виступає визначальною цільовою функцією соціально-економічного розвитку регіону.

За великим рахунком, це здатність регіону досягти і підтримувати високі темпи економічного зростання. В кінцевому ж рахунку, висока конкурентоспроможність регіону призведе до високого рівня якості життя населення.

Конкурентоспроможні регіони є основою конкурентоспроможності країни. Можна стверджувати, що стратегія конкурентоспроможних регіонів може виступати в якості провідної ідеї сучасної державної регіональної політики.

Важливо підкреслити також, що страте-

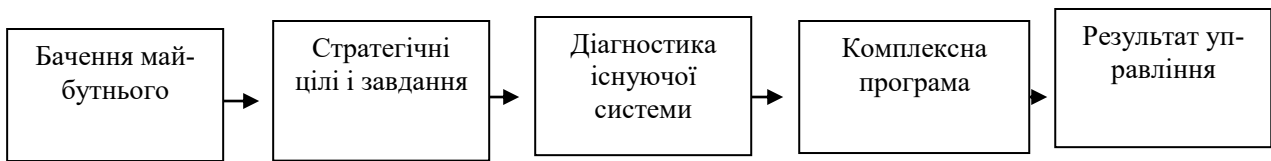

Рис. 2. Загальна схема методології стратегічного управління

Джерело: розроблено авторами

Важливим вихідним моментом стратегічного управління обов'язково виступає чітке бачення майбутнього. Можна тому стверджувати, що важливіше не те місце, де ми зараз знаходимося, а той напрямок, куди ми рухаємося. Ситуацію, коли суб'єкт управління здійснює управлінський вплив в умовах відсутності чіткого бачення (розуміння) моделі майбутнього висловлює наступна аксіома сучасного стратегічного менеджменту: «Коли не знаєш куди пливеш, ніякої вітер не буде попутним».

Аналітичний інструментарій системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні пропонуємо складалася з п'яти елементів: принципи, функції, механізми, інструменти і результат функціонування. Пропонована структура інструментарію системи державного регулювання інвестиційного процесу на регіональному рівні представлена на рис. 3.

Слід зазначити, що системі державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні притаманні всі ознаки, характерні для складної соціально-економічної системи управління - складність математичного опису, стохастичність та нестационарність.

При цьому базові принципи створення і функціонування будь-яких складних соціально-

гічні економіко - управлінські завдання виведення окремих регіонів на рівень високої конкурентоспроможності за своєю суттю об'єднує конкурентоспроможності всієї країни.

Конкурентоспроможність регіону формується в значній мірі на основі системи державного регулювання інвестиційного процесу.

Сучасну систему державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні, на нашу думку, слід створювати на фундаменті дуже плідною концепції стратегічного управління.

Стратегічне управління - це спосіб втілення бачення майбутнього в реальність, що є повною протилежністю «інтуїтивного просування».

У спрощеному формалізованому вигляді методологію стратегічного управління можна представити таким чином (рис. 2).

економічних систем регулювання при використанні їх в системі державного управління інвестиційним процесом в регіоні наповнюються специфічним функціональним змістом, реалізованим через функції, методи і інструменти даної системи (табл. 1).

Слід зазначити, що у вітчизняній науковій літературі поки немає єдиного підходу до тлумачення поняття механізму державного управління і його складових, проте важливість цієї категорії ніхто не ставить під сумнів. Досліджуючи систему державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні, ми дотримуємося загальних смислових трактувань поняття і важливості механізму системи управління. При цьому можливо виділити два підходи до трактування поняття механізму державного регулювання регіональним інвестиційним процесом – структурно-організаційний і структурно-функціональний [2, с. 125].

Для реалізації системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні пропонуємо наступну структурно-функціональну модель організаційного механізму державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні.

Рис. 3. Аналітичний інструментарій системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні
Джерело: розроблено авторами

Т а б л и ц я 1

Функціональне наповнення системи державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні

№ п/п	Базові принципи системи управління	Функціональне наповнення в системі державного регулювання інвестиційного процесу
1	Об'єктивність, структурованість	Програмно-цільовий підхід, який реалізується в програмах фінансової, технологічного, інформаційного, консультаційного, кадрового забезпечення інвестиційних проектів
2.	Системність, комплексність, соціальна вмотивованість, довготривалість і стабільність регулювання і підтримки	Знання кінцевої мети, узгодження стратегічних і тактичних цілей в депресивних регіонах або в окремих галузях
3.	Ієрархічність, поділ компетенції	Раціональний розподіл управлінських функцій між рівнями влади при значній мірі делегування повноважень на регіональний рівень
4.	Адекватність – відповідність діяльності держави реальної економічної ситуації і потребам соціально-економічної системи	Мотивація - реалізація дієвого стимулу залучення інвестицій в пріоритетні напрямки Реалізація заходів законодавчого, економічного і організаційного характеру. Підтримка інвесторів, мінімальне втручання держави там, де діє тільки ринок

Джерело: узагальнено авторами на підставі [1]

Суть моделі полягає в наступному. Державна інвестиційна політика на регіональному рівні – це комплекс управлінських рішень і регулятивних заходів, які приймаються органами державної влади з метою встановлення рівноваги між інвестиційним попитом і пропозицією в регіоні. Концептуальна завдання регіональної інвестиційної політики - забезпечення економічного зростання і підвищення рівня життя населення регіону.

Основними стратегічними цілями регіональної інвестиційної політики слід вважати:

1). Забезпечення сприятливого інвестиційного клімату. 2). Регулювання пропорцій інвестиційної діяльності. 3). Забезпечення раціонального використання інвестицій.

Таким чином, стратегічні цілі регіональної інвестиційної політики і пов'язані з ним найголовніше завдання державного регулювання інвестиційного процесу в регіоні фактично виконують роль найважливішого цілеполагаючого блоку в розглянутій структурно-функціональній моделі організації інвестиційного процесу в регіоні – блоку стратегічного управління.

Саме тут відбувається трансформація концепції стратегічного управління (СУ) в етап стратегічного планування (СП)

Ключовим фактором управління регіональним інвестиційним процесом є інвестиційний проект.

Актуальність інвестиційного проекту в цілому - це відповідність його завданням соціально-економічного розвитку країни, регіону, господарюючого суб'єкта. Тому інвестиційний проект відповідно може мати державну, регіональну, галузеву значимість або значимість для господарюючого суб'єкта. Ці оцінки можуть перебувати в різних поєднаннях стосовно оскільки він розглядався інвестиційному проекту.

В процесі реалізації конкретного інвестиційного проекту його економічні показники «виходять» на критерії і показники якості державного регулювання соціально-економічним розвитком регіону, беруть участь в їх формуванні.

При цьому інтереси окремого інвестора і державної системи управління інвестиціями в регіоні не в усьому збігаються. Цей факт додатково робить процеси стимулювання інвесторів і управління інвестиційним процесом на регіональному рівні досить складними [3,4].

Держава в період формування основ ринкової моделі функціонування економіки виконує активну роль регулятора і стимулятора інвестиційного процесу. Регулювання означає застосування активних методів впливу на інвес-

торів за допомогою організаційних, адміністративних заходів і економічних важелів.

Державне регулювання інвестиційного процесу в регіоні реалізується шляхом встановлення державними органами «правил поведінки» у зовнішньому середовищі, в той час як організаційні структури, стратегія і тактика реалізації інвестицій, стиль і методи керівництва в більшій мірі стають справою безпосередньо інвестиційного менеджменту в регіоні, обов'язково адекватного новим ринковим реаліям.

Регіональний інвестиційний менеджмент - інструмент державного регулювання та професійного управління, що включає в себе сукупність науково-обґрунтованих принципів, методів і функцій управління, що розробляються і що застосовуються з метою забезпечення стійкого, надійного, перспективного і ефективного функціонування інвестиційної системи в регіоні

Підкреслимо також, що необхідно і далі розвивати процеси самоорганізації регіонів, домагатися балансу і розумного узгодження адміністративних відносин гілок влади і економічної свободи бізнесу, обмеженою тільки законом, тобто діалектичної єдності процесів управління «зверху» з управлінням «знизу».

Роль держави в регіонах повинна бути орієнтована на створення сприятливих умов для діяльності інвесторів і контроль за дотриманням прийнятих законодавчих та інших норм без того, щоб самому втручатися у безпосередню господарську діяльність, домагаючись гармонізації державної і ринкової інвестиційної політики на регіональному рівні. Класичний підхід до класифікації факторів впливу на інвестиційну привабливість регіону на фактори прямого впливу (внутрішні) та фактори непрямого впливу (зовнішні) відображені у роботі Н.М. Гуляєвої [5].

Європейська Бізнес-Асоціація бачить головні можливості успішного залучення іноземних інвестицій в наше країну на шляху:

1. Відмови від існуючого сьогодні фаворитизму і створення рівних умов для всіх учасників інвестиційного ринку в країні.
2. Створення в Україні законодавчої бази, яка була б якщо не стабільною, але хоча б передбачуваною.

Стратегічна програма вдосконалення державного регулювання інвестиційного процесу та створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, яка послужить надійною базою для раціоналізації регіональної інвестиційної системи, повинна включати на нашу думку, такі ключові напрямки на макрорівні:

1. Лібералізація підприємницької діяльності. Необхідно змінити недосконалу процедуру банкрутства підприємств, яка прорив триває роками, не даючи можливості залучати кошти інвесторів у відродженні промисловості.

Малий і середній бізнес в Україні формується сьогодні практично стихійно, хоча і виявився затиснутим в рамках надмірного та неефективного регулювання його діяльності з боку держави. Тільки недосконалістю регуляторної політики щодо формування підприємницького клімату в країні можна пояснити той факт, що після 15 років ринкових трансформацій в Україні питома вага малого та середнього бізнесу в ВВП знаходиться на рівні 15-17%, в той час як в європейських країнах цей бізнес давно став основою міцної національної економіки і значений показник досяг 60-65% [8, с. 7].

2. Стабільність правового поля. В першу чергу, така робота повинна бути проведена щодо цивільного, трудового, податкового та комерційного кодексів, законодавства про захист прав у сфері інтелектуальної власності, патентів, політики передачі технологій і прямих іноземних інвестицій. Не менш важливим є й забезпечення реального дотримання міжнародних договорів та виконання обґрунтованих рішень іноземних арбітражів.

3. Корпоративне та державне управління. Цей напрямок включає комплекс заходів щодо врегулювання корпоративних прав, діяльності державної адміністрації та приватизації державної власності [9, с. 325].

4. Розвиток фінансового сектора. Розвиток фінансового сектору є дуже важливим для поліпшення інвестиційного клімату в країні. і потребує здійснення такого комплексу, як зняття обмежень на відсоткові ставки за банківськими кредитами і позиками, що дозволить поліпшити роботу банківського сектора шляхом вдосконалення контролю за банківською діяльністю. Крім того, необхідно розширити законодавчу ініціативу, щодо підтримки діяльності іноземних банків і інших фінансових установ в Україні [6].

5. Зниження рівня корупції. За оцінкою НБУ, обсяг відмивання злочинних доходів в країні становить близько 1,5% ВВП. Україна регулярно звинувачують у корумпованості влади і пособництві у відмиванні грошей [10, с. 209].

Для вирішення цієї проблеми країні необхідно створити таку систему відносин органів влади та бізнесу, яка мінімізує можливості зловживання державних чиновників, забезпечить обов'язковість у виконанні прийнятих за-

конів і постанов, полегшить отримання законних дозволів і ліцензій.

6. Зниження рівню політичного ризику. Політична стабільність та незалежність органів економічних пріоритетів які регулярно відбуваються в органах влади була і залишається одним з найважливіших позитивних чинників при прийнятті інвестиційних рішень.

7. Іміджева політика країни. Залучення зовнішніх інвестицій вимагають від держави немалих зусиль по формуванню привабливого іміджу країни. Необхідно широко висвітлювати готовність уряду вживати дієвих заходів орієнтованих на ринкову економіку, європейські та світові соціально-економічні стандарти [11, с. 105].

8. Формування ринку операторів зовнішніх інвестицій. Сьогодні, серйозну увагу слід приділити підготовці висококласних фахівців і розробці інвестиційних проектів відповідно до вимог сучасного менеджменту.

9. Розробка сучасної науково обґрунтованої системи державного регулювання інвестиційного процесу.

10. Удосконалення принципів формування і технології реалізації загальнодержавних і регіональних інвестиційних програм.

Особливо слід підкреслити, що істотно збільшити приплив інвестицій можна лише за умови розвитку всього комплексу чинників, які формують привабливий інвестиційний клімат. Недооцінка хоча б однієї складової неминуче призведе до дисбалансу і створить напруженість на інвестиційному ринку України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, від ефективності системи державного регулювання інвестиційного процесу залежать рівень оновлення виробництва, модернізація і нарощування основних фондів підприємств народного господарства, успіх структурної перебудови економіки, вирішення соціальних і екологічних проблем. Отже, за важливістю продумана і ефективна інвестиційно-інноваційна політика виступаючи серцевиною економічної політики країни, обґрунтовано претендує на роль національної економічної ідеї.

Перераховані вище заходи, безумовно, не вирішують усіх проблем по успішному залученню інвестицій в економіку країни, але їх слід розглядати як найважливіші і невідкладні напрямки в сфері вдосконалення інвестиційного процесу в першу чергу на макрорівні. Їх реалізація створить також міцну базу для формування ефективної регіональної інвестиційної політики.

Література

1. Сучасний словник іноземних слів. – К.: Абв, 2006. – 789 с.
2. Саймонт Герберт А. Адміністративна поведінка: Дослідження процесів прийняття рішень в організаціях, що виконують адміністративні функції: Пер. з англ. / Г. Саймонт. – К.: АртЕк, 2011. – 452 с.
3. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/economiccoop>.
4. Інвестиційний клімат в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.org/uk/operativ/operativu0115.html>.
5. Гуляєва Н. М. Оцінка інвестиційної привабливості економіки: факторна природа формування / Н. М. Гуляєва // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1(13). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu.pdf>
6. Петряев А. В. Факторы инвестиционной привлекательности. Методика оценки инвестиционной привлекательности региона (отрасли, предприятия) / А. В. Петряев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://scholar.google.com/scholar_host?q=info.
7. Музиченко А. С. Інвестиційна діяльність в Україні. Проблеми регулювання: навч. посіб. / А. С. Музиченко– К.: Кондор, 2011. – 406 с.
8. Новицька Т. А. Формування ефективної інвестиційної політики України з використанням позитивного досвіду інших країн світу / Т. А. Новицька // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №9. – С. 6–8.
9. Кравчун О. Механізми державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. / О. Кравчун. Теорія та практика державного управління. – 2012. Вип. 3 (38). – С. 323–332.
10. Рубіш І. І. Ефективність інструментів державного регулювання інвестиційної діяльності в перехідних економіках / І. І. Рубіш // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. – Львів: Вид-во Львівського торговельно – економічного університету, 2016. – Вип. 51. – С. 207–215.
11. Фінансовий механізм забезпечення сталого розвитку соціально – економічних систем : монографія / за ред. Л. І. Антошкіною, С. А. Навроцького. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – 283 с.

Стаття надійшла

до редакції : 27.07.2019 р.

Reference

1. Modern dictionary of foreign words. (2006). Kyiv: Abv, 789.
2. Herbert, S. (2011). Administrative Behavior: Investigating Decision Making Processes in Organizations Performing Administrative Functions. Kyev: ArtEk, 452.
3. Investment climate in Ukraine. Retrieved from: <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/economiccooperation/invest-climat>.
4. Investment climate in Ukraine. Retrieved from: https://ukrstat.org/en/operative/operativ2018/zd/ivu_u/ivu_u/ivu0115.html.
5. Gulyayev, N. (2012). Evaluation of investment attractiveness of the economy: a factor nature of formation. Bulletin of the Zaporizhzhya National University, 1(13). Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua/portal.pdf>
6. Petryayev, A. Factors of investment attractiveness. Methods of estimating the investment attractiveness of a region (industries, enterprises). Retrieved from: http://scholar.google.com/scholar_host?q=info:_AnsH32I54wJ:scholar.google.com.
7. Muzychenko, A. (2011). Investment activity in Ukraine. Problems of regulation: training. tool. Kyev: Condor, 406.
8. Novitskaya, T. (2010). Formation of effective investment policy of Ukraine with the use of positive experience of other countries of the world. Investments: practice and experience, 9, 6-8.
9. Kravchun, O. (2012). Mechanisms of state regulation of investment activity in Ukraine. Public administration theory and practice, 3 (38), 323–332.
10. Rubish, I. (2016). The effectiveness of instruments of state regulation of investment activity in transition economies. Visnyk of Lviv Trade and Economic University. Lviv: Issue of the Lviv Trade and Economic University, 51, 207–215.
11. Antoshkina, L. & Navrotsky, S. (2016). Financial mechanism for ensuring sustainable development of socio-economic systems. Berdyansk: Publisher Tkachyuk O., 283.

Стаття прийнята

до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Розмислов О. М. Парадигма ефективного функціонування інвестиційного процесу соціально-економічного розвитку регіону / О. М. Розмислов, К. І. Серебряк // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 83–91.

УДК 658.14.01
JEL Classification: P17

STOLIARCHUK H.¹, LANCHINSKA V.²

ENTERPRISES' INFORMATION INTERACTION WITH BANKS UNDER THE SOCIAL BANKS CONCEPT

DOI: 10.32620/cher.2019.3.11

Formulation of the problem. Nowadays enterprises as clients need quality cooperation with banks to form objective information on their financial statements. In this connection, a prerequisite for effective cooperation between banks and enterprises is the development of an approach to the organization of information and economic exchange, based on the social banks concept. *The purpose of the research* was to develop methodical, scientific-practical recommendations for improve the process of monitoring information exchange between banks and enterprises to increase the accuracy of the analysis enterprises' financial statements. *The object of research.* The article focuses on the bank's information quality for complete financial reports of enterprise. *Methods used in the research* are a systematic approach, comparison, methods of induction and deduction. *The hypothesis of the research* is that the reliability of the financial statements of an enterprise depends on the quality of the organization of monitoring information exchange between the bank and the enterprise which based on the concept of social banks. *The statement of basic materials.* Now relevant is the Social Banks concept. According to experts, leading banks in the world are already responding to this trend and are developing as social banks, which encompass transparency and two-way interaction through social networks to meet customer expectations. Social Bank is pursuing interaction with clients in accordance with the mission, coordination of social efforts with its main business strategy and brand image. In this regard, a necessary condition for effective cooperation between banks and enterprises is the development of an approach to organizing the information and economic cooperation based on the social banks concept. *Originality and practical significance of the research* is to develop of an approach to organizing the information and economic cooperation based on the social banks concept. *Conclusions and perspectives of further research.* The research results confirm the feasibility of applying an approach to the organization of information exchange based on the social banks concept for the formation and monitoring of objective indicators of financial statements of enterprises. The prospect of further research will be the study of the role of audit firms in the interaction of enterprises and banks in the framework of the social banks concept.

Key words:

financial information, interaction, social banks, enterprises.

ІНФОРМАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ ПІДПРИЄМСТВ З БАНКАМИ ЗГІДНО КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ БАНКІВ

Постановка проблеми. На сьогодні підприємствам як клієнтам потрібна якісна співпраця з банками для формування об'єктивної інформації про їх фінансову звітність. У зв'язку з цим необхідною умовою ефективної співпраці між банками та підприємствами є розробка підходу до організації інформаційно-економічної взаємодії, що базується на концепції соціальних банків. *Метою дослідження* була розробка методичних, науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу моніторингу обміну інформацією між банками та підприємствами для підвищення точності аналізу

¹ Столярчук Ганна Володимирівна, канд. екон. наук, доцент кафедри «Фінанси», Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Stoliarchuk Hanna, Ph.D. in Economic, Associate Professor of Finances Department National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: 0000-0002-5046-4298

e-mail: a.stolyarchuk@khai.edu

² Ланчинська Валерія Михайлівна, магістрант спеціальності «Облік і оподаткування», Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна.

Lanchinska Valeriia, Master's degree of Accounting and Taxation Specialty National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute», Kharkiv, Ukraine.

ORCID ID: 0000-0002-1453-2003

e-mail: valerylanchinskaya@gmail.com

фінансової звітності підприємств. *Об'єкт дослідження.* У статті увага приділяється якості інформації банку для формування фінансової звітності підприємства. *Методи, використані в дослідженні* - це системний підхід, порівняння, методи індукції та дедукції. *Гіпотеза дослідження* полягає в тому, що достовірність фінансової звітності підприємства залежить від якості організації моніторингу обміну інформацією між банком та підприємством, яка ґрунтується на концепції соціальних банків. *Виклад основного матеріалу.* Зараз актуальною є концепція соціальних банків. На думку експертів, провідні банки світу вже реагують на цю тенденцію і розвиваються як соціальні банки, що досягають прозорості інформації та двосторонньої взаємодії через соціальні мережі для задоволення очікувань клієнтів. Соціальний банк здійснює взаємодію з клієнтами відповідно до місії, координації соціальних зусиль зі своєю основною бізнес-стратегією та іміджем бренду. У зв'язку з цим необхідною умовою ефективної співпраці між банками та підприємствами є розробка підходу до організації інформаційно-економічного співробітництва на основі концепції соціальних банків. *Оригінальність та практична значимість дослідження* полягає у розробці підходу до організації інформаційно-економічного співробітництва на основі концепції соціальних банків. *Висновки та перспективи подальших досліджень.* Результати досліджень підтверджують можливість застосування підходу до організації інформаційної взаємодії на основі концепції соціальних банків для формування та моніторингу об'єктивних показників фінансової звітності підприємств. Перспективою подальших досліджень стане аналіз ролі аудиторських фірм у взаємодії підприємств та банків у рамках концепції соціальних банків.

Ключові слова:

фінансова інформація, взаємодія, соціальні банки, підприємства.

**ИНФОРМАЦИОННАЯ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ПРЕДПРИЯТИЙ С БАНКАМИ
СОГЛАСНО КОНЦЕПЦИИ СОЦИАЛЬНЫХ БАНКОВ**

Постановка проблеми. Сегодня предприятиям как клиентам нужна качественная сотрудничество с банками для формирования объективной информации об их финансовой отчетности. В связи с этим необходимым условием эффективного сотрудничества между банками и предприятиями является разработка подхода к организации информационно-экономического взаимодействия, основанный на концепции социальных банков. *Целью исследования* была разработка методических, научно-практических рекомендаций по совершенствованию процесса мониторинга обмена информацией между банками и предприятиями для повышения точности анализа финансовой отчетности предприятий. *Объект исследования.* В статье внимание уделяется качеству информации банка для формирования финансовой отчетности предприятия. *Методы, использованные в исследовании* - это системный подход, сравнение, методы индукции и дедукции. *Гипотеза исследования* заключается в том, что достоверность финансовой отчетности предприятия зависит от качества организации мониторинга обмена информацией между банком и предприятием, основанная на концепции социальных банков. *Изложение основного материала.* Сейчас актуальна концепция социальных банков. По мнению экспертов, ведущие банки мира уже реагируют на эту тенденцию и развиваются как социальные банки, достигают прозрачности информации и двустороннего взаимодействия через социальные сети для удовлетворения ожиданий клиентов. Социальный банк осуществляет взаимодействие с клиентами в соответствии с миссией, координации социальных усилий по своей основной бизнес-стратегией и имиджем бренда. В связи с этим необходимым условием эффективного сотрудничества между банками и предприятиями является разработка подхода к организации информационно-экономического сотрудничества на основе концепции социальных банков. *Оригинальность и практическая значимость исследования* заключается в разработке подхода к организации информационно-экономического сотрудничества на основе концепции социальных банков. *Выводы и перспективы дальнейших исследований.* Результаты исследований подтверждают возможность применения подхода к организации информационного взаимодействия на основе концепции социальных банков для формирования и мониторинга объективных показателей финансовой отчетности предприятий. Перспективой дальнейших исследований станет анализ роли аудиторских фирм во взаимодействии предприятий и банков в рамках концепции социальных банков.

Ключевые слова:

финансовая информация, взаимодействие, социальные банки, предприятия.

Formulation of the problem. In market conditions, the need to ensure a high level of economic efficiency is central to the economic

policy of the state forms the strategy of economic structures. Achieving sustainable trends of economic growth is directly related to the activa-

tion of enterprises, constant updating of fixed assets, increasing the competitiveness of products, the creation of a strong banking system. The active involvement of the financial and credit system in ensuring the economic development of the country requires close cooperation of enterprises with the part that is most closely connected with the service of economic entities in the market economy – commercial banks.

The «commercial bank – enterprise» interaction plays an important role in the conditions of stabilization of the economic situation in Ukraine. The importance of the enterprise as a major element of this system is due to increased investment demand in the capital market. Commercial banks, as a financial component of the entire range of banking operations, enable the efficient production activities of other economic entities in different sectors of the economy and thus ensure the continuity of social reproduction processes.

At present, there is a strong lack of a scientifically sound methodical approach to the organization of enterprise-bank relationships, which will allow to strengthen financial interaction of banks with enterprises of the real sector of economy based on the concept of social banks.

Analysis of recent research and publications. There are results of research into conceptual foundations for the regulation of «commercial bank – enterprise» interaction of such Ukrainian scientists as: I. Alekseyev [1], O. Amosha [2], S. Aptekar [3], O. Baranovskyi [4], I. Britchenko [5], L. Lihonenko [14], A. Moroz [15] and others. There are scientific works belonging to foreign researches as A. Bugg-Levine [6], R. Burgess [7], A.F.C. da Silva [9], R. Dayal [10], J. Emerson [11], K. Harji [12], A. Naciri [16], O. Weber [19] and others. However, there is no clear solution to the problem of «commercial bank – enterprise» interaction, oriented to the social needs. Therefore, the above problem is relevant and requires research.

The purpose of the article. The purpose of the article is to develop methodical, scientific-practical recommendations for improve the process of monitoring information exchange between banks and enterprises to increase the accuracy of the analysis enterprises' financial statements.

The statement of basic materials. Now relevant is the Social Banks concept. According to experts, leading banks in the world are already responding to this trend and are developing as social banks, which encompass transparency and

two-way interaction through social networks to meet customer expectations. Social Bank is pursuing interaction with clients in accordance with the mission, coordination of social efforts with its main business strategy and brand image. In this regard, a necessary condition for effective cooperation between banks and enterprises is the development of an approach to organizing the information and economic cooperation based on the social banks concept. The concept of social banks is closely related to the concept of social responsibility. According to the research, it is impossible to study the features and specifics of corporate social responsibility in banking without analyzing the world's experience in corporate relations management. The corporate governance model reflects the specifics of the organization and management of corporations and is characterized by a range of elements, including: the legal framework for regulating corporate relations; disclosure requirements; the role and importance of business associations. But in the light of globalization processes on the social orientation of national economies, the question of researching the models of social corporate responsibility itself is urgent [16].

According to the expert's mind [16] and despite the increased interest in corporate governance (CG) there is always some confusion, characterizing its general understanding. Firstly, are described by researches the common corporate government structure [16]. The Board of Directors establishes and promotes business and organizational objectives. The Board relies on several committees to fulfill its duties and each committee is led by, and is composed solely of independent directors:

1. Audit Committee;
2. Compensation Committee;
3. Nominating Committee;
4. Finance Committee.

The Ukrainian researchers identify three models of corporate governance: American, European and Asian [17]. The foreign researchers identify American, Canadian, French, Japanese, Chinese, Turkish [16]. Summarize and introduce the main features of each model and determine their specific (tabl. 1). Thus, according to the generalized results of the study of the formation of corporate governance concepts in different countries of the world, it is clear that the prerequisites are developing for the development of the social both of management, which will become the basis of the concept of social corporate responsibility.

Table 1

Characteristic of corporate governance models

Model	Characteristic
1	2
American	The American model of corporate governance was formed in the conditions of the developed securities market. The population and institutional investors are actively involved in the investment, the property is "outsider", to monitor the rights and legitimate interests of shareholders and investors management monitoring procedures, and the share price reflects the quality of corporate governance. Of course, this corporate governance model has its disadvantages. First of all, to analyze the quality of corporate governance, significant financial costs are required throughout the economic system. In order to ensure the rights and interests of shareholders, the legislation provides for a wide list of mandatory information to be disclosed. Judicial protection of the rights of shareholders and investors is widely used. Typically, the ownership structure has one level, business groups, and financially. Industrial networks are absent. Individual shareholders have rights to cash flows and formal control rights, while real control rights are vested in company managers. Features of corporate governance in the US model are related to dispersed ownership, minority shareholders don't have sufficient control rights management actions, real control over the corporation is concentrated in the hands of managers who can act in their personal interests, contrary to the interests of the owner and causes the problem "agent principal".
Canadian	As historical fact known that Canada has been at the forefront of corporate governance (CG) reform through each of its three recent iterations or generations: In 1994, the Dey Report was published by the TSX. Entitled "Where Were the Directors," the report was a landmark document both citing failures in CG in a series of major failures (e.g. Canadian Commercial Bank, Northland Bank, several Trust companies), and introducing 14 guidelines that are regarded as effective standards of CG in Canada and internationally. The principles used encompass, build on, and go beyond major Canadian and international reports on CG, including the Organization of Economic Cooperation and Development's (OECD) Corporate Governance Task Force and Principles, the United Kingdom's Combined Code and Canada's Toronto Stock Exchange Guidelines.
German	The key features of the German corporate governance model include, first, the key role of banks, but at the same time, the financial market does not play the role of the American model, cross-ownership and concentration, and, second, employees' involvement in running the company. Banks play a significant role in the German model of corporate governance, which is related to the delegation of the function of corporate governance to banks by private investors. In Germany, trusts with banks and collateral are highly developed, so banks can influence the formation of boards of directors of corporations.
French	The French model of joint-stock company management is characterized by the possibility of choosing a management system. two-tier or three-tier. The two-tier management system includes an administrative board that elects the president.
Chinese	As historical fact known that corporate shareholding and corporate governance are new concepts in the People's Republic of China (hereafter PRC or China). The researchers said that in a narrow sense, when the controlling rights are separated from the owning rights, CG is mainly concerned about how to balance the interests between investors and the company. General knowledge of CG today is largely derived from the agency theory that was developed in the West. Result of research proved that the Governance problems in the West often originate from the problem of the separation of ownership and control within a business organization, which gives rise to information asymmetry and agency costs [Fama and Jensen, 1983a, 1983b]. As well known fact that the CG in Chinese listed companies continued to attract much international debate and interest in the late 1990s due to the many unique features of Chinese corporate ownership and governance practices. The CG in China needs to be changed. It change supposed to stop financial distressing and bankruptcy.

1	2
Japanese	<p>The influence of national culture is very visible in the Japanese model of corporate governance, for which social community, solidarity and corporate culture are essential elements. Japanese companies exchanged shares without formally selling them; thus, a sufficiently high concentration of property was maintained at its formal fragmentation. As a result of such actions, modern financial groups have been formed in the country. Disintegration has primarily affected industrial and commercial corporations and has practically not penetrated the banking sector. As a result, one of the features of the corporate governance model is the essential role of banks; usually the bank becomes the core of the corporation, financial markets do not play a significant role in the country's economy. The Japanese model of corporate governance is characterized by the key role of banks in the corporate structure, the existence of financially. Industrial networks - keiretsu and a system of life-long recruitment and the great importance of corporate culture. In Japan, there are so-called major banks. Those financial institutions with which companies seek to establish the closest cooperation because they perform a variety of functions: they are a lender, a shareholder, planning financial and investment policies.</p> <p>The key element of the Japanese corporate governance model is the system of life-long hiring, the proportion of employees working in one corporation for a lifetime reaches 50%, in this connection the corporation becomes a kind of "second seven", business corporate culture is of great importance for of this model of corporate governance. The Japanese corporate governance model is characterized by a small proportion of individual investors, which is also steadily declining, which is a testament to the small role of stock markets in corporate activities. The key goals of Japanese corporations are to increase their market share and increase their product competitiveness, which creates a highly competitive economy.</p>
Turkish	<p>Nowadays, Turkey is a rapidly growing emerging market and the largest economy lined up to join the European Union (EU). As well known historical fact is that throughout the 1980s and 1990s, the Turkish corporate governance (CG) regime was characterized by opacity and was prone to corrupt practices. According to the historical monitoring the primary sources of CG regulations are the Turkish Commercial Code (CC) of 1956, CML as amended in 1999 and regulations issued by the CMB. Currently, the CC is undergoing a radical amendment – with the explicit objective of aligning it with European directives on company and capital market laws.</p>

Sources : [16, 17]

The concept of social corporate responsibility in banking sphere was also researched by the Olaf Weber [19]. According to his mind social banking is conducted by social, ethical or alternative banks, and partly by cooperative banks and credit unions. In contrast to conventional banks, social banks conduct their business to create a social or environmental benefit. Thus they follow the concept of social finance and blended return [16]. The key points of J. Chen research were the proof that the social banks had higher profitability than conventional banks, and could increase their client base, profits and revenues. Regarding their financial health all institutes in the sample meet the Bank for International Settlements (BIS) capital ratio. Thus he conclude that it is possible to follow the concept of social finance and to be financially sustainable [8].

According to the scientists mind [8, 19], social finance and especially microfinance as a subgroup of social finance is broadly discussed since Muhammad Yunus, one of best-known representatives of microfinance, was awarded the Nobel Peace prize in 2006. Thus microfinance and social finance became known as a market based means that is able to fight poverty [20].

Let us now consider the presence of social orientation in the mission of banks (table 2).

Thus, we support the authors' O. O. Prymostka and A. O. Zaharchuk view [17] that it is appropriate to divide the external directions of implementation of the bank's corporate social responsibility policy into three groups, depending on the target groups and mechanisms of policy implementation.

Table 2

Characteristics of social orientation in the mission of banks

Bank	Founding year	Country	Mission
New Resource Bank	2006	USA	Advancing sustainability with all the business activities such as loans, deposits, and operations.
One Pacific Coast Bank	2010	USA	Improving economic opportunity for low-to moderate-income communities throughout California, starting in Oakland; partnering with respected community institutions to provide banking services to small to medium-size businesses, non-profit organizations, community facilities, afford-able-housing developers, individuals and families.
Cooperative Bank	1872	Great Britain	The Co-operative Bank has always been driven by something different: an ethical approach to banking. It's why it was the first UK high street bank to introduce a customer-led Ethical Policy - a policy that's been shaped by over 320,000 customer responses since 1992. In 2017, Bank marked the twenty fifth anniversary of its Ethical Policy. Bank have worked together with its clients to tackle the things that matter to their. From climate change to human rights. And while a lot has changed in that time, Bank as committed as ever to: listen and care about what matters to its clients; make sure that your money is being used for good; campaign for what clients think is right.
Citizens Bank	1997	Canada	The Bank allows its customers to choose from a variety of VISA cards that indirectly contribute to the activities of Oxfam Canada, Amnesty International, and Shared Interest charitable programs, donating 10 cents each time for a non-profit initiative with a VISA card. This allowed the Civic Bank to donate \$ 24,800. In 2007 to Doctors Without Borders.
Die Zweite Sparkasse	2007	Austria	In order to provide banking services to the socially excluded population and to return to normal economic life, Erste Bank was created, at the end of 2007, a unique financial institution, Zweite Sparkasse, which provides its clients with financial and debt advice without fail.

Sources: [16, 17]

The first group includes cooperation with local communities and local authorities and environmental protection, that is, the old age aimed at raising the social awareness and responsibility of the territorial community itself. The second group includes the areas of human rights compliance and customer accountability for the quality of service delivery, indicators that characterize the human factor. The third group: sponsorship and charity is the widest, because it does not have the specific defining features of resource orientation, but the mechanism of giving.

To ours mind, the second group, which includes the areas of human rights compliance and customer accountability for the quality of service delivery, is very actually for the organization relations between banks and enterprises in Ukraine. At the same time have higher value Austria's bank practice, especially that the banks provides its clients with financial and debt advice without fail. This practice allows enterprises to make the right managerial decisions in time and to avoid deterioration in financial position or bankruptcy. Therefore, banks need to monitor financial information related to settlements with the enterprise.

Financial monitoring is an integral part of banking. Due to the requirements of the Law of Ukraine “On Banks and Banking” [13], banks are prohibited from carrying out risky activities that threaten the interests of depositors or other creditors of the bank. In this regard, banks, as subjects of initial financial monitoring, are obliged to identify, verify the client (the client's representative), examine and clarify information about the client, to analyze its financial transactions. The National Bank of Ukraine (NBU) regularly raises the requirements for banks to identify transactions subject to financial monitoring. In 2017, a number of changes were made to the Provisions on the implementation of financial monitoring by banks, approved by the resolution of the Board of the NBU dated 26.06.2015 (hereinafter - Provisions № 417), which strengthen the control over operations. One of the key innovations is the risk-oriented approach of banks in analyzing customers' financial transactions (paragraph 72 of Provisions № 417) [18].

As a realization of the concept of social responsibility, the National Bank proposes to discuss the Concept of protection of the rights of consumers of financial services [18], the implementation of which will improve the quality of financial services received by Ukrainians, by strengthening the responsibility of financial institutions for their quality. The concept consists of the draft legal act on information support for customer banks regarding banking and other financial services, as well as methodological recommendations on the procedure for consideration by banks of appeals.

In relevant draft documents [13, 18], the National Bank has proposed new approaches to protecting the rights of consumers of financial services. The concept provides follows.

1. The creation of a new unit in the National Bank, which will take care of protection of the rights of clients of financial institutions. The new unit will set requirements for consumer protection, provide financial institutions with clarifications of legislation, proposals and recommendations on consumer protection. It is also expected that his work will improve the system of processing appeals to the National Bank, in particular through the creation of a call center. Consumers of financial services will also be able to conveniently file complaints on the National Bank's website and in the client's personal office.

2. Strengthening requirements for financial institutions to disclose information. Financial institutions will be required to disclose accurate information about their products on their websites and advertisements, and to warn the client of the potential risks. They will also need to provide convenient tools for comparing the cost of their services (calculator, examples).

3. New procedure for consideration of citizens' appeals. The National Bank will provide financial institutions with recommendations on the procedure for considering citizens' applications, in particular: the recommended order of submission of applications; the procedure for personal reception of citizens; disclosure of information about the right and procedure for filing an appeal.

4. Supervision of the financial institution's market behavior. The National Bank plans to monitor compliance with the requirements of the legislation on protection of the rights of consumers of financial services on the basis of analysis of citizens' complaints for detection of violations of the legislation. The regulator will also monitor the disclosure of information on websites and advertisements and will take action in the event of a breach of legislation.

Thus, in accordance with the above-mentioned draft regulatory acts of the NBU, we propose the following approach to the organization of financial monitoring through bank employees and providing information about these operations to client companies (Fig. 1).

The proposed approach to the organization of financial monitoring of information flows between enterprises and banks will allow not only to evaluate the effectiveness of the components low regulation of the banking services market, but also to clearly identify the type of effect of financial transactions of the enterprise on the banking services market, to identify the main directions of adjustment of activities of banking institutions that provide incentives for the development of their social responsibility. Based on the results obtained, within the framework of the concept proposed by the authors the approach will be developed a comprehensive strategy for improving the regulation of the banking services market in Ukraine based on the social banks concept.

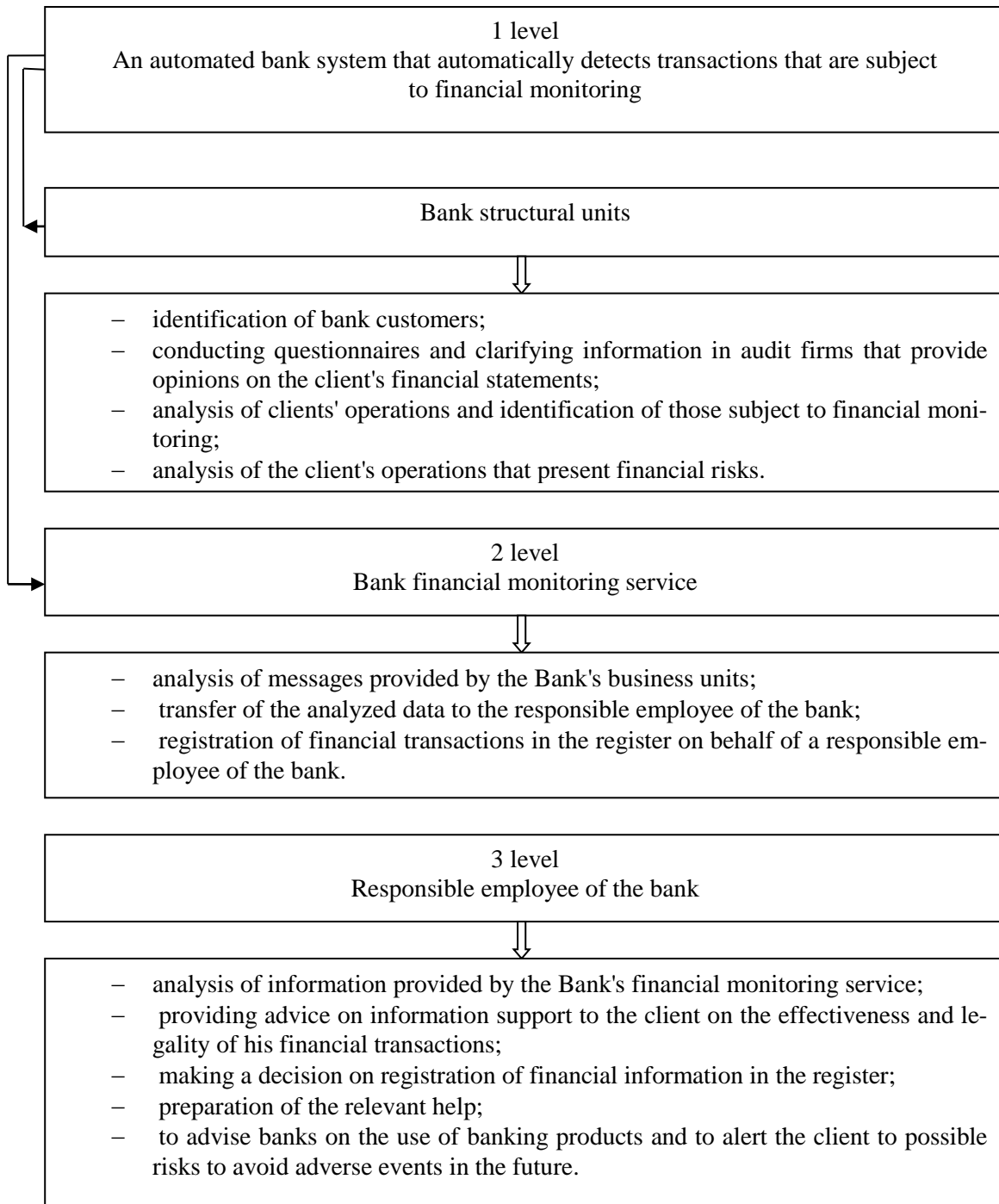

Fig. 1. Offer for approach to the organization of financial monitoring
Sources: own author's development

Conclusions and prospects for further research. Thus, it can be noted that in Ukraine, its own model of corporate social responsibility in banks is in the process of formation. None of the corporate responsibility management tools is sufficiently developed. Markets and civil society do not play a decisive role in motivating responsible behavior of banks yet. The same applies to the state, which acts in the field of corporate social responsibility from case to case, periodically

issuing new regulations and guidance materials. In this regard, the proposed approach to organizing the exchange of financial information on the basis of the social banks concept would help both enterprises and banks to increase their work efficiency on the basis of trust. The prospect of further research will be the study of the role of audit firms in the interaction of enterprises and banks in the framework of the social banks concept.

References

1. *Alekseyev, I. & Khoma, I. & Shpak, N.* (2013). Modelling of an impact of investment maintenance on the condition of economic protectability of industrial enterprises. *Econ-techmod. an international quarterly journal*, 1, 2, 3–8.
2. *Amosha, O. & Grinevskaya, S.* (2012). Social orientation of economy: formality or reality? *Economist*, 7, 4–7.
3. *Aptekar, S. & Riazanova, Yu.* (2013). Theoretical aspects of category of efficiency. *Theoretical and Practical Aspects of Economics and Intellectual Property*, 1, 1, 191–196.
4. *Baranovskyi, O.* (2006). Banking security: a measurement problem. *Economics and Forecasting*, №1, 7–25.
5. *Britchenko, I.* (2003). Advantages of applying new credit technologies. *East*, 3, 55-57.
6. *Bugg-Levine, A. & Emerson, J.* (2011). *Impact Investing - Transforming how we Make Money while Making a Difference*. Jossey-Bass, San Francisco, CA.
7. *Burgess R. & Pande R.* (2005). Do Rural Banks Matter? Evidence from the Indian Social Banking Experiment. *The American Economic Review*, 95(3), 780-795.
8. *Chen, J.* (2019). Corporate Social Responsibility (CSR). Retrieved from: <https://www.investopedia.com/terms/c/corp-social-responsibility.asp>.
9. *da Silva, A. F. C.* (2007). *Social Banking: The need of the hour. Social Banking - Perspectives and Experiences*, A. F. C. da Silva (ed.). The Icfai Unioversity Press, Hyderabad, India, 3-9.
10. *Daya, R. & Luther, L.-U. & Neu, P. & Yang, T.* (2010). *After the Storm - Creating Value in Banking 2010*. Boston Consulting Group, Boston, M A. Retrieved from: <https://www.bcg.com/documents/file39719.pdf>
11. *Emerson, J.* (2003). The Blended Value Proposition: Integrating social and financial returns. *California Management Review*, 45(4), 35-51.
12. *Harji, K. & Hebb, T.* (2009). *The Quest for Blended Value Returns: Investor Perspectives on Social Finance in Canada*. Carleton Centre for Community Innovation, Ottawa, Canada. Retrieved from: http://www.carleton.ca/3ci/3ci_files/3ci_Working_Papers.htm
13. Law of Ukraine “On Banks and Banking”. (edition 09.02.2019). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>
14. *Lihonenko, L.* (2013). The theory of social organizations as a methodological basis of economic enterprise management. *Economic problems*, 3, 233-238.
15. *Moroz, A. & Karachyna, N. & Shiyan, A.* (2011). Concept economic security of the modern enterprise. Vinnitsa: VNTU, 259.
16. *Naciri, A.* (2008). *Corporate Governance Around the World*. Taylor & Francis e-Library. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/>
17. *Prymostka, O. & Zaharchuk, A.* (2016). Corporate social banks responsibility. *Effective economy*, № 7. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2016_7_6
18. Provisions on the implementation of financial monitoring by banks. (2017). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0-15>.
19. *Weber, O.* (2017). Mission and Profitability of Social Banks. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from: <http://ssrn.com/abstract=1957637>.
20. *Yunus, M.* (2008). *Creating a World Without Poverty*. Global urban development, Volume 4, Issue 2. Retrieved from <https://www.globalurban.org/GUDMag08Vol4Iss2/Yunus.pdf>

Стаття надійшла
до редакції : 05.08.2019 р.

Стаття прийнята
до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Столярчук Г. В. Enterprises' information interaction with banks under the social banks concept / Г. В. Столярчук, В. М. Ланчинська // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 92–100 .

УДК 338.24.01

JEL Classification:

АСАДУЛЛИНА Н. Р.¹

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ЗАКУПОК В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

DOI: 10.32620/cher.2019.3.12

Постановка проблемы. В статье рассмотрены вопросы качества важной составляющей государственных расходов – государственных закупок. Они осуществляются для материально-финансового обеспечения государственной инфраструктуры. Приобретение товаров, работ и услуг в мировой практике развития имеет важное значение и является непрерывным процессом, направленным на рациональное освоение фондов денежных средств. В этой связи на сегодняшний день остро стоит проблема повышения эффективности системы государственных закупок. *Целью исследования* является определение основных направлений государственного управления и администрации с целью поиска путей повышения эффективности государственных закупок в республике Узбекистан. *Объект исследования* – процесс государственного управления в стране государственными объектами, а также пути повышения его эффективности. *Методы исследования* – логические, сравнительные, аналитические, научно-методические. *Гипотеза исследования* заключается в том, что способы повышения эффективности государственного управления зависят от квалификации управленческого персонала и обратной связи от местного населения. *Изложение основных материалов.* 2017 год в Узбекистане был объявлен Годом диалога с народом и интересов человека, была принята одноименная Государственная программа, которой предусмотрено дальнейшее совершенствование нормативно-правовой базы, направленной на защиту интересов людей, повышение качественного уровня жизни населения. Экономические преобразования, проведенные в Узбекистане, были направлены на демонтаж институтов, противостоящих рынку, и на активное формирование новых институциональных структур, присущих преимущественно рыночным общественным системам. Постепенность и последовательность шагов реформирования, исключая шоковые составляющие для экономики и населения и обеспечивающие необходимое социальное страхование трансформационных рисков, являются особенностью трансформационной модели Узбекистана. *Оригинальность и практическая значимость исследования.* Выбор модели государственного управления в экономике неизбежно связан с геополитическими приоритетами и представлениями о месте страны в современном мире. Это означает, что на институты управления оказывают влияние и оценка эффективности управления и политические факторы, которые в свою очередь подразделяются на внутривнутриполитические, – это поддержка населением идеи государственной независимости. *Выводы исследования.* Дальнейшее совершенствование государственного управления предполагает совершенствование правовой базы административной деятельности (с позиции интересов государственных служащих), необходимых гарантий и стимулов, стандартизацию их деятельности как наиболее сложной, ответственной и квалифицированной работы, и максимальная информатизация управленческих решений. Такой подход предполагает формирование специального законодательства о государственном обслуживании, разработку стандартов качества государственных услуг, электронных форм недорогих и прозрачных форм взаимодействия с хозяйствующими субъектами и гражданами.

Ключевые слова:

социальная политика, интересы человека, сбалансированность государственного бюджета, эффективность осуществления государственных закупок.

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В РЕСПУБЛІЦІ УЗБЕКІСТАН

Формулювання проблеми. У статті розглянуті питання якості важливої складової державних витрат - державних закупівлі. Вони здійснюються для матеріально-фінансового забезпечення державної інфраструктури. Придбання товарів, робіт і послуг в світовій практиці розвитку має важ-

¹ Асадулліна Наїля Рамілівна, канд. екон. наук, доцент кафедри «Економіка праці та управління», Ташкентська філія «Російський економічний університет ім. Г. В. Плеханова», Ташкент, Узбекистан.

Asadullina Nailya, Ph.D. in Economic, Associate Professor of Economics Labor and Management Department Tashkent branch «Russian Economic University named G. V. Plekhanov», Tashkent, Uzbekistan.

ORCID ID: 0000-0001-7022-3638

e-mail: rasadullina@mail.ru

ливе значення і є безперервним процесом, спрямованим на раціональне освоєння фондів грошових коштів. У зв'язку з цим на сьогоднішній день гостро стоїть проблема підвищення ефективності системи державних закупівель. *Метою дослідження* є визначення основних напрямів державного управління та адміністрації з метою пошуку шляхів підвищення ефективності державних закупівель в республіці Узбекистан. *Об'єкт дослідження* – процес державного управління в країні державних об'єктів, а також шляхи підвищення його ефективності. *Методи, що використані в дослідженні*: логічні, порівняльні, аналітичні, науково-методичні. *Гіпотеза дослідження* – шляхи підвищення ефективності державного управління залежать від кваліфікації управлінського персоналу та зворотного зв'язку з місцевим населенням. *Виклад основного матеріалу*. Економічні перетворення, які здійснювалися в Узбекистані, спрямовувалися на демонтаж інститутів, що чинять опір ринку, та активне формування нових інституційних структур, притаманних переважно ринкових публічних системах. Поступовість і послідовність реформаторських кроків, що виключають шоківі компоненти для економіки та населення і забезпечення необхідного соціального страхування трансформаційних ризиків, є особливістю трансформаційної моделі Узбекистану. *Оригінальність і практичне значення дослідження*. Вибір моделі державного управління в економіці неминуче пов'язаний геополітичними пріоритетами та ідеями місця країни в сучасному світі. Це означає, що вплив на інститути менеджменту та оцінку ефективності управління та політичні фактори, які, у свою чергу, підрозділяються на внутрішньополітичні, є, насамперед, підтримкою населення ідеї державної незалежності. *Висновки дослідження*. Подальше вдосконалення державного управління передбачає поліпшення правової бази адміністративної діяльності (з позиції інтересів державних службовців), необхідних гарантій та стимулів, стандартизації їх діяльності як найбільш складної, відповідальної та кваліфікованої роботи, максимальну інформатизацію управлінських рішень. Такий підхід передбачає формування спеціального законодавства про публічну службу, розробку стандартів якості державних послуг, електронних форм недорогих і прозорих форм взаємодії з суб'єктами господарювання та громадянами.

Ключові слова:

соціальна політика, інтереси людини, збалансованість державного бюджету, ефективність здійснення державних закупівель.

WAYS TO OPTIMIZE PUBLIC PURCHASES IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Formulation of the problem. The article considers the quality issues of an important component of government spending – annual procurement. They are implemented for material and financial support of state infrastructure. The acquisition of goods, works and services in world development practice is important and is a continuous process aimed at the rational development of cash funds. In this regard, today there is an acute problem of increasing the efficiency of the public procurement system *The purpose of the research* is the definition of the main directions of public administration and administration in order to find ways to improve the efficiency of public procurement in the Republic of Uzbekistan. *The object of research* – the process of public administration in the country of state-owned objects, as well as ways to improve its efficiency. *The methods used in the research* – logical, comparative, analytical, scientific and methodological. *The hypothesis of the research* is the ways to improve the efficiency of public administration depend on the qualifications of management personnel and feedback from the local population. *The statement of basic materials.* The economic conversions which carried out in Uzbekistan have been directed to dismantling of the institutes resisting to the market, and active formation of the new institutional structures inherent in preferentially market public systems. Gradualness and sequence of the re-formatory steps excluding shock components for economy and population and providing a necessary social insurance of transformational risks are the feature of transformational model of Uzbekistan. *The originality and practical significance of the research.* The choice of model of public administration in economy is inevitably connected by geopolitical priorities and ideas of the place of the country in the modern world. It means that exert impact on institutes of management and an assessment of management efficiency and political factors which are in turn subdivided on internal political are, first of all, support by the population of the idea of the state independence. *Conclusions of the research.* Further improvement of public administration assumes improvement of legal base of administrative activity (from a position of interests of public servants), necessary guarantees and incentives, standardization of their activity as most complex, responsible and skilled work, and maximum informatization of administrative decisions. Such approach assumes formation of special legislation on public service, development of the quality standards of state services, electronic forms of low-cost and transparent forms of interaction with economic entities and citizens.

Key words:

social policy, human interests, balance of the state budget, the effectiveness of public procurement.

Постановка проблемы. С первых дней независимости в Республике Узбекистан повышение уровня жизни населения было определено одним из стратегических направлений государственной социальной политики. В соответствии с Конституцией Республики Узбекистан «Государство выражает волю народа, служит его интересам» [1, ст. 2].

В качестве важной составляющей государственных расходов выступают государственные закупки. Они осуществляются для материально-финансового обеспечения государственной инфраструктуры. Приобретение товаров, работ и услуг в мировой практике развития имеет важное значение и является непрерывным процессом, направленным на рациональное освоение фондов денежных средств. В этой связи на сегодняшний день остро стоит проблема повышения эффективности системы государственных закупок.

2017 год в Узбекистане был объявлен Годом диалога с народом и интересов человека, была принята одноименная Государственная программа, которой предусмотрено дальнейшее совершенствование нормативно-правовой базы, направленной на защиту интересов людей, повышение качественного уровня жизни населения.

Анализ последних исследований и публикаций. «В целях кардинального повышения качества и результативности осуществляемых в стране процессов демократизации и обеспечения прав, свобод и интересов человека, в том числе достойного уровня жизни людей, усиления роли и ответственности государственных органов за их реализацию» 2017 год был объявлен Годом диалога с народом и интересов человека [2].

Финансовой основой решения социальных задач, несомненно, выступает государственный бюджет, в функции которого входит осуществление определенных расходов. Эти расходы направлены, прежде всего, на инвестирование в различные отрасли в целях развития экономики страны, такие, как повышение жизненного уровня населения, выполнение социальных задач, управление государством, обеспечение

обороны. Основной формой обеспечения государственных нужд выступает государственный заказ на поставку (закупку) товаров, работ и услуг.

Цель статьи – разработать пути оптимизации государственных закупок в республике Узбекистан.

Изложение основного материала исследования. В современной экономике государственные закупки являются обязательными элементами управления государственными финансами, которые призваны выполнять не только функции обеспечения общественных потребностей, но и функции государственного регулирования экономики. Поскольку государственные закупки занимают столь значительное место в затратной части бюджета страны, то вопросы оптимизации бюджетных расходов системы государственных заказов и закупок крайне актуальны. При этом целями оптимизации бюджетных расходов являются повышение эффективности (результативности) расходования средств бюджетов всех уровней, повышение управляемости финансовыми потоками, предотвращение неконтролируемого нарастания затрат и сокращение расходов бюджета.

В Республике Узбекистан, также как и во многих странах мира, большое внимание уделяется совершенствованию системы государственных закупок. Одной из приоритетных направлений развития и либерализации экономики в соответствии со Стратегией действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан выступает «обеспечение сбалансированности Государственного бюджета на всех уровнях с сохранением социальной направленности расходов, совершенствование межбюджетных отношений, направленное на укрепление доходной части местных бюджетов» [3].

Правительством Узбекистана приняты ряд нормативно-правовых актов, направленных на обеспечение эффективности и прозрачности процессов закупок, в частности, по направлениям наибольших затрат государственных средств.

Целью осуществляемых реформ является не только организация эффективного

учета и контроля над использованием государственных средств, но и повышение степени договорно-правовой дисциплины как государственными заказчиками, так и поставщиками товаров (работ, услуг).

В настоящее время формируется основанная на абсолютно новых принципах организация государственных закупок. Но при этом существует ряд проблем в этой сфере, требующих безотлагательного решения. К ним следует отнести:

- непрозрачность процедур закупок и ее механизмов;
- недостаточное развитие нормативно-правовой базы;
- система осуществления закупок имеет ряд недостатков, создающих коррупционные риски;
- неподготовленность кадров, осуществляющих государственные закупки и обеспечивающих контроль над ней и др.

В соответствии с Постановлением Президента Республики Узбекистан Ш.М. Мирзиёева «О мерах по дальнейшему реформированию системы государственных и корпоративных закупок товаров (работ, услуг)» основной целью проведения реформы в данной сфере является развитие внутриотраслевой и межотраслевой кооперации, оказание содействия субъектам предпринимательства в сбыте продукции собственного производства, расширение процессов локализации, обеспечение роста занятости населения и объемов промышленной продукции являются важнейшими условиями ускоренного развития экономики страны. [4]

Реформирование системы государственных закупок требует комплексного подхода к этой проблеме. Реформы не должны ограничиваться только лишь принятием специальных постановлений и организацией уполномоченного органа по осуществлению закупок, но и требует налаживания совместных усилий между различными государственными органами, справедливого распределения их полномочий, а также формирования процедур и механизмов управления, обеспечивающих равенство всех участников государственных закупок.

Процесс государственных закупок состоит из четырех элементов: планирование закупок, организации закупок, заключение и исполнение контрактов, контроль.

Многоэтапность и сложность процесса организации государственных закупок, постоянный рост объема закупок для государственных нужд, увеличение количества участников размещения заказа приводят к необходимости обработки большого массива информации, ведения мониторинга указанного процесса. Эффективным решением этих задач является широкое использование современных информационных технологий путем создания государственной системы управления закупками для государственных нужд.

В апреле 2017 г. для регулирования отношений в области государственных закупок был принят проект Закона Республики Узбекистан «О государственных закупках». В соответствии с ним «основной целью государственной политики в области государственных закупок является формирование благоприятной для всех субъектов государственных закупок среды» [5, ст. 11].

Оптимизация системы государственных закупок призвано снизить централизованные затраты и направить сэкономленные средства на другие не менее важные цели. Потенциал снижения затрат, открывающийся благодаря оптимизации закупок, огромен.

Хотя совершенствование системы закупок порой сопряжено с определенными трудностями, в целом использование этого рычага дается проще и занимает меньше времени, чем проведение других мероприятий по оптимизации бюджета, таких как программы, предусматривающие сокращение штатов или повышение налогов. [6]

Эффект оптимизации закупок не ограничивается экономией денежных средств. Этот инструмент способен обеспечить государственным учреждениям целый ряд нематериальных преимуществ, одним из которых является прозрачность.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Обладая точной информацией о том, где и в каком объеме тратятся денежные средства, а также используя простые стандартизированные проце-

дуры управления бюджетными расходами, руководители могут принимать более рациональные решения и более эффективно разрабатывать планы на будущее. Кроме того, оптимизация закупок позволяет повысить уровень соответствия нормативно-правовым требованиям, которые, в частности, предусматривают, что все закупки учреждение должно осуществлять в рамках установленного механизма проведения тендеров.

Литература

1. Конституция Республики Узбекистан. – Ташкент: Узбекистан, 2014. – 122 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://constitution.uz/ru>.

2. Распоряжение Президента Республики Узбекистан Ш. М. Мирзиёева «Об организационных мерах по разработке и реализации Государственной программы «Год диалога с народом и интересов человека». г. Ташкент, 17 декабря 2016 г., № Р-4760. Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2017 г., № 8, ст. 119. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lex.uz>.

3. Указ Президента Республики Узбекистан Ш. М. Мирзиёева «О Стратегии действий по дальнейшему развитию Республики Узбекистан» (Собрание законодательства Республики Узбекистан, 2017 г., № 6, ст. 70). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://lex.uz>.

4. Постановление Президента Республики Узбекистан Ш.М. Мирзиёева от 31.07.2017 г. № ПП-3166 31.07.2017 «О мерах по дальнейшему реформированию системы государственных и корпоративных закупок товаров (работ, услуг)» 31.07.2017 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.norma.uz>

5. Проект Закона Республики Узбекистан «О государственных закупках» 20.04. 2017. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://my.gov.uz/>

6. *Набиев Р. А.* Повышение эффективности бюджетных расходов системы государственных заказов и закупок/ Р. А. Набиев, Р. К. Арыкбаев // Финансы и кредит. – 2008. – № 25 (313).

References

1 1. The Constitution of the Republic of Uzbekistan. (2014). Tashkent: Uzbekistan, 122. Retrieved from: <http://constitution.uz/en>.

2. The order of the President of the Republic of Uzbekistan Sh. M. Mirziyeva “On organizational measures for the development and implementation of the State program "Year of dialogue with the people and the interests of man." Tashkent, December 17, 2016, No. P-4760. Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 8, Art. 119. Retrieved from: <http://lex.uz>.

3. Decree of the President of the Republic of Uzbekistan, Sh.M. Mirziyoyev “On the Strategy for the Further Development of the Republic of Uzbekistan” (Collection of Legislation of the Republic of Uzbekistan, 2017, No. 6, Article 70). Retrieved from: <http://lex.uz>.

4. Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan Sh.M. Mirziyoyev of July 31, 2017 No. PP-3166 07/31/2017 "On measures to further reform the system of state and corporate procurement of goods (work, services)" 07/31/2017. Retrieved from: <http://www.norma.uz>

5. The draft Law of the Republic of Uzbekistan “On public procurement” 20.04. 2017. Retrieved from: <https://my.gov.uz/>

6. *Nabiev, R. A. & Arykbaev, R. K.* (2008). Improving the efficiency of budget expenditures of the system of state orders and procurements. Finance and credit, 25(313).

Стаття надійшла до редакції : 18.03.2019 р.

Стаття прийнята до друку: 27.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Асадуллина Н. Р. Пути оптимизации государственных закупок в республике Узбекистан / Н. Р. Асадуллина // Часопис економічних реформ. – 2019. – № 3 (35). – С. 101–105.

ОНОВЛЕНІ ПРИНЦИПИ ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У Верховній Раді зареєстровано законопроект авторства Інни Совсун, покликаний кардинально переосмислити підходи до фінансування університетів.

За словами І. Совсун в законопроекті пропонується, усі кошти, що виділяються на вищу освіту, розділити на три фонди: Фонд загального фінансування закладів вищої освіти; Фонд розвитку вищої освіти; Фонд соціальної підтримки в системі вищої освіти. Закладений у законопроекті підхід — це модель фінансування, базованого на показниках успішності, яка має створити нову систему мотивацій для університетів, стимулювати їх до іншої поведінки.

Міністерство освіти і науки України прагне перейти від принципу фінансування всіх університетів до фінансування найкращих. Про це в інтерв'ю BBC News Україна зазначила міністр освіти і науки України Ганна Новосад.

«Ми утримуємо величезну кількість університетів і підтримуємо її, не винагороджуючи тих, хто робить кращу роботу, і не застосовуючи жодних санкцій до тих, хто робить цю роботу гірше», - сказала міністр. За її словами, зараз держава за принципом «зрівнялівки» через державне замовлення фінансує всіх орієнтовно однаково погано.

«Ми би хотіли вибудувати певний набір індикаторів, за якими ми будемо перевіряти успішність того, чи іншого університету. Це працевлаштування випускників, місце університету в рейтингах, активність в міжнародній діяльності. Також ми хочемо зробити так, аби система фінансування фінансувала найкращих викладачів», - наголосила Ганна Новосад.

Ще одним питанням у вищій освіті на переконання міністра є питання управління. «Ми хотіли б зробити так, аби керівники закладів вищої освіти, які укладають угоди з міністерством, мали певні зобов'язання перед своєю академічною спільнотою, як стратегічний управлінець, виконувати», - зазначає міністр.

Відповідаючи на запитання щодо можливого скорочення кількості університетів через зміну принципів фінансування міністр зауважила, що вона може природно зменшитись.

«Вони не отримуватимуть державне фінансування. Але вони можуть набирати студентів на контракт. Але, звичайно, фінансування ставатиме меншим», - підкреслила міністр освіти і науки Ганна Новосад.

Окрім того, міністерством освіти і науки запроваджуються і оновлені засади фінансування заробітних плат освітян.

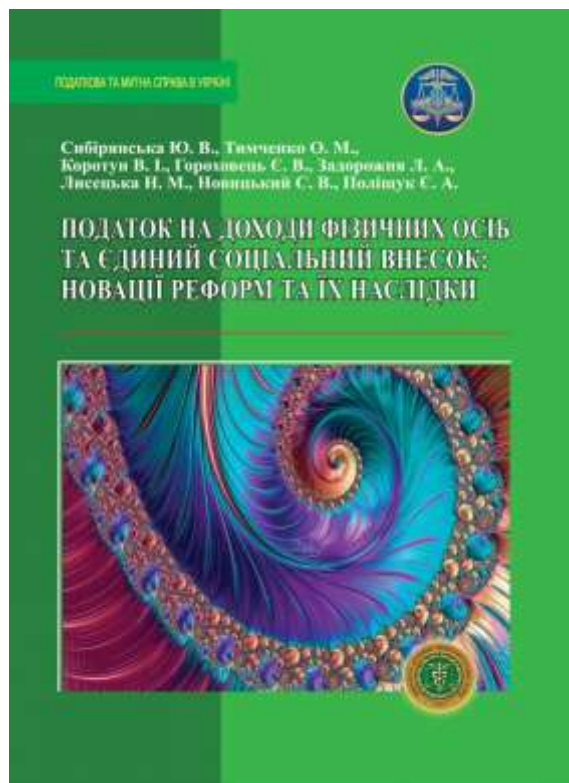
Попередній уряд ухвалив рішення про зарплати освітян, яке вимагає великого підвищення, великих додаткових видатків з Державного бюджету.

За словами міністра освіти, зараз триває робота з Міністерством фінансів та прем'єр-міністром, щоб підвищити зарплати освітянам, але найближчим часом буде трошки інший інструмент, як це зробити.

Вона також зазначила, що не ображена на попереднього міністра освіти Лілію Гриневич через ухвалення документа про підвищення, який складно реалізувати.

«Я не можу бути ображеною на Лілію Михайлівну, у нас є природні наміри як в міністрів, аби зарплати в освітян були вищими. Можливо, тут мав прем'єр трішечки по-інакшому керувати цією ситуацією і, наприклад, не підписувати саму постанову в останній вечір перед призначенням нового уряду, а підписати її хоча б трохи раніше. Тому не можу говорити про образу. Складність у тому, що зараз нам потрібно пояснювати, чому постанова не врахована в проекті бюджету. Якби в постанові сказали, з яких джерел можна взяти ці десятки мільярдів гривень, було б легше. Сподіваюся, ці кошти знайдуться», - зауважила міністр.

Податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок: новації реформ та їх наслідки: кол. монографія. – К.: Алерта, 2018. – 442 с.

У монографії досліджено фіскальні та регулятивні ефекти податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску, висвітлено міжнародну практику формування та подання звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску. Проведено комплексне оцінювання ефективності реформування податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску в Україні, а також розроблено засади уніфікації звітності та запропоновано авторську модель звітності з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску.

Представлено рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністрування податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску, зниження вартості дотримання податкового законодавства, що за умови їх практичної реалізації здатні стати імпульсом для покращання позицій України у світовому рейтингу країн за рівнем сприятливості умов для ведення бізнесу.

Електронний аудит – сучасна форма електронного контролю (світові тенденції та етапи запровадження): навч. посіб. / за заг. ред. Г. М. Білецької. – К: Алерта, 2018. – 206 с.

У навчальному посібнику авторським колективом у доступній формі викладено зміст та особливості запровадження та проведення електронного аудиту, розглянуто міжнародний досвід формування стандартного аудиторського файлу (SAF-T), а також проаналізовано спеціалізоване програмне забезпечення.

Видання розраховане на широке коло працівників фіскальної сфери, фахівців органів державного та регіонального управління, місцевого самоврядування, наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів та всіх, хто цікавиться проведенням податкових перевірок на основі електронних даних платників податків.

Протидія агресивному податковому плануванню: світовий досвід та виклики для України: монографія / за заг. ред. С. С. Брехова та В. І. Коротуна. – К.: Алерта, 2018. – 343 с.

У монографії досліджено теоретичні основи протидії агресивному податковому плануванню як особливому виду мінімізації податків, а також встановлено особливості ідентифікації схем агресивного податкового планування. Визначено загальні світові тенденції протидії використанню схем мінімізації податків цього виду, значну увагу звернено на План дій BEPS та особливості імплементації механізмів протидії агресивному плануванню у країнах, що розвиваються.

Охарактеризовано основні способи мінімізації сплати податків українськими податковими агентами, а також сучасний стан використання в Україні механізмів контролю за трансфертним ціноутворенням та іншими транскордонними схемами агресивного податкового планування і протидії внутрішньодержавним схемам мінімізації податків.

Обґрунтовано потребу в реалізації в Україні комплексу заходів, як стратегічного, так і тактичного характеру, із протидії агресивному податковому плануванню.

Видання розраховане на науковців, спеціалістів, діяльність яких пов'язана з окресленою проблематикою.

Хаустова В. Є. Вплив процесів злиттів і поглинань на конкурентоспроможність економіки в умовах глобалізації / В. Є. Хаустова, Т. В. Колодяжна: монографія. Харків :ФОП Лібуркіна Л. М., 2019. – 416 с.

Монографію присвячено дослідженню впливу інтеграційних процесів шляхом злиттів і поглинань компаній на конкурентоспроможність економік країн світу й України. Уточнено сутність поняття та здійснено оцінку конкурентоспроможності України порівняно з іншими країнами світу. Визначено основні процеси у світовій економіці, що в умовах глобалізації впливають на конкурентоспроможність економік країн, і сформовано схему їх взаємозалежності.

Проаналізовано тенденції розвитку процесів злиттів і поглинань у країнах світу й Україні. Узагальнено теоретичні засади капіталізації та оцінки ринкової вартості компаній. Здійснено оцінку та досліджено ринкову капіталізацію найкрупніших компаній країн світу й України, визначено вплив на неї процесів злиттів і поглинань. Побудовано моделі впливу процесів злиттів і поглинань компаній на конкурентоспроможність економік країн і сформульовано відповідні наукові положення. Розроблено рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Перелік рецензентів поточного номеру журналу

- Большаков М. М.** – доктор економічних наук, професор, почесний президент Сиктивкарського лісового інституту, Санкт-Петербурзький державний лісотехнічний університет ім. С. М. Кірова, м. Сиктивкар, Росія.
e-mail: bolshakov@sfi.komi.com
- Васильєв А. Й.** – доктор економічних наук, професор, Президент інженерної академії України, заступник директора з науково-технічної діяльності Інституту проблем машинобудування імені А. М. Підгорного, м. Харків, Україна.
e-mail: eau.7788982@gmail.com
- Дороніна М. С.** – доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, м. Харків, Україна.
e-mail: doroninams@gmail.com
- Даніч В. М.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Економічна кібернетика та прикладна економіка», Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, м. Харків, Україна.
e-mail: danichvitaly@gmail.com
- Давидюк Т. В.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Економічний аналіз та облік», Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна.
e-mail: ekon.analiz@gmail.com
- Журавльова І. В.** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінанси», Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця.
e-mail: zhuv12@gmail.com
- Костирко Р. О.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Облік і оподаткування», ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ, Україна.
e-mail: ruslankostyrko@gmail.com
- Клюс Ю. І.** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Облік і оподаткування», Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, м. Сєверодонецьк, Україна.
e-mail: docentklus@gmail.com
- Кучерова Г. Ю.** – доктор економічних наук, професор кафедри «Економіка», Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна.
e-mail: kucherovahanna@gmail.com
- Кравченко О. О.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Фінанси і кредит», Державний університет інфраструктури і технологій МОН України, м. Київ, Україна.
e-mail: duit.kyiv@ukr.net
- Матюшенко І. Ю.** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Міжнародні економічні відносини» імені Артура Голікова, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, Харків, Україна.
e-mail: imatyushenko@karazin.ua
- Момот Т. В.** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Фінансово-економічна безпека, облік і аудит», Харківська національна академія міського господарства ім. О. М. Бекетова, Харків, Україна.
e-mail: tvmomot@gmail.com
- Найдьонов М. Д.** – доктор економічних наук, професор, керівник напрямку розвитку мономіст Президіуму Комі Республіканської Асоціації незалежних експертів, м. Сиктивкар, Росія.
e-mail: ND.Naidenov@mail.ru

Нусратуллин В. К. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Загальна економічна теорія» Башкірського державного університету, м. Уфа, Російська Федерація.
e-mail: nvk-ufa@rambler.ru

Павлов К. В. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри «Економіка та управління» Іжевська філія Російського університету кооперації, Заслужений діяч науки Удмурської Республіки, м. Іжевськ, Росія.
e-mail: kvp_ruk@mail.ru

Савицька Н. Л. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Маркетинг», Харківський державний університет харчування та торгівлі, м. Харків, Україна.
e-mail: natalisavitska2010@gmail.com

Чужмарова С. І. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри «Банківська справа» Сиктивкарський державний університет імені Питирима Сорокіна, м. Сиктивкар, Росія.
e-mail: swetlana_ch@bk.ru

Чернова О. А. – доктор економічних наук, професор кафедри «Інформаційна економіка» Південного федерального університету, м. Ростов-на-Дону, Російська Федерація.
e-mail: chernova.olga71@yandex.ru

Шановні колеги, пропонуємо Вашій увазі
ВИМОГИ
щодо змісту та оформлення статей для подання в науково-виробничий журнал
«ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ»

Сфера розповсюдження науково-виробничого журналу «Часопис економічних реформ»: загальнодержавна, зарубіжна.

Наукові спеціальності, за якими можуть бути опубліковані статті:

- 051 Економіка;
- 071 Облік і оподаткування;
- 072 Фінанси, банківська справа та страхування;
- 073 Менеджмент;
- 075 Маркетинг;
- 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність;
- 232 Соціальне забезпечення;
- 241 Готельно-ресторанна справа. 074;
- 281 Публічне управління та адміністрування.

**Програмні цілі науково-виробничого журналу
«Часопис економічних реформ»:**

- висвітлення проблем соціально-економічного розвитку країни;
- поглиблене вивчення методологічних та прикладних проблем сучасної економіки;
- оприлюднення результатів досліджень у галузі економіки, менеджменту, організації виробництва та підприємництва;
- поширення досвіду реформувань у всіх сферах економічної діяльності;
- надання інформаційної підтримки аспірантам, докторантам та молодим вченим.

Рукописи статей, що будуть направлятися до журналу повинні бути набрані у текстовому редакторі Microsoft Word (файл повинний мати розширення *.doc або *.rtf), написані українською мовою (або російською, чи англійською – для громадян інших країн).

Обсяг статті – від 10 сторінок формату А4 (210x297 мм). Шрифт Times New Roman Cyr № 14; Міжрядковий інтервал 1,5. Поля сторінок: усі – 20 мм (без колонтитів).

Структура статті повинна відповідати Постанові Президії ВАК України № 7-05/1 від 15.01.2003 р. ("Бюлетень ВАК України" № 1/2003) та мати такі **елементи**:

- *JEL classification codes* (за Системою класифікації Американської Економічної Асоціації (АЕА). Керівництво щодо обрання коду наведено в <https://www.aeaweb.org/>)
- *Постановка проблеми* в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.
- *Аналіз останніх досліджень і публікацій*, у яких започатковано розв'язання даної проблеми, на які спирається автор;
 - *Формулювання мети статті.*
 - *Виклад основного матеріалу дослідження* з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.
 - *Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень* у цьому напрямі.

ДО РУКОПISУ ДОДАЮТЬСЯ

- **зовнішня рецензія від доктора економічних наук** (НЕ з місця працевлаштування/навчання автора), завірена відповідним чином;
- **довідка про автора (трьома мовами)**, в якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, зазначається посада й організація (повна назва структурного підрозділу), де працює автор, контактний телефон, електронна адреса, ORCID ID, назва статті та обрана тематична рубрика;
- **довідка про зовнішнього рецензента (трьома мовами)**, у якій вказуються прізвище, ім'я та по батькові, науковий ступінь і вчене звання, посада й організація, де працює ре-

цензент, його контактний телефон та **обов'язково** електронна адреса;

- **витяг із протоколу** засідання кафедри, факультету або Вченої ради установи з рекомендацією статті до друку;
- **угода про передачу авторських прав** (за наявності співавторів – спільна, за підписами усіх) про те, що стаття є власною розробкою автора (авторів), ніде раніше не друкувалася і не знаходиться на розгляді в інших виданнях (зразок розміщено на <https://chasopys.jimdo.com>);
- **переклад повного тексту статті англійською мовою** (відповідно п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1111 від 17.10.2012 р.).

У текст статті можуть бути внесені редакційні правки без узгодження з автором.

Вимоги щодо анотації до статті:

Анотація повинна мати обсяг 1800-2000 знаків та має бути структурована українською (або мовою статті) та англійською мовами (Times New Roman, 11 пт.); Анотація повинна містити стисле формулювання змісту статті, не повторювати назву статті. Загальна структура анотації повинна містити:

- Постановка проблеми (*Formulation of the problem*);
- Мета дослідження (*The purpose of the research*);
- Об'єкт дослідження (*The object of the research*);
- Методи, використані в дослідженні (*The methods of the research*);
- Гіпотеза дослідження (*The hypothesis of the research*);
- Виклад основного матеріалу (стисло) (*The statement of basic materials*);
- Оригінальність та практична значимість дослідження (*The originality and practical significance of the research*);
- Висновки та перспективи подальших досліджень (*Conclusions and perspectives of further research*).

Приклади оформлення переліку літератури в статті англійською мовою (References):
Standard for references conforms to requirements **APA (the American Psychological Association)** :
<http://www.apastyle.org/>.

Journal articles with DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages. doi.
e.g. Monasturnyi, E.A. (2006). Innovative cluster. Innovations, 2, 38-43. doi:10.1037/0278-6133.24.2.225.

Journal articles without DOI:

Author, A. A. (Year of publication). Article Title. Journal Title, vol. (no.), pages.
e.g. Monasturnyi, E.A., & Kulik, J.A. (2005). Social and economic development. Economy of Region, 3, 39-52.
Monasturnyi, E. A. & Kulik, J.A. & Nulif, K.L. (2008). Social and economic development. Economy, 3, 52-67.

Books:

Author, A. A. (Year of publication). Title of book (Edition). Location: Publisher, pages.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. Moscow: Nauka, 267.
Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). Consequences of growing up poor. New York, NY: Russell Sage Foundation, 350.
Plath, S. (2000). The unabridged journals. K. V. Kukil (Ed.). New York, NY: Anchor, 680.

Chapter in a book:

Author, A. A., & Author, B. B. (Year of publication). Title of chapter. In A. A. Editor & B. B. Editor (Eds.), Title of book (pages of chapter). Location: Publisher.
e.g. Monasturnyi, E. A. (2006). Innovative cluster. In J. A. Kulik (Ed.), Innovations (pp. 12-21). Moscow: Nauka.

Electronic sources (Web publications):

Author, A. A., & Author, B. B. (Date of publication). Title of article. Title of Online Periodical, volume number (issue number if available). Retrieved from <http://www.someaddress.com/full/url/>.
e.g. Tatarin A. I. (2013). Self-development of regional socioeconomic systems as the need for Russia's federal development. Economy of Region, 4. Retrieved from <http://economyofregion.com/archive/2013/47/2164/pdf/>.

Кожна стаття, представлена в редакцію, за наявності переліченого пакету документів, позитивної зовнішньої рецензії, друкується згідно розкладу тиражування журналу, а саме чотири рази на рік (щокварталу).

Поточний номер журналу	1	2	3	4
Термін тиражування номеру журналу та опублікування в мережі Internet	31.03	30.06	30.09	31.12
Підсумковий строк надання статті до відповідного номеру журналу	20.02	20.05	20.08	20.11
Шановні автори, будь ласка, не затримуйте строк надання матеріалів. Це стане підґрунтям якісної та швидкої публікації Вашої наукової праці!				

Головний редактор

доктор економічних наук, професор Калінеску Тетяна Василівна

Відповідальний редактор

доктор економічних наук, доцент Ліхоносова Ганна Сергіївна

Статті подаються поштою за адресою:
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
вул. Чкалова, 17, м. Харків, Україна, 61000 або надсилаються на e-mail:
a.likhonosova@gmail.com; tetyana.calinescu@gmail.com

<http://nti.khai.edu/ojs/index.php/cher>

<http://chasopys.jimdo.com>

Сподіваємося на плідну співпрацю!

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ

науково-виробничий журнал

№ 3 (35), 2019

Відповідальний за випуск В. В. Дружиніна

Оригінал-макет Г. С. Ліхоносова

Підписано до друку 27.09.2019 р.
Формат 60x84 1/8. Гарнітура Times New Roman.
Умов. друк. арк. 13,2 Обл. вид. арк. 14,0
Наклад 50 пр. Замовлення № 113. Ціна вільна.

Видавці:

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
93406, м. Северодонецьк, Луганська обл., пр. Центральний, 59а
Телефон / факс (06452) 4-03-42
E-mail: uni.snu.edu@gmail.com
http://snu.edu.ua

Національний аерокосмічний університет
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
61070, м. Харків, вул. Чкалова, 17
Телефон / факс (057) 788-48-14
E-mail: khai@khai.edu
http://khai.edu.ua

Виготовлювач:

Видавничий центр Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
61070, м. Харків, вул. Чкалова, 17
izdat@khai.edu

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ДК № 391 від 30.03.2001 р.

